

**T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

**BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BARIŞ MİSYONLARININ
ULUSLARARASI ÇATIŞMALARIN ÇÖZÜMÜNDEKİ
ROLÜ: UNFICYP, UNIMOG VE UNSMIS ÖRNEKLERİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Simge KIVIL

BURSA-2021

**T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

**BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BARIŞ MİSYONLARININ
ULUSLARARASI ÇATIŞMALARIN ÇÖZÜMÜNDEKİ
ROLÜ: UNFICYP, UNIMOG VE UNSMIS ÖRNEKLERİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Simge KIVIL

Danışman: Prof. Dr. Muzaffer Ercan YILMAZ

BURSA-2021

Yemin Metni

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Birleşmiş Milletler Barış Misyonlarının Uluslararası Çatışmaların Çözümündeki Rolü: UNFICYP, UNIIMOG ve UNSMIS Örnekleri” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Simge Kıvıl

Öğrenci No: 701816025

Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler

Programı: Tezli Yüksek Lisans

Statüsü: Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐

ÖZET

Yazar Adı Soyadı : Simge Kıvılcık
Üniversite : Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Uluslararası İlişkiler
Bilim Dalı : Uluslararası İlişkiler
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : IX + 95
Mezuniyet Tarihi : 2021
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Muzaffer Ercan Yılmaz

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BARIŞ MİSYONLARININ ULUSLARARASI ÇATIŞMALARIN ÇÖZÜMÜNDEKİ ROLÜ: UNFICYP, UNIIMOG VE UNSMIS ÖRNEKLERİ

BM örgütünün en temel görevi; uluslararası barış ve güvenliği sağlamak ve korumaktır. Bu görevi doğrultusunda, uluslararası güvenliği tehdit eden durumlarda çeşitli yöntemlerle soruna müdahale etmektedir. BM barış gücü misyonları, BM'nin çatışma çözümü yöntemleri arasında önemli bir yere sahiptir. BM Güvenlik Konseyi'nce görevlendirilen barış gücü misyonları, çatışan taraflar arasında konuşlandırılan çok taraflı güçlerdir. Fakat her çatışma alanında faaliyetleri ve sorunun çözümüne etkileri aynı olmamaktadır. Bu çalışmanın amacı; BM barış gücü misyonlarının uluslararası çatışmaların çözümündeki rolünü araştırmaktır. Çalışmada, BM barış güçlerinin uluslararası çatışmaların çözümündeki rolü, üç örnek olay çerçevesinde incelenmiştir. UNFICYP, UNIIMOG ve UNSMIS örneklerinin karşılaştırılarak BM barış gücü misyonlarının hangi durumlarda daha etkin olduğu açıklanmıştır. Çalışmada varılan sonuç ise bir barış gücü misyonunun başarısını etkileyen en önemli unsurların, uluslararası toplumun ve çatışan tarafların desteğine sahip olmasıdır. Nitekim UNIIMOG, uluslararası toplumun ve çatışan tarafların ortak barış isteği ile oluşturulmuş, bahsi geçen diğer örneklerle kıyasla daha başarılı olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Birleşmiş Milletler, BM Barış Misyonları, Çatışma Çözümü, UNFICYP, UNIIMOG, UNSMIS.

ABSTRACT

Name and Surname : Simge Kırıl
University : Uludag University
Institution : Social Science Institution
Field : International Relations
Branch : International Relations
Degree Awarded : Master Thesis
Page Number : IX + 95
Degree Date : 2021
Supervisor : Prof. Dr. Muzaffer Ercan Yılmaz

THE ROLE OF THE UNITED NATIONS PEACEKEEPING MISSION IN INTERNATIONAL CONFLICT RESOLUTIONS: THE CASES OF UNFICYP, UNIIMOG AND UNSMIS

The principal duty of the UN is to ensure and protect international peace. In accordance with this duty, in cases where international peace is threatened, it intervenes in the problem adopting various methods. UN peacekeeping missions have an important place among the conflict resolution methods of the UN. Peacekeeping missions assigned by the UN Security Council are multilateral forces deployed between conflicting parties. However, their activities and level of efficacy for the resolution of the problem vary in each conflict. The objective of this study is to investigate the role of UN peacekeeping missions in the resolution of international conflicts. In the study, the role of UN peacekeeping forces in the resolution of international conflicts are examined within the framework of three case studies. Comparing the cases of UNFICYP, UNIIMOG and UNSMIS, it is explored in what situations UN peacekeeping missions are more effective. The study concludes that the most important factor that affects the success of a peacekeeping mission is the support of the international community and the conflicting parties. Indeed, UNIIMOG was created as a result of the common desire of the international community and the conflicting parties for peace, thus became more successful compared to the other two cases.

Keywords: United Nations, UN Peacekeeping Missions, Conflict Resolution, UNFICYP, UNIIMOG, UNSMIS.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÖRGÜTÜ VE BİRLEŞMİŞ	
MİLLETLER BARIŞ MİSYONLARI	
1. BM'YE GİDEN YOL	4
2. BM ÖRGÜTÜ'NÜN KURULUŞU	9
3. ULUSLARARASI BARIŞ VE GÜVENLİĞİN KORUNMASINDA BİRLEŞMİŞ	
MİLLETLER'İN ROLÜ	12
3.1. Güvenlik Konseyi.....	13
3.2. Genel Kurul ve Genel Sekreterlik	14
4. BM BARIŞ GÜCÜ MİSYONLARI.....	15
4.1. Kuvvet Kullanma Yasağı ve BM Barış Misyonlarının Hukuki Dayanağı	17
4.2. Soğuk Savaş Dönemi ve Sonrası BM Barış Gücü Misyonları	20
4.2.1. Soğuk Savaş Dönemi Barış Gücü Misyonları.....	21
4.2.2. Soğuk Savaş Sonrası Dönem Barış Gücü Misyonları.....	24
İKİNCİ BÖLÜM: KIBRIS SORUNU VE BM'NİN SORUNA MÜDAHALESİ	
1. KIBRIS SORUNUNA GENEL BİR BAKIŞ	29
2. BM KIBRIS BARIŞ GÜCÜ'NÜN (UNFICYP) KURULMASI	33
2.1. UNFICYP'in Niteliği	37
2.2. UNFICYP'in Güçlü ve Zayıf Yönleri	40
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: İRAN-IRAK SAVAŞI VE BM MÜDAHALESİ	
1. SAVAŞ ÖNCESİ DÖNEMDE İRAN VE IRAK	43
2. İRAN-IRAK SAVAŞI'NIN GELİŞİMİ	46
3. BM GÜVENLİK KONSEYİ KARARLARI VE BM İRAN-IRAK GÖZLEM	
GRUBU'NUN (UNIIMOG) KURULMASI.....	51
3.1. UNIIMOG'un Niteliği.....	53
3.2. UNIIMOG'un Etkinliği	54

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: SURİYE SORUNU VE BM SURİYE GÖZLEM MİSYONU (UNSMIS)

1. İÇ SAVAŞ ÖNCESİ DÖNEMDE SURİYE: BÖLGESEL VE KİMLİKSEL AYRIŞMA	58
1.1. Bölgede Fransız Hakimiyeti ve Bağımsızlık	59
1.2. Baas Rejimi	63
2. ARAP BAHARI ETKİSİ VE SURİYE İÇ SAVAŞI.....	65
2.1. Savaşın İlk Yıllarında Suriye Sorununa Yönelik Çözüm Arayışları.....	68
3. BM SURİYE GÖZLEM MİSYONU’NUN (UNSMIS) KURULMASI.....	70
3.1. UNSMIS’in Niteliği	71
3.2. UNSMIS’in Etkinliği	73
SONUÇ-DEĞERLENDİRME	76
EKLER.....	84
KAYNAKLAR	89

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BM	: Birleşmiş Milletler
EOKA	: Ethnici Organosis Kypriou Agoniston (Ulusal Kıbrıslı Savaşçılar Örgütü)
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
MONUC	: United Nations Organization Mission in the Democratic Republic of the Congo (Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde Birleşmiş Milletler Teşkilat Misyonu)
MONUSCO	: United Nations Organization Stabilization Mission in the Democratic Republic of the Congo (Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde Birleşmiş Milletler Teşkilatı İstikrar Misyonu)
NATO	: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
ÖSO	: Özgür Suriye Ordusu
PYD	: Partiya Yekîtiya Demokrat (Demokratik Birlik Partisi)
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SUK	: Suriye Ulusal Konseyi
TMT	: Türk Mukavemet Teşkilatı
UN	: United Nations (Birleşmiş Milletler)
UNAMET	: United Nations Mission in East Timor (Birleşmiş Milletler Doğu Timur Misyonu)
UNCIVPOL	: United Nations Civil Police (Birleşmiş Milletler Sivil Polisi)
UNEF I	: United Nations Emergency Force (Birleşmiş Milletler Acil Durum Gücü)
UNFICYP	: United Nations Force in Cyprus (Birleşmiş Milletler Kıbrıs Barış Gücü)
UNIFIL	: United Nations Interim Force in Lebanon (Lübnan'daki Birleşmiş Milletler Geçici Barış Gücü)
UNIIMOG	: United Nations Iran-Iraq Military Observer Group (Birleşmiş Milletler İran-İrak Askeri Gözlem Grubu)
UNMOGIP	: United Nations Military Observer Group in India and Pakistan (Birleşmiş Milletler Hindistan ve Pakistan Askeri Gözlem Grubu)
UNMISSET	: United Nations Mission of Support in East Timor (Birleşmiş Milletler Doğu Timur Destek Misyonu)
UNMIT	: United Nations Integrated Mission in Timor-Leste (Birleşmiş Milletler Timur-Leste Entegre Misyonu)

UNPA	: United Nations Protected Area (Birleşmiş Milletler Koruma Alanı)
UNPOL	: United Nations Police (Birleşmiş Milletler Polisi)
UNSMIS	: United Nations Supervision Mission in Syria (Birleşmiş Milletler Suriye Denetim Misyonu)
UNTAET	: United Nations Transitional Administration in East Timor (Birleşmiş Milletler Doğu Timur Geçiş İdaresi)
UNTSO	: United Nations Truce Supervision Organization (Birleşmiş Milletler Ateşkes Denetim Örgütü)

GİRİŞ

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından yaşanan yıkım, devletleri bu denli büyük bir savaşın tekrar yaşanmaması adına bir örgütlenmeye gidilmesi gerekliliği düşüncesine itmiştir. Bu düşünce sonucunda oluşturulan Milletler Cemiyeti, barışın barışçıl yollarla sağlanmasını benimseyen politikalar gütmüş, savaşı önleme yönündeki tedbirlerinde ve yaptırımlarında yetersiz kalmasıyla İkinci Dünya Savaşı'nın oluşumunun önüne geçememiştir. BM örgütü ise savaşı önleme konusunda başarısız olan Milletler Cemiyeti örneğinden alınan derslerle yapılandırılan bir örgüt olarak 1945 yılında oluşturulmuştur.

Temel motivasyonu uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması ve korunması olan örgüt, uluslararası güvenliği tehdit edecek durumlarda BM Şartı'nın 6. bölümü gereğinde, uyuşmazlıkları barışçıl yöntemlerle çözmek için çalışır. Fakat BM Şartı'nın 7. bölümü gereğince zorlayıcı tedbirler alma yetkisine de sahiptir. Güvenlik Konseyi ise BM'nin uluslararası çatışmalara müdahalesi konusunda esas karar alıcı organ konumundadır. BM Güvenlik Konseyi'nde 5 daimi 4 geçici üyenin olumlu oyu ile oluşturulan barış gücü misyonları, BM'nin uluslararası çatışmalara müdahale yollarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çeşitli ülkelerin asker, polis ve sivil personellerinden oluşan ve çatışan taraflar arasında konuşlandırılan BM barış güçleri, barışa giden yolda ülkelere destek sağlamaktadır. Barış güçleri çatışma alanlarında 1948 yılından bu yana etkin bir şekilde görev alırken yetkileri ve faaliyet alanları da giderek artmıştır. BM barış güçleri, gerektiğinde kuvvet kullanımını içerecek tedbirler alma sorumluluğuna da sahip olması itibarıyla etkili çatışma çözüm yöntemlerinden biri durumundadır.

BM'nin barışı koruma operasyonları geleneksel anlamda üç ilkeye dayandırılmıştır. Rıza, tarafsızlık ve asgari güç kullanımını içeren bu ilkeler zaman içerisinde değişiklik arz etmiştir. Geleneksel barışı koruma ilkeleri Soğuk Savaş döneminin bir ürünüdür. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte liberal düşüncenin zaferi, bu yaklaşıma meydan okumuştur. Soğuk Savaş dönemi sonrasında değişen çatışma anlayışıyla birlikte iç çatışmaların seyrindeki artış, barış güçlerinin insan hakları ihlallerini durdurmak ve sivilleri korumak adına rıza aramaksızın daha etkin bir şekilde sahada var olmasını berberinde getirmiştir. Bu durum, geleneksel barışı koruma ilkelerini

sorgulanır hale getirirken, barış operasyonlarına yönelik yeni bir yaklaşımın ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır.

Devletlerarası çatışmalardan devletler içi çatışmalara, çatışmanın değişen doğasıyla birlikte ortaya çıkan zorluklarla baş edebilmek adına, BM barış gücü misyonlarının faaliyetleri de gelişmiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde daha çok BM Şartı'nın 7. bölümü çerçevesinde oluşturulan barış gücü misyonları, gelişen faaliyet alanlarıyla birlikte barışın sağlanması görevlerinin yanı sıra barışın inşası sürecinde de birtakım sorumluluklar üstlenmiştir.

BM barış gücü misyonları etkili bir şekilde oluşturuldukları takdirde, devam eden çatışmaların ölümcüllüğünü azaltmakta, çatışmanın sona erme şansını arttırmakta ve sorunun komşu ülkelere yayılmasının önüne geçebilmektedir. Çatışmanın durdurulması sonrası barışın desteklenmesi yönündeki çalışmaları, çatışmanın tekrarlanmasını önlemek konusunda işlevseldir. Fakat BM barış gücü misyonları, küresel güvenliği sağlama konusundaki tüm bu olumlu etkilerinin yanı sıra bazı sorunlu alanlara da sahiptir. Bu sebepten dolayı her çatışma alanında, çatışma çözümüne etkisi farklılık arz etmektedir.

Bu çalışmada çözümlenmesi amaçlanan problem, BM barış gücü misyonlarının uluslararası çatışmaların çözümündeki etkisidir. Çalışmanın amacı, çeşitli çatışma örnekleri ele alınarak, oluşturulan misyonların hangi durumlarda daha etkin olduğunu ortaya koymaktır. Görevini başarılı bir şekilde tamamlamış olan BM İran-Irak Askeri Gözlem Grubu (UNIIMOG), başarısız olan ve görevine son verilen BM Suriye Gözlem Misyonu (UNSMIS) ve görevine 1964 yılından itibaren devam eden BM Kıbrıs Barış Gücü'nün (UNFICYP) ele alındığı karşılaştırmalı vaka çalışması niteliğinde olan çalışmada, BM barış gücü misyonlarının başarısını etkileyen faktörler incelenmiştir.

Çalışmada çeşitli kaynaklar kullanılmıştır. En çok yararlanılan kaynaklar; konuyla ilgili yazılan kitaplar ve ulusal ve uluslararası dergilerde yayımlanmış makalelerdir. Ek olarak gazete haberleri, internet siteleri, konuyla ilgili kabul edilmiş antlaşma veya sözleşme metinleri, uzman kişilerin konuyla alakaları demeçleri de yararlanılan diğer materyallerdir.

Çalışmanın giriş bölümünde konunun önemine değinilmiş, çözümlenmesi amaçlanan bilimsel sorun, kullanılan yöntem ve tezin bölümleri hakkında genel bilgiler

verilmiştir. Birinci bölümde, BM Örgütü'nün kuruluşuna kısaca göz attıktan sonra BM'nin uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına yönelik görevi ve bu görevi yerine getirmek için en çok başvurulan yöntemlerden biri olan BM barış gücü misyonlarından genel anlamda bahsedilmiştir. Sonraki bölümlerde seçilen üç ayrı barış gücü misyonu ayrı ayrı ele alınmıştır. İkinci bölümde BM Kıbrıs Barış Gücü (UNFICYP), üçüncü bölümde BM İran-Irak Gözlem Grubu (UNIIMOG) ve dördüncü bölümde ise BM Suriye Gözlem Misyonu'nun (UNSMIS) oluşturulma aşamalarından itibaren yaptıkları çalışmalar, güçlü ve zayıf yönlerinden bahsedilmiştir. Son olarak sonuç bölümünde, ele alınan üç örnek çerçevesinde bir kıyaslamaya gidilmiş ve BM barış gücü misyonlarının genel anlamda güçlü ve sorunlu alanlarına işaret edilmiştir. BM barış gücü misyonlarının hangi durumda başarılı olabileceğine yönelik bir çıkarımda bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM: BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÖRGÜTÜ VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BARIŞ MİSYONLARI

1. BM'YE GİDEN YOL

Birleşmiş Milletler sistemini kavrayabilmek için ilk etapta örgütün kuruluşuna ve tarihi geçmişine değinmek gerekmektedir. Dönemsel koşullar ele alınarak Milletler Cemiyeti deneyiminden sonra tekrar bir uluslararası örgüte ihtiyaç duyulması faktörünün incelenmesi, Birleşmiş Milletler örgütünün işleyişi ve ilkelerini anlamak adına gerekli olmaktadır.

Barışın tesis edilmesi adına bir uluslararası örgütlenmeye gidilmesi gerektiği düşüncesi aslında çok daha eskiye dayanmaktadır. Uluslararası bir örgütlenmeye gidilerek dünya barışının sağlanabileceğini savunan ilk düşünür Immanuel Kant'tır. Fakat bu düşünce ancak 1918 yılında Woodrow Willson'un açıkladığı 14 ilke ile hayata geçirilebilmiştir.¹

1917 yılında ABD Senatosu'nda konuşan Wilson, daimi bir uluslararası örgütlenmeye gidilerek üye devletler arasında barışın sağlanabileceğine değinmiştir. Wilson, böyle bir yapılanmanın gelecekte yaşanabilecek savaşları önlemek adına etkin olacağı üzerinde durmuştur. 1918 yılında, Birinci Dünya Savaşı'nın galipleri ve mağluplarının belirlenmesinden hemen sonra ABD Başkanı Woodrow Wilson, dünyada bir daha böyle bir savaşın yaşanmasını önlemek adına 14 ilke açıklamıştır.² Aynı zamanda Amerika Birleşik Devletleri'nin savaş koşullarını belirleyen bu ilkeler; hiçbir özel uluslararası antlaşmalara gidilmemesini içeren açık diplomasi, savaşta ve barışta bütün denizlerde mutlak serbestliğin sağlanması, ekonomik engellerin kaldırılması ve ticaret eşitliği, devletlerdeki silah gücünün yalnızca iç güvenliği sağlayacak şekilde düşürülmesi, ulusların kendi kaderlerini belirleme hakkı, kolonilerin yeniden düzenlenmesi gibi birtakım durumları içermektedir. Bunların yanı sıra barışı korumak adına bir örgütün oluşturulması da bu ilkeler içerisinde yer almaktadır. Böylece 1918 yılında, gelecekteki savaşları önleme vaadi ile Milletler Cemiyeti şekillenmiştir.

¹ Muzaffer Ercan Yılmaz, *Toplumlara Barış İnşa Etmek, Birleşmiş Milletler Barış Güçleri ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*, 1. Baskı, Bursa: Dora Yayınları, Ocak 2015, s.12.

² Britannica, T. Editors of Encyclopaedia (2021, January 1), "Fourteen Points", *Encyclopedia Britannica*, <https://www.britannica.com/event/Fourteen-Points> (e.t. 22/06/2021).

Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda 32 devlet temsilcisinin katılımıyla 18 Ocak 1919 yılında Paris Barış Konferansı toplanmıştır. ABD, İngiltere, Fransa, Japonya ve İtalya konferansta başat ülkeler konumundayken bu ülkelerin ileri gelen devlet adamlarından oluşan “Onlar Konseyi” kurulmuştur. Fakat konseyde asıl belirleyiciler İngiltere ve Fransa olmuştur. İngiltere ve Fransa, Avrupa klasik diplomasisini temsil etmiştir. Fransa'nın tek amacı Almanya'nın en yıkıcı şekilde cezalandırılmasıdır. Konferansa bizzat katılan Wilson'un amacı ise, uluslararası barışın sağlanması adına Milletler Cemiyeti'nin kurulması olmuştur.³

Paris Barış Konferansı'nın 25 Ocak 1919 yılında yapılan toplantısında, Milletler Cemiyeti'nin kurulmasına karar verilmiştir. Nihai olarak 28 Nisan 1919 yılında örgüt kurulmuş ve 26 maddeden oluşan Milletler Cemiyeti Tüzüğü kabul edilmiştir. Tüzükte 10. madde, uluslararası barış ve güvenlik konusunu içermesi sebebiyle önem teşkil etmektedir. Bu maddeye göre; “*Cemiyet üyelerinin ülke bütünlüklerine ve şimdiki siyasal bağımsızlıklarına saygı göstermeyi ve bunları dışarıdan gelecek herhangi bir saldırıya karşı korumayı yükümlenirler. Saldırı, saldırı tehdidi ya da tehlikesi durumunda, Konsey, bu yükümlülüğün yerine getirilmesini sağlayacak yolları belirtir.*”⁴

Üye devletlerin çıkarlarını gözetken, dünya barışının sağlanması düşüncesiyle yapılandırılan Milletler Cemiyeti'nin temel amacı, ülkeler arasındaki husumetleri barışçıl yollarla çözmek olmuş ve güç kullanma olgusundan uzak bir yapıda şekillendirilmiştir. Milletler Cemiyeti Tüzüğü'nün 16. Maddesi bu konuyu içermektedir. Bu maddeye göre herhangi bir anlaşmazlık durumunda sorunu çözmek adına barışçıl yöntemler kullanılacaktır. Ayrıca tüzüğe aykırı davranan ülkelere yönelik en ağır yaptırım ise üyelikten çıkarmaktır. Milletler Cemiyeti'nde, savaşı önleme ve yaptırımlar konusundaki yetersizlik, örgütün başarısız olması konusunda önemli yer teşkil etmiştir.

Milletler Cemiyeti'nin tam anlamıyla başarı sağlayamamasında güç kullanmanın aksine barışçıl yöntemleri benimsemiş olmasının yanı sıra etkili olan başka durumlar da bulunmaktadır. Örgütün kurulması aşamasında öncülük eden Wilson, Milletler Cemiyeti Sözleşmesi'ni Amerikan Senatosu'na göndermiş fakat yapılan iki oylamada da olumlu sonuç çıkmamıştır. Karar süreci çıkmaza girmiş ve Wilson'un sağlığının bozulmasıyla

³ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, 15. Baskı, İstanbul: Alkım Yayınevi, 2005, ss. 145, 146.

⁴ Milletler Cemiyeti Tüzüğü, 10. Madde.

birlikte ABD seçimlerini 1920 yılında Warren Harding kazanmıştır. Harding'in bu konudaki düşüncesi; Amerika'nın, dünyadaki sorunların içine çekilmesinin doğru olmadığı yönünde olmuştur. Wilson sonrası ABD, yalnızcılık politikasına yeniden yönelmiş ve Milletler Cemiyeti'ne üye olmamıştır.⁵

Milletler Cemiyeti'nin başarılı bir örgütlenme olamamasındaki bir diğer etken ise dönemin başat güçlerinden olan Çarlık Rusya'sında yaşanan 1917 Bolşevik Devrimi'yle birlikte ardıl bir devlet olarak SSCB'nin kurulması olmuştur. Avrupa'ya yabancı yeni bir siyasi sistemle oluşturulmuş olan SSCB'nin, Milletler Cemiyeti'nin kuruluşunda örgüt dışarısında bırakılması söz konusu olmuştur. Böylece Wilson tarafından bir dünya örgütü olarak tasarlanan Milletler Cemiyeti, Avrupa'nın iki büyük gücü olan İngiltere ve Fransa'nın hakim olduğu bir örgüt haline gelmiştir.⁶

1929 yılında yaşanan Dünya Ekonomik Bunalımı'na kadar, Birinci Dünya Savaşı sonrasına hakim olan liberal hava etkinliğini devam ettirmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrasında imzalanan Versailles Antlaşması ile Almanya'ya yüklenen tamirat borçları 1924 yılında Dawes Planı'yla yapılandırılmıştır. Dawes Planı, Almanya ekonomisinin rahatlamasını sağlamış ve Almanya-Fransa ilişkilerinde düzelmeye yaşanmıştır. Bu durum Lokarno Antlaşmalarıyla pekiştirilmiştir. Lokarno Antlaşmaları, Fransa'nın Almanya'ya güvenlik sağlama politikası temelinde 1925 yılında imzalanmıştır. İmzalanan bu belgeyle, Almanya'nın batıdaki Fransa ve Belçika ile olan sınırları garanti altına alınmıştır. Lokarno Antlaşmaları, iki savaş arası dönemin altın çağı olarak anılmakta ve büyük önem taşımaktadır. Lokarno Antlaşmalarından sonra 1926 yılında Almanya, Milletler Cemiyeti'ne üye olmuştur.

İki savaş arasındaki bu barış dönemini bozan gelişme, 1929 yılında yaşanan Dünya Ekonomik Bunalımı'dır. ABD borsasında gerçekleşen kriz, globalleşmenin etkisi ve birçok ülkenin ABD'ye olan borçları nedeniyle tüm dünyada etkisini göstermiştir. Sistemde dışarıya en çok borcu olan ülke konumundaki Almanya, krizden en fazla etkilenen ülke olmuştur. Her ne kadar ABD Başkanı Herbert Hoover'in teklifiyle borç ödemelerini bir yıl erteleyen "Hoover Moratoryumu" açıklansa da ekonomik krizin önüne

⁵ George Scott, *The Rise and Fall of the League of the Nations*, Macmillan Publishing, New York, 1974, ss. 39-40.

⁶ Oral Sander, *Siyasi Tarih 1918-1994*, 15. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi, Şubat 2007, s. 35.

geçilememiştir. Bu ekonomik kriz, dünya siyasetini de etkilemiş ve siyasal krizlerin de peş peşe patlak vermesine neden olmuştur. 1931 yılında Japonya'nın Mançurya'ya saldırması, siyasal krizlerin ilk halkasını oluşturmuştur.⁷

Dünya Ekonomik Bunalımı, aşırı milliyetçiliği beraberinde getirmiş ve böyle bir uluslararası ortamda Hitler 1933 yılında iktidara gelmiştir. Hitler, saf Alman ırkını Yahudiler başta olmak üzere Slavlar ve diğer düşük ırklardan temizleyerek Almanya'yı tekrar güçlü bir devlet haline getirmeyi amaçlamıştır. Dolayısıyla iktidara geliş aşamasında amacını iç istikrarı sağlamak ve ekonomiyi düzeltmek söylemleriyle açıklasa da asıl amacı eylemleriyle kendisini göstermiştir. Hitler'in dış politika amaçları üç başlık altında şekillenmiştir. Birinci amaç; Almanya'nın Versailles Antlaşması'nın sınırlarından kurtarılması, ikinci amaç; tüm Alman ulusunun tek bir çatı altında toplanmasını öngören “tek ulus tek devlet” ilkesi, üçüncü ve nihai amaç ise hayat sahasının (lebensraum) oluşturulmasıdır. Üçüncü amaç, yeni toprakların kolonizasyonunu içermektedir.⁸

İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar gerçekleştirilmeye çalışılan bu amaçlardan ilki kısmen de olsa diğer bazı devletler tarafından desteklenmiştir. İngiltere, Versailles'in Almanya'yı fazlasıyla sınırladığı ve ödeyemeyeceği miktarda bir tazminatın söz konusu olduğunu savunmuş ve hatta Hitler'in daha sonraki eylemlerinde da “yatıştırma politikası” izleyerek sessiz kalmıştır.⁹ Fakat ikinci ve üçüncü amaçlar, uluslararası dengeyi sarsacak potansiyelde amaçlardır. Özellikle “hayat sahasının” tam anlamıyla sınırları çizilmemiştir ve dünyayı bir büyük savaşa daha sürükleyebilecek niteliğe sahiptir.

1935 yılında Hitler, Almanya'da zorunlu askerliği tekrar etkinleştirerek Versailles'e aykırı bir şekilde silahlanma programlarına başlamıştır. Ayrıca Versailles ile birlikte askerden arındırılan Ren bölgesine asker sokmuştur. Hitler, dış politika amaçlarının birincisini oluşturan Versailles ile getirilen sınırların kaldırılması konusunda girişimlerde bulunduğu halde Milletler Cemiyeti, etkin bir çözüm üretmek konusunda başarısız olmuştur. 1938 yılında Avusturya'yı işgal ve ilhak eden Hitler, bu sefer yönünü

⁷ Armaoğlu, a.g.e., ss.159-229.

⁸ Yılmaz, *Toplumsal Çatışmalarda Barışı İnşa Etmek, Birleşmiş Milletler Barış Güçleri ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*, s. 16.

⁹ Muzaffer Ercan Yılmaz, *Savaş ve Uluslararası Sistem*, 2. Baskı, Bursa: Dora Yayınları, 2013, ss. 92-93.

Çekoslovakya'ya çevirmiştir. 1939 yılında Prag'a girerek, Çekoslovakya'nın parçalanmasına sebep olmuştur.¹⁰

Bu dönemde uluslararası sistemi tehdit eden faşist dalganın görüldüğü bir diğer ülke İtalya'dır. Birinci Dünya Savaşı sonrası İtalya'nın içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar ve siyasi partilerin etkisizliği gibi sebeplerden dolayı merkezi otoriteye karşı düşmanlık besleyen gruplar gelişmiştir. İtalya'da 1919 yılında örgütlenen faşist hareket bir yıl sonra Ulusal Faşist Partisi çatısı altında partileşmiştir. Mussolini başkanlığındaki Faşist Parti, 1943 yılına kadar İtalya'da iktidarı elinde bulundurmuştur.¹¹

1930'lu yıllara kadar barış yanlısı görünen ve hatta Lokarno Antlaşmalarında da etkili bir konumda olan Mussolini, Roma İmparatorluğu'nu yeniden canlandırmak amacıyla ilkesini değiştirmiş ve barış karşıtı eylemler geliştirmiştir. Bu düşünce doğrultusunda, 1935 yılında İtalya'nın Habeşistan işgali başlamıştır. Bu işgal karşısında Milletler Cemiyeti'nin yaptırımını ise İtalya'yı saldırgan ilan ederek üye devletlerden İtalya'ya karşı zorlayıcı tedbirlerin uygulanmasını istemek olmuştur. İtalya'nın bu girişimi karşısında, ABD'nin her iki ülkeye de silah satışını durdurması sonucu İtalya'yla mücadele edemeyen Habeşistan, 1936 yılında işgal edilmiştir.

ABD desteğinden yoksun olan Milletler Cemiyeti, 1920'li yıllarda küçük ülkeler arasında gelişen anlaşmazlıkları çözme noktasında başarılı olsa da 1930'lu yıllarla birlikte Japonya, Almanya, İtalya gibi ülkelere kaynaklı meydana gelen anlaşmazlıkları çözme konusunda etkin bir rol oynayamamıştır. SSCB, Alman saldırılarına karşı tampon bölge oluşturmak adına Estonya, Letonya, Litvanya gibi Baltık ülkelerinde üsler elde etmiştir. Benzer bir talep Finlandiya'ya da sunulmuş fakat kabul edilmemiştir. Bunun sonucunda Kasım 1939'da SSCB, Finlandiya'ya saldırmıştır. Bu saldırı sonucunda Milletler Cemiyeti'nin yaptırımını ise Aralık 1939'da SSCB'yi Milletler Cemiyeti'nden çıkarmak olmuştur.¹²

1939 yılında başlayan İkinci Dünya Savaşı, Milletler Cemiyeti'nin de sonunu getirmiştir. Milletler Cemiyeti, kuruluş amacını gerçekleştirmek konusunda başarısız

¹⁰ Yılmaz, *Toplumsal Çatışmalarda Barışı İnşa Etmek, Birleşmiş Milletler Barış Güçleri ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*, ss. 16-18.

¹¹ Sander, a.g.e., ss. 23-25.

¹² Abdullah Kıran, "Milletler Cemiyeti ve Önlenemeyen Savaş", *GAU J. Soc. & Appl. Sci.*, Cilt:3, Sayı:6, 2008, ss. 33-34.

olmuş, dünya büyük bir savaşa doğru giderken gerekli etkinliği gösterememiştir. Birleşmiş Milletler ise Milletler Cemiyeti'nin başarısızlığından çıkarılan derslerle şekillendirilmiştir. Eğer barışı korumak adına tekrar bir uluslararası örgütlenmeye gidilecekse yaptırım mekanizmalarının gerektiğinde güç kullanmayı da içerecek şekilde geliştirilmesi gerektiği düşüncesi hakim olmuştur.

2. BM ÖRGÜTÜ'NÜN KURULUŞU

İkinci Dünya Savaşı, 1 Eylül 1939 yılında Almanya'nın Polonya'ya saldırısı ile başlamıştır. Devamında ise Almanya yönünü Fransa'ya çevirmiş fakat Fransa'nın işgalinden önce stratejik açıdan önemli olan Danimarka ve Norveç'in işgali gerçekleşmiştir. 10 Mayıs 1940'ta Hollanda, Belçika ve Lüksemburg'a da saldıran Almanya, 14 Haziran 1940'ta Paris'e girmiştir. General Charles de Gaulle'nin direniş ısrarına rağmen Vichy Hükümeti, 22 Haziran 1940'ta Almanya ile Compiègne Antlaşması imzalamış ve böylece Paris dahil olmak üzere Fransa'nın kuzey kısmı Almanya'nın işgaline uğramıştır.¹³

Almanya, 22 Haziran 1941 yılında Barbarossa Harekatı ile SSCB'ye saldırmıştır. 1942 yılında Stalingrad şehrinde yapılan savaş, Almanlar için yıkım olmuştur. Almanlar bu savaşla birlikte Doğu cephesindeki egemenliklerini kaybetmişlerdir. 1942 sonlarına kadar mihver devletlerin lehine devam eden savaş, bu tarih itibarıyla seyir değiştirmiştir. Almanya ve müttefikleri kaybeden taraf olurken henüz 1942 yılında İngiltere, ABD ve SSCB tarafından savaş sonucu düzenlemelerine ilişkin birtakım konferanslar düzenlenmiştir.¹⁴

Ağustos 1941'de ABD savaşa girmeden önce, ABD Başkanı Roosevelt ve İngiltere Başbakanı Churchill arasında toplantı gerçekleştirilmiş ve iki lider savaş amaçlarını belirten Atlantik Bildirisi'ni yayınlamışlardır.¹⁵ Bu bildiri ile ABD'nin tarafsızlık politikasını bıraktığı anlaşılmaktadır. Wilson'un 14 ilkesine benzer nitelikte olan Atlantik Bildirisi, 8 maddeden oluşmaktadır. Bildirinin 8. maddesi, daha geniş ve

¹³ Fransa'nın yenilgisinin ardından İngiltere savaşta tek başına kalmıştır. Savaşta yalnızlığını gidermek adına İngiltere, De Gaulle'nin kurduğu "Özgür Fransızlar Birliği'ni" tanımıştır.

¹⁴ Yılmaz, *Toplumlararası Çatışmalarda Barışı İnşa Etmek, Birleşmiş Milletler Barış Güçleri ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*, ss. 19-20.

¹⁵ UN Chronicle, "The Atlantic Charter: Revitalizing the Spirit of the Founding of the United Nations Over Seventy Years Past", <https://www.un.org/en/chronicle/article/atlantic-charter-revitalizing-spirit-founding-united-nations-over-seventy-years-past> (e.t. 22/06/2021).

daimi bir güvenlik sisteminin kurulmasını içermektedir. Dolayısıyla Atlantik Bildirisi, Birleşmiş Milletler'in kurulması adına atılan ilk adım sayılabilmektedir.¹⁶ Daha sonra, Pearl Harbor baskını ile ABD savaşa girmiş ve bu durum mihver devletler karşısında yalnız kalan İngiltere'yi rahatlatmıştır.

Birleşmiş Milletler Örgütü'nün kurulmasına doğru giden süreçte bir diğer önemli adım ise 1942'de imzalanan Birleşmiş Milletler Beyannamesi'dir. 1 Ocak 1942'de Beyaz Saray'da Birleşmiş Milletler Beyannamesi imzalanarak bir ittifak oluşturulmuştur. ABD, İngiltere ve SSCB ile birlikte toplam 26 devletin katılımıyla oluşturulan bu ittifak, mihver devletlere karşı kesin zafer kazanılana kadar barış yapılmayacağı kararını almıştır.

1942-43 yıllarında savaşın seyrinin değişmesiyle birlikte müttefik devletler arasında başlayan konferanslar dizisinin ilk ayağı, ABD ve İngiltere arasında Ocak 1943'te gerçekleşen Casablanca Konferansı'dır. Daha sonra Fas ve De Gaulle önderliğindeki Özgür Fransızlar Birliği'nin de dahil olduğu bu konferansta, "mihver devletlerinin kayıtsız şartsız teslimi dışında bir anlaşmaya varılamayacağı" şeklinde karar alınmıştır.

1943'e gelindiğinde, müttefik devletler doğrudan zafer kazanmaya başlarken, "tüm insanların özgürce yaşayabilecekleri bir dünya yaratma" düşüncesiyle girişimlerde bulunmuşlardır. Ekim 1943'te İngiltere, ABD, SSCB ve Çin Dışişleri Bakanları Moskova Konferansı'nda toplanmış ve bu konferansta, düşmanların teslim olmasıyla ilgili olarak ortak eylemde bulunma sözü verilmiştir. Ayrıca konferansta, uluslararası barış ve güvenliğin korunması için mümkün olan en erken tarihte genel bir uluslararası örgüt kurulmasının gerektiği bildirilmiştir. Dışişleri Bakanları düzeyinde toplanan Moskova Konferansı sonucunda alınan kararlar, 28 Kasım-1 Aralık 1943 tarihlerinde gerçekleşen Tahran Konferansı ile devlet başkanları düzeyinde kabul edilmiştir.¹⁷

Moskova Konferansı'nda da söz edilen, uluslararası barış ve güvenliğin korunması adına bir uluslararası örgütün kurulması fikrinin somutlaştırılması için atılan ilk önemli adım ise Dumbarton Oaks Konferansı'dır. SSCB, İngiltere ve ABD'li yetkililer, 21-28 Ağustos 1944'te Washington'da bir araya gelmişlerdir. SSCB ve Çin'in aynı masaya oturmak istememesinden dolayı Çin, görüşmelere 29 Eylül-8 Kasım

¹⁶ Sander, a.g.e., ss.162-163.

¹⁷ <https://www.un.org/en/sections/history/history-united-nations/index.html> (e.t. 17.01.2020).

tarikhlerinde dahil olmuştur. Dumbarton Oaks Konferansı'nda, uluslararası örgütlenmeye gidilmesi adına bir plan oluşturulmuştur.¹⁸ Yeni oluşturulan planda, Milletler Cemiyeti Tüzüğü'ndeki eksikliklere dikkat edilmiştir. Özellikle silahlı kuvvetlerin Güvenlik Konseyi tarafından kullanıma sunulması düşüncesi önemli bir gelişme olmuştur.¹⁹ Fakat konferansta, yeni oluşturulacak olan örgütün işleyişine ilişkin tam anlamıyla mutabakata varılamamıştır. Genel Kurul'da devletlerin temsiline ilişkin ABD ve SSCB arasında sorunlar yaşanmış, SSCB kendisine bağlı durumda olan 16 cumhuriyetin temsiliyetini savunurken bu durum ABD tarafından onaylanmamıştır. ABD, o dönem itibarıyla bünyesinde bulunan 48 federe devleti öne sürerek böylesi bir temsilin adil olmayacağını belirtmiştir. Anlaşmaya varılamayan bir başka konu ise Güvenlik Konseyi'nde oy kullanma prosedürü olmuştur.

Dumbarton Oaks Konferansı'nda, örgütün işleyişi adına önemli bir boşluğun doldurulamaması söz konusu olmuş ve bu boşluk, 4-11 Şubat 1945 tarihinde Winston Churchill, Franklin Delano Roosevelt ve Joseph Stalin'in bir araya geldiği Yalta Konferansı'nda çözüme kavuşturulmuştur. Yalta Konferansı'yla birlikte Güvenlik Konseyi'ndeki veto hakkı; ABD, İngiltere, SSCB, Çin, Fransa'ya tanınmış, SSCB ve ABD arasında yaşanan Genel Kurul'daki temsil sorunu ise SSCB'nin yanında Ukrayna ve Beyaz Rusya'ya da temsil hakkının verilmesiyle çözüm bulmuştur. Yalta Konferansı, savaş sonrası düzenin şekillendirilmesi adına etkin olmuştur. Savaşın sonuçlanmaya başladığı bir döneme denk gelmesi nedeniyle, İkinci Dünya Savaşı'nın sonu ve Soğuk Savaş'ın başlangıcı olarak kabul edilebilir.

Yalta Konferansı'nda alınan kararlardan biri de Birleşmiş Milletler Örgütü'nün kurulması adına San Francisco'da bir konferans yapılmasıdır. Konferansa davet edilme koşulu ise 1 Mart 1945'e kadar Almanya'ya savaş ilan etmiş olmak ve 1 Ocak 1942 tarihli Birleşmiş Milletler Beyannamesi'ne taraf olmak şeklinde belirlenmiştir. 25 Haziran 1945 tarihinde San Francisco Konferansı'yla birlikte Dumbarton Oaks ve Yalta Konferansı'nda alınan kararlar dahilinde 111 maddeden oluşan Birleşmiş Milletler Şartı'nın son şekli verilmiş ve 26 Haziran 1945'te katılımcılar tarafından imzalanmıştır.

¹⁸J. Simon Rofe, Giles Scott-Smith, Tom Zeiler, "The UN and the Postwar Global Order: Dumbarton Oaks in Historical Perspective after 75 Years", *Journal of Contemporary History*, Cilt. 54(2), 2019, ss. 256–264.

¹⁹ <https://www.un.org/en/sections/history-united-nations-charter/1944-1945-dumbarton-oaks-and-yalta/index.html> (e.t. 17.01.2020).

Birleşmiş Milletler Örgütü, şartın imzalanmasıyla resmen kurulmuştur. Türkiye ise Birleşmiş Milletler Şartı'nı 15 Ağustos 1945'te onaylayarak yürürlüğe sokmuştur.²⁰

3. ULUSLARARASI BARIŞ VE GÜVENLİĞİN KORUNMASINDA BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'İN ROLÜ

Birleşmiş Milletler Örgütü'nün en temel amacı; uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması ve korunmasıdır. Birleşmiş Milletler, uluslararası uyuşmazlıkların çözümünün barışçıl yollarla ve uluslararası hukuk ilkelerine uygun olarak gerçekleştirmeyi amaç edinmiştir. Edinilen deneyimler ile kalıcı barışın ancak insan haklarına saygı, demokratik bir süreç ve sosyal adalet ile sağlanabileceği düşüncesi baskın hale gelmiştir. Bu amaca ulaşmak adına en ehil yapılanmanın Birleşmiş Milletler olduğunu söyleyebiliriz.

Birleşmiş Milletler'in, uluslararası barış ve güvenliği sağlama yolunda birtakım ilkelere göre hareket edeceği BM Şartı'nın 2. maddesinde açıklanmıştır. Öncelikle Birleşmiş Milletler, tüm üyelerinin egemen eşitliği üzerine kurulmuş bir örgüttür. Üyeler, BM Şartı gereği üstlendikleri yükümlülükleri iyi niyet ilkesine bağlı olarak yerine getirirler. Herhangi bir uyuşmazlık durumunda sorunun uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye düşürmeyecek şekilde barışçıl yollarla çözülmesi, üye devletlerin yükümlülüklerinden biridir. Ayrıca üye devletlerin kuvvet kullanma yasağı ve içişlere karışmama gibi birtakım yükümlülükleri de bulunmaktadır.²¹

Uluslararası kolektif güvenlik, bir uluslararası kuruluş olan Birleşmiş Milletler'in temel endişesidir. Birleşmiş Milletler ilk etapta, Birleşmiş Milletler Şartı'nın 6. bölümü gereğince anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi için çalışır. Fakat barışçıl yollarla çözülemeyen anlaşmazlıklarda, Birleşmiş Milletler Şartı'nın 7. bölümü gereğince zorlayıcı tedbirlere de başvurulabilir. Ayrıca Güvenlik Konseyi'nin askeri anlamda oldukça güçlü devletlerden oluşan olağanüstü bir bileşime sahip olması, diğer tüm uluslararası örgütlenmelere kıyasla Birleşmiş Milletler'i benzersiz kılmaktadır.²²

²⁰ Yılmaz, *Toplumsal Çatışmalarda Barışı İnşa Etmek, Birleşmiş Milletler Barış Güçleri ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*, ss. 21-22.

²¹ BM Şartı 1-2. Madde. BM Şartı'nın Türkçe metni için bkz; <https://www.un.org/en/sections/un-charter/introductory-note/index.html> (e.t. 01.01.2020).

²² Peter Wallenstein, *Understanding Conflict and Conflict Resolution, War, Peace and the Global System*, Sage, London, 2002, ss. 233-234.

Birleşmiş Milletler sistemi içerisinde Güvenlik Konseyi, Genel Kurul ve Genel Sekreterlik barış ve güvenliğin sağlanması adına etkin rol oynamaktadır. Bu organlar kesin çözümle ilgilenmekle birlikte, gerektiğinde güç kullanımını içerebilecek eylem olasılığına sahip aktörlerdir.

3.1. Güvenlik Konseyi

Birleşmiş Milletler Şartı'nın 24. maddesi gereğince, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında başlıca sorumluluk Güvenlik Konseyi'ne aittir. Üyeler, Güvenlik Konseyi'nin bu görevi yerine getirirken kendi adlarına hareket ettiğini kabul ederler ve konseyin kararlarına uymakla yükümlüdürler. Güvenlik Konseyi'nin on beş üyesi bulunmaktadır. Bu on beş üyeden ABD, Rusya, Çin, Fransa, İngiltere daimi üye statüsündedir. Diğer on üye ise iki yıllık dönemler için Genel Kurul tarafından seçilmektedir. Alınacak kararlarda genel olarak dokuz üyenin olumlu oyu aranmaktadır. Esasa ilişkin konularda ise beş daimi üye veto haklarını kullanarak karar alınmasının önüne geçebilir.²³

Üye devletlerin uyuşmazlıkları Güvenlik Konseyi'ne getirme hakları bulunmaktadır. Konsey, herhangi bir uyuşmazlığın veya çatışmanın niteliğini tespit edebilmek adına soruşturma açma yetkisine de sahiptir. Güvenlik Konseyi'nin önüne gelen uyuşmazlıklarda, konsey sorunun uluslararası bir çatışma olduğuna kanaat getirip gündemine aldığı ilk etapta tarafları barışçıl yollara başvurmaları konusunda uyarır. Birleşmiş Milletler Şartı'nda barışçıl çözüm yolları; görüşme, soruşturma, arabuluculuk, uzlaşma, hakemlik, yargısal çözüm yolları, bölgesel kuruluş veya anlaşmalara başvurma şeklinde belirtilmiştir. Güvenlik Konseyi bu konuda özel temsilciler atayabilir, inceleme başlatabilir, Genel Sekreter'den görev üstlenmesini isteyebilir ve arabuluculuk faaliyetlerinde bulunabilir.²⁴

Güvenlik Konseyi, bir uyuşmazlığın uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını tehlikeye düşürdüğünü saptama konusunda da yetkilidir. Birleşmiş Milletler Şartı'nın 39. maddesi gereğince bir kriz durumu; barışın tehdidi, barışın ihlali veya saldırganlık

²³ Kamuran Reçber, *Uluslararası Hukuk*, Dora Yayınları, Bursa, 2014, s. 316.

²⁴ <http://www.unicankara.org.tr/today/2.html> (e.t. 20.01.2020).

şeklinde sınıflandırılmaktadır. Dolayısıyla Güvenlik Konseyi için önemli bir görev de saldırganlığı tespit etmektir.²⁵

Birleşmiş Milletler Şartı'nın 6. ve 7. bölümleri alınacak tedbirleri düzenlemektedir. 6. bölüm barışçıl tedbirleri içerirken, 7. bölüm zorlayıcı tedbirlere yer vermektedir. Uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye düşürecek bir olayın saptanması durumunda Güvenlik Konseyi, Birleşmiş Milletler Şartı'nın 7. bölümü gereğince zorlayıcı tedbirler alabilir. Zorlayıcı tedbirler, silahlı kuvvet kullanımını içermeyen (ekonomik ve diplomatik ilişkilerin kesilmesi vb.) önlemler olabileceği gibi silahlı kuvvet kullanımını içeren (gösteri, abluka, operasyon vb.) önlemler de olabilir.²⁶ Güvenlik Konseyi, uluslararası barış ve güvenliği koruma sorumluluğunu yerine getirebilmek adına Birleşmiş Milletler barışı koruma operasyonları da gerçekleştirebilir.

3.2. Genel Kurul ve Genel Sekreterlik

Genel Kurul, Birleşmiş Milletler Örgütü'nün tüm üyelerinden oluşmaktadır. Birleşmiş Milletler Şartı'nın 11. maddesi gereğince, silahsızlanma da dahil olmak üzere uluslararası barış ve güvenliğin korunması adına genel ilkeleri inceleme ve hem örgüt üyelerine hem de Güvenlik Konseyi'ne bu konuda tavsiyede bulunma yetkisine sahiptir. Güvenlik Konseyi'nin gündeminde olmadığı takdirde, uluslararası barış ve güvenliğe ilişkin herhangi bir sorunu tartışabilmektedir. Ayrıca Genel Kurul, Kasım 1950'de Güvenlik Konseyi'ndeki daimi üyelerin veto hakkı nedeniyle uluslararası barış ve güvenliği koruma sorumluluğunun yerine getirilemediği durumlar için "Barış İçin Birleşme" kararı almıştır. Bu karar gereğince, Güvenlik Konseyi daimi üyelerinden herhangi birinin olumsuz oyuyla sistemin tıkanmasının önüne geçilmesi amacıyla Genel Kurul, gerekirse silahlı kuvvet kullanımını da içeren sorumluluğu üstlenir.²⁷

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin, uluslararası barış ve güvenliği sağlamak için birlikte çalıştığı bir diğer organ Genel Sekreterlik'tir. Genel Sekreter, dünya barışını tehdit eden herhangi bir sorunu, Güvenlik Konseyi'nin gündemine getirebilmektedir. Genel Sekreter'in, uluslararası barış ve güvenlik konusundaki en hayati rolü ise uluslararası uyuşmazlıkların ortaya çıkmasını ve tırmanmasını önlemek adına

²⁵ Wallenstein, a.g.e. 234.

²⁶ BM Şartı, 39-43. Maddeler.

²⁷ Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 377 (V) Sayılı ve 3 Kasım 1950 Tarihli "Barış İçin Birleşme" Kararı.

arabuluculuk faaliyetlerinde bulunmasıdır. Genel Sekreter'in üstlendiği arabuluculuk görevi ile sorunların Genel Kurul veya Güvenlik Konseyi'ne gitmeden uluslararası bir çatışmaya dönüşmesinin önüne geçilebilmektedir. Genel Sekreter'in bağımsız ve tarafsız niteliklere sahip olması, uyuşmazlığa taraf olan devletlerin arabuluculuk faaliyetleri için öncelikli tercihi konumundadır.²⁸

4. BM BARIŞ GÜCÜ MİSYONLARI

26 Haziran 1945'te San Francisco'da imzalanan Birleşmiş Milletler Şartı, Birleşmiş Milletler çalışmaları için temel belge niteliği taşımaktadır. BM'nin kuruluş amacının uluslararası barış ve güvenliği sağlamak olduğu, şartın 1. maddesinde belirtilmiştir. BM Şartı'nda açık bir şekilde bahsedilmemiş olmasına rağmen, barışı koruma misyonları, temel amaca ulaşmak için sıkça başvurulmuş bir yol niteliği taşımaktadır. BM Şartı ile uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında birincil sorumluluk BM Güvenlik Konseyi'ne verilmiştir. BM Güvenlik Konseyi, bu görevi yerine getirirken BM barış gücü operasyonlarına başvurabilmektedir.²⁹

Birleşmiş Milletler barış gücü misyonları en temel anlatımla, çatışan taraflar arasına konuşlandırılmış çok uluslu güçlerdir. Barış gücü misyonlarının oluşturulmasında birincil amaç, çatışan taraflar arasında tampon bölge oluşturarak ilk etapta fiziksel şiddetin önüne geçmektir. BM barış güçleri, çeşitli ülkelerin askeri birliklerinin yanı sıra polisler ve sivil personelden oluşturulmaktadır. Çatışan taraflar arasına konuşlandırılan BM barış güçleri, taraflar arasındaki sıcak çatışmanın önlenmesi dışında sürdürülebilir barış adına gerekli tedbirleri de almaktadır. Barışın sağlanması ve tarafların karşılıklı bir çözüme ulaşmaları, eğer bir barış antlaşması imzalanmışsa uygulamaların izlenmesi konusunda da görev yapmaktadır. Ayrıca güven artırıcı önlemlerin alınması, anlaşmanın sağlanması, seçim desteği, ekonomik ve sosyal kalkınma dahil birçok konuda destek verebilmektedir.³⁰

BM barış gücü misyonları, BM Güvenlik Konseyi tarafından alınan karar ile etkinlik kazanmaktadır. Bir barış gücü misyonunun oluşturulabilmesi için BM Güvenlik

²⁸ <https://www.un.org/en/model-united-nations/secretariat> (e.t. 22.01.2020).

²⁹ United Nations, *United Nations Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines*, Department of Peacekeeping Operations, New York, 2008, s. 13.

³⁰ Muzaffer Ercan Yılmaz, "UN Peacekeeping In The Post-Cold War Era", *International Journal On World Peace*, Cilt: 22, Sayı: 2, Haziran 2005, s. 15.

Konseyi'nde 5 daimi ve 4 geçici üyenin olumlu oyu aranmaktadır. Aksi halde barış güçleri devreye giremez. Dolayısıyla barış gücü operasyonları, bir veya birkaç devletin barışı korumak adına yaptığı askeri girişimlerden farklıdır. Ulus devletler tarafından yapılan bu tarz askeri girişimleri, ulusal çıkarlar ön planda tutulacağından dolayı barış gücü operasyonlarından ayırmak gerekmektedir.³¹

BM barış gücü operasyonları, geleneksel olarak üç temel ilke üzerinde şekillenmiştir. Bu ilkeler; tarafların onayı, tarafsızlık ve meşru müdafaa dışında kuvvetin kullanılmamasıdır. Barış gücü misyonları çatışan tarafların davetiyle soruna dahil olabileceği gibi, BM Güvenlik Konseyi'nin tek taraflı kararı ile de görev yapabilmektedirler. Uygulamalara bakıldığında, tarafların bu müdahaleye çok sıcak bakmadıkları gözlemlenmektedir. Soğuk Savaş döneminde BM Şartı'nın 6. bölümü çerçevesinde görevlendirilen barış gücü misyonlarının yeterli başarıyı gösterememesi sonucu Soğuk Savaş'ı takip eden yıllarda tarafların rızası aranmaksızın daha çok BM Şartı'nın 7. bölümü çerçevesinde görevlendirilmiştir.³²

Tarafların rızası, BM barış güçlerine hareket özgürlüğü sağlamaktadır. Tarafların gelişen çıkar ve motivasyonlarını anlamak adına, tarafların rızalarının kaybedilmemesi önemlidir. Çatışmanın taraflarından birinin veya birkaçının, operasyonun başında onay verdikten sonra rızalarını geri çekme durumu söz konusu olabilir. Böyle bir durumda uluslararası toplumun barış sürecine desteği de değişebilir. Barış gücü misyonları, tarafların rızasının bulunmadığı veya dağıldığı durumları yönetme gücüne sahip olmalıdır. Barış gücü misyonları, çatışan taraflar arasında objektifliğe önem vererek, önyargısız bir şekilde görevlerini yerine getirmelidir. Tarafların rızalarının sürdürülebilmesi adına tarafsızlık da önemli bir etkidir.

Barış sürecini zorlaştıran, sivil nüfus için tehdit oluşturan bir ortamda konuşlandırılan barış güçleri, barış sürecini tehlikeye atacak girişimleri caydırmak ve sivilleri fiziksel tehditlerden korumak adına varlıklarını sürdürürler. BM barış gücü misyonları için kuvvet kullanımı başlı başına bir yaptırım aracı olmasa da, meşru müdafaa durumlarında kullanılabilir. Kuvvet kullanımı, BM barış gücü misyonları için son

³¹ Yılmaz, *Toplumsal Barış Çatışmalarında Barışı İnşa Etmek, Birleşmiş Milletler Barış Güçleri ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*, s.11.

³² A.g.e., ss. 25-26.

çare olmalıdır ve bunu kullanırken kısıtlamalar uygulanmalıdır. Kuvvet kullanımı, minimum kuvvet ilkesi çerçevesinde ve orantılı bir şekilde olmalıdır.³³

4.1. Kuvvet Kullanma Yasağı ve BM Barış Misyonlarının Hukuki Dayanağı

Kuvvet kullanma olgusu, Birinci Dünya Savaşı'na kadar dış politikada başvurulabilecek meşru bir araç olarak kabul edilirken Birinci Dünya Savaşı sürecinde yaşanan kayıplar ve alınan derslerle birlikte bir tehdit unsuru olarak algılanmaya başlanmıştır. Milletler Cemiyeti'nin uyuşmazlıkları barışçıl yollarla çözmeyi esas alan tavrı, kuvvet kullanımının sınırlandırılması konusundaki ilk somut girişim olmuştur.³⁴ Milletler Cemiyeti'nin bu girişiminden sonra 1925 yılında Lokarno Antlaşmaları ve Ren Misakı da savaşın yasaklanması konusunda belli ülkeler ile sınırlı kalmıştır. 1928 tarihinde, ulusal politikanın bir aracı olarak savaş yasaklayan Briand-Kellog Paktı imzalanmıştır. Bu girişim ile pakta taraf devletler arasında savaşın yasaklanmasına karşın, savaşa varmayan kuvvet kullanımı ve antlaşmaya uymayan devletlere karşı askeri müdahale biçiminin öngörülmemiş olması gibi konularda, kuvvet kullanımının yasaklanmasına dair yapılan daha önceki girişimler gibi eksik kalmıştır.³⁵

İkinci Dünya Savaşı sürerken, barışın tesisi ve sürdürülebilirliği konusunda bir bilinç oluşmuş ve yeni bir örgütlenme üzerinde durulmuştur. Bütün üye devletlerin, meşru müdafaa hali dışında kuvvet kullanımından ve kuvvet kullanım tehdidinden kaçınacakları bir sistemi öngören Birleşmiş Milletler, kuvvet kullanımını sınırlandıran en önemli girişim niteliği taşımaktadır. Dünya tarihi açısından fazlasıyla yıkıcı olan bir savaşın ardından, Birleşmiş Milletler Örgütü'nü kuran BM Şartı, idealizm çerçevesinde tasarlanmış ve dönemin gerçekliğinin farkında bir tavır sergilemiştir. Ayrıca yalnızca barış ve güvenlik değil insan hakları, ekonomik ve sosyal haklar, cinsiyet eşitliği gibi birçok konuları içermesi nedeniyle kapsamlı bir içeriğe sahiptir.³⁶ BM Şartı'nın başlangıcı şu şekildedir;

³³ United Nations, *United Nations Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines*, ss. 31-35.

³⁴ Funda Keskin, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler*, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, 1998, ss. 29-30.

³⁵ John Fischer Williams, "Recent Interpretations of the Briand-Kellogg Pact", *Royal Institute of International Affairs*, Cilt. 14, Sayı. 3, Haziran 1935, s. 346.

³⁶ Deniz Ülke Arıboğan, "Uluslararası Barış ve Güvenliğin Sağlanmasında Bir Araç Olarak Birleşmiş Milletler ve Temel Sorunları", *Avrasya Dosyası*, Cilt:8, Sayı:1, 2002, ss. 129-130.

“Biz Birleşmiş Milletler Halkları: Bir insan yaşamı içinde iki kez insanlığa tarif olunmaz acılar getiren savaş felaketinden, gelecek kuşakları korumaya, temel insan haklarına, (...) adaletin korunması ve antlaşmadan doğan yükümlülöklere saygı gösterilmesi için gerekli koşulları yaratmaya ve daha geniş bir özgürlük içinde daha iyi yaşama koşulları sağlamaya, (...) iyi komşuluk anlayışı içinde birbirimizle barışık yaşamaya, uluslararası barış ve güvenliği korumak için güçlerimizi birleştirmeye, ortak yarar dışında silahlı kuvvet kullanılmamasını sağlayacak ilkeleri kabul etmeye ve yöntemleri benimsemeye karar verdik. (...)”³⁷

Birleşmiş Milletler Şartı’na göre uyumsuzlukların barışçıl yollarla çözümü esas alınmıştır. Ayrıca üye devletlerin, herhangi bir devletin toprak bütünlüğüne ve siyasi bağımsızlığına karşı kuvvet kullanma tehdidi ve kuvvet kullanımına başvurmadan kaçınacağı da Birleşmiş Milletler Şartı’nın 2. maddesinin 4. paragrafında yer almaktadır. Birleşmiş Milletler Şartı ile birlikte, bir devletin bir başka devlete karşı tek taraflı askeri müdahalesi hukuka aykırı bir eylem olarak kabul edilmiştir. Fakat Birleşmiş Milletler teşkilatında belli durumlarda kuvvet kullanımına izin verilmesi, sistemin tıkanmasının önüne geçilmesi adına uygun görölmüştür. Şartta, kuvvet kullanma yasağının istisnaları da belirtilmiştir. Bunlar; 51. maddede açıklanan meşru müdafaa hali, 7. bölümde açıklanan Güvenlik Konseyi kararıyla kuvvet kullanımı ve 17. bölümde açıklanan güvenliğe ilişkin geçici hükümlerdir.³⁸ Günümüzde geçerliliğini sürdüren iki istisna ise meşru müdafaa hakkı ve Güvenlik Konseyi kararı ile kuvvet kullanımıdır. Bu istisnalardan birincisi tek taraflı bir kuvvet kullanımını içerirken ikincisi uluslararası toplum adına gerçekleştirilen bir müdahaledir.³⁹

51. madde gereğince meşru müdafaa hakkı, üye devletlerden birinin silahlı saldırıya uğradığı ve Güvenlik Konseyi’nin olaya müdahil olmadığı durumlarda kullanılmaktadır. Meşru müdafaa hakkı sınırsız bir hak değildir. Hakkı kullanırken orantılılığa dikkat edilmelidir. Meşru müdafaa hakkı, kendine yapılan saldırıyı bertaraf etmek adına kullanılır ve geçidir. Bu hakkı kullanırken Güvenlik Konseyi’ne bildirimde

³⁷ BM Şartı.

³⁸ BM Şartı, 42, 51, 106, 107. maddeler. 17. bölümde yer alan hükümler, örgütün kurulduğu döneme ilişkindir.

³⁹ Levent Ersin Orallı, “Uluslararası Hukukta ve BM Sisteminde Askeri Müdahale Olgusu”, *Tesam Akademi Dergisi*, s. 114.

bulunmak gerekmektedir. Meşru müdafaa konusunda, uluslararası hukuk açısından tartışma yaratan konu ise silahlı saldırı konusunun muğlaklığıdır. Hangi silahların kullanıldığı ve hangi ölçüde gerçekleştirilen bir silahlı saldırı sonucunda meşru müdafaa hakkının kullanılabilceği konusundaki boşluk, devletleri farklı yorumlamaya itebilir. ABD'nin, Afganistan ve Irak operasyonlarında öne sürdüğü “beklenen saldırıya karşı meşru müdafaa” hakkının kullanımı buna örnek olarak gösterilebilir. Silahlı saldırı konusunun net bir şekilde belirtilmemiş olmaması, meşru müdafaa hakkının kullanımını yoruma açık hale getirmiştir.⁴⁰

Birleşmiş Milletler Şartı, kuvvet kullanımını uluslararası ilişkilerde bir araç olarak yasaklamıştır. Fakat barışın bozulduğu durumlarda Birleşmiş Milletler'in olaya müdahalede bulunma gerekliliği doğmaktadır. Barış güçlerinin hukuki dayanağını da oluşturan bu konu, Birleşmiş Milletler Şartı'nın 6. ve 7. bölümlerinde ele alınmıştır. Birleşmiş Milletler Şartı'nda barış gücüne dair herhangi bir kavrama yer verilmezken bir uluslararası çatışma durumunda barış gücü oluşturarak çatışmaya müdahalede bulunulması, şarttan çıkarılan bir sonuçtur. Şartın 6. ve 7. bölümlerinde, uluslararası barış ve güvenliğin bozulması halinde alınacak tedbirlere yer verilmiştir. 6. bölüm, daha ziyade barışçıl tedbirleri içermektedir ve 6. bölüm gereğince oluşturulan barış güçleri, daha hafif silahlı güçleri ve meşru müdafaa dışında kuvvet kullanmamayı içermektedir. Ayrıca bu çerçevede oluşturulan barış güçleri çoğunlukla, çatışmaya taraf devletlerin rızası ile görev yapmaktadır.

Birleşmiş Milletler Şartı'nın 7. bölümünde bahsedilen zorlayıcı tedbirler ise Milletler Cemiyeti sisteminde yer almamıştır. Milletler Cemiyeti sisteminde egemen olan barışın barışçıl yollarla sağlanması düşüncesinin etkili olmadığı gözlemlenince Birleşmiş Milletler Örgütü, gerektiğinde zorlayıcı tedbirlerin de kullanılmasını içeren bir sistem üzerine şekillenmiştir. Dolayısıyla bir uluslararası çatışma durumunda 7. bölüm gereğince oluşturacak barış güçleri, gerektiğinde ağır silahlı müdahaleleri ve uluslararası barışın sağlanması adına güç kullanımını da içeren tedbirleri alabilmektedir. Ayrıca çatışan tarafların rızası aranmaksızın görev yapabilmektedir.

⁴⁰ Yılmaz, *Toplumsal Çatışmalarda Barışı İnşa Etmek, Birleşmiş Milletler Barış Güçleri ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*, ss. 23-24.

Bugüne kadar BM barış gücü misyonları tarafından yürütülen operasyonlarda, tam anlamıyla 6. bölüm veya 7. bölüm çerçevesinde bir değerlendirme yapmak güç olacaktır. Bu konuda, eski Genel Sekreter Dag Hammarskjöld'ün barış güçlerinin dayanağı konusunda “bölüm altı buçuk” tanımlaması da mevcuttur. Hammarskjöld, barış güçlerini, BM Şartı'nın 6. bölümünde yer alan anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözümü ve 7. bölümde yer alan güç kullanımı ilkeleri arasında denge kuran, bölüm altı buçuk operasyonları olarak kavramsallaştırmıştır.

Barış güçlerinin, yazılı anlamda hukuksal kurallara sahip olmaması, özelliklerinin zaman içerisinde değişmesinin de önünü açmıştır. İlk oluşturuldukları dönemde işlevleri sınırlıyken, gelişen ihtiyaçlar çerçevesinde daha işlevsel bir görünüm kazanmışlardır.⁴¹

Birleşmiş Milletler barış gücü misyonlarının ne zaman ve nerede konuşlandırılacağını belirlemek, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında birincil sorumluluğa sahip olan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin görevidir. Bir barış gücünün göreve başlayabilmesi için, Güvenlik Konseyi'nde yapılan oylamada 5 daimi ve 4 geçici üyenin olumlu oyu aranmaktadır.⁴²

4.2. Soğuk Savaş Dönemi ve Sonrası BM Barış Gücü Misyonları

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte dünya, ABD ve SSCB liderliğinde gelişen iki kutuplu bir sisteme evrilmiştir. Bu dönem itibarıyla askeri ve güvenlik konularında en belirleyici aktörler kutup liderleridir. Soğuk Savaş dönemi olarak adlandırılan bu iki kutuplu dönemde, kutup liderleri birbirleri ile sıcak çatışma içerisine girmekten kaçınmış fakat etki alanları içerisindeki bölgelerde çeşitli çatışmalar yaşanmıştır. Ayrıca bu iki kutuplu sistemde, blokların etkisi altına girmek yerine kendi ulusal çıkarları doğrultusunda bağımsız hareket etmek isteyen devletler tarafınca Bağlantısızlar Hareketi oluşturulmuştur. Bağlantısızlar Hareketi'ni oluşturan devletlerin ekonomik anlamda bağımsız olmamaları bu hareketin başarısız olmasına neden olmuştur.⁴³

⁴¹ Uğur Güngör, “Günümüzde Barış Operasyonları”, *Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Yıl: 4, Sayı: 8, Aralık 2008, ss. 9-10.

⁴² Yılmaz, *Toplumsal Çatışmalarda Barışı İnşa Etmek, Birleşmiş Milletler Barış Güçleri ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*, ss. 24-25.

⁴³ Barış Özdal, “1. Dünya Savaşı'nın Diplomasinin Gelişimine Etkileri”, Barış ÖZDAL, R. Kutay Karaca, (Ed.), *Diplomasi Tarihi II*, 1. Baskı, Bursa: Dora Yayınları, 2019, ss. 412-414.

Soğuk Savaş döneminde negatif anlamda bir barışın söz konusu olmasıyla birlikte, gerçek anlamda barış dönemi olarak adlandırmak güçtür. Taraflar arasındaki gerginlik, tedirginlik ve düşmanlık hissi döneme damgasını vurmuştur. Soğuk Savaş dönemi, tam anlamıyla SSCB'nin 1991 yılında dağılmasıyla birlikte son bulmuştur. Fakat 80'li yılların sonuna bakıldığında, SSCB'nin ABD ile olan yarışta kaybeden taraf olacağı anlaşılmaya başlanmıştır. Ekonomik, sosyal ve siyasal anlamda zor durumda olan SSCB, 1985 yılında göreve gelen Gorbaçov'un glasnost (açıklık) ve perestroyka (yeniden yapılanma) politikalarıyla da etkili bir sonuca ulaşamamıştır. Hatta bir özgürlük ortamı sunan bu politikalar, birliğin dağılışını hızlandırıcı etki göstermiştir. Dolayısıyla 1988 yılına gelindiğinde Doğu Bloku'nda çatırdamalar kendisini göstermiştir ve uluslararası sistemdeki iki kutuplu yapı Soğuk Savaş'ın ilk yıllarına nazaran oldukça gevşemiştir. Bu süreç 1991 yılında SSCB'nin dağılışıyla birlikte son bulmuştur.⁴⁴

Birleşmiş Milletler tarihinde gerçekleştirilen ilk BM barış gücü operasyonu, Mayıs 1948 tarihli, Orta Doğu'da barışı korumak adına oluşturulmuş olan UNTSO (United Nations Truce Supervision Organization)'dur. 1948 tarihinden 1978 tarihine kadar 30 yıllık süreçte toplamda 13 tane barış gücü operasyonu gerçekleştirilmiş ve bu tarihleri izleyen 10 yıllık süreçte herhangi bir operasyon gerçekleştirilmemiştir. Soğuk Savaş sonrasında, ABD ve SSCB arasındaki ideolojik çatışmanın azalması ve uluslararası güvenlik konusunda anlaşmaya varma kapasitesinin artması sonucu, Mayıs 1988 tarihinden itibaren BM barış gücü operasyonlarında artış yaşanmıştır. Bu durum Güvenlik Konseyi daimi üyelerinin veto sayılarının azalmasıyla da kendisini göstermiştir. 2021 yılı itibarıyla Afrika, Amerika, Asya-Pasifik, Avrupa ve Orta Doğu bölgelerinde görevini tamamlamış olan Birleşmiş Milletler barış gücü operasyonlarının sayısı 59'ken, hala devam etmekte olan operasyonların sayısı ise 12'dir.⁴⁵

4.2.1. Soğuk Savaş Dönemi Barış Gücü Misyonları

Soğuk Savaş dönemi ele alındığında Birleşmiş Milletler Örgütü'nü barışın koruması için girişimde bulunmaya iten faktörlerin başında dekolonizasyon gelmektedir.

⁴⁴ Yılmaz, *Toplumlara Arası Çatışmalarda Barışı İnşa Etmek, Birleşmiş Milletler Barış Güçleri ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*, ss. 26-27.

⁴⁵ 2021 yılı itibarıyla devam eden operasyonlar; MINURSO (Batı Sahra), MINUSCA (Orta Afrika Cumhuriyeti), MINUSMA (Mali), MONUSCO (Demokratik Kongo Cumhuriyeti), UNDOF (Golan), UNFICYP (Kıbrıs), UNIFIL (Lübnan), UNISFA (Abyei), UNMIK (Kosova), UNMISS (Güney Sudan), UNMOGIP (Hindistan ve Pakistan), UNTSO (Orta Doğu). Bkz; <https://peacekeeping.un.org/en/where-we-operate> (e.t. 20.04.2021).

Sömürge yönetimlerin bağımsızlıklarını kazanması sonucu çevre ülkelerle girdikleri çatışmalar ve çeşitli iç çatışmalar bu dönem itibarıyla BM tarafından ele alınırken doğu-batı eksenli çatışmalar, ABD ve SSCB'nin iş birliğine yanaşmaması nedeniyle BM sistemi dışarısında bırakılmıştır. 1950-80 yılları arasında görevlendirilen BM barış gücü misyonlarının görevleri, çatışan taraflara müdahalede bulunma ve sağlanan ateşkesin takibi konusunda şekillenmiştir.⁴⁶ Bu dönemde oluşturulan barış gücü misyonlarının temel kaygısı, oluşan uyuşmazlıkların blokları karşı karşıya getirecek seviyede büyük sorunlar veya savaş ihtimali yaratmasının önüne geçmek olmuştur. Temel amaç ise oluşturulan tampon bölgelerle sınırları kontrol ederek sınır ihlallerinden kaynaklanacak çatışmaların önüne geçebilmek olmuştur. Soğuk Savaş döneminde oluşturulan barış gücü misyonlarının temel özelliği hafif silahlı birlikler olmalarıdır.

Soğuk Savaş'ın başında Birleşmiş Milletler tarafından oluşturulan ilk iki barış gücü misyonu incelendiğinde, meydana gelen çatışmaların temeli aynı soruna dayanmaktadır. 1948 tarihli Kudüs merkezli UNTSO'ya (United Nations Truce Supervision Organization–BM Ateşkes Gözlem Organizasyonu) ve 1949 tarihli Hindistan ve Pakistan savaşında görevlendirilmiş UNMOGIP'a (United Nations Military Observer Group in India and Pakistan–Hindistan ve Pakistan'daki BM Askeri Gözlem Grubu) bakıldığında İngiliz gücünün geri çekilmesiyle ortaya çıkan sorunlar göze çarpar. İlk BM barış gücü misyonu olan UNTSO, 14 Mayıs 1948'de İngiltere'nin Filistin'den çekilmesiyle birlikte İsrail Devleti'nin ilanı sonucu meydana gelen Arap-İsrail savaşında ateşkesin denetlenmesi için oluşturulmuş askeri gözlem grubudur. UNTSO'nun görevi, ateşkes antlaşmasının denetiminin sağlanması, benzer olayların gelişmesinin önüne geçilmesi olmuştur. Daha sonra Orta Doğu'da oluşturulan diğer bazı barış gücü misyonları ile birlikte hala görevini sürdürmektedir.⁴⁷ Birleşmiş Milletler tarihinde oluşturulmuş ikinci barış gücü misyonu olan UNMOGIP'in temelinde de bağımsızlığını kazanmış iki devlet olan Hindistan ve Pakistan'ın paylaşılamayan topraklar üzerine başlattıkları savaş yatmaktadır. UNMOGIP, 24 Ocak 1949 tarihinde BM Güvenlik Konseyi'nin ateşkes kararını uygulamak adına görevlendirilmiştir. 1971'de Hindistan ve Pakistan'ın yeniden bir savaş durumuna gelmesiyle birlikte UNMOGIP, askeri gözlem görevine devam etmiştir. Bu tarihten beri kalıcı bir çözümün sağlanamamış olmasından

⁴⁶ Yılmaz, *UN Peacekeeping In The Post-Cold War Era*, ss. 16-18.

⁴⁷ <https://untso.unmissions.org/background> (e.t. 01/11/2020).

dolayı UNMOGIP görevine devam etmektedir.⁴⁸ Barışı koruma, bu ilk iki barış gücü misyonundan sonra oluşturulmuş olan UNEF I ile yeni tanımlanan bir dizi kural temelinde gelişmiştir. Bu yüzden geçmiş örnekler yerine orijinal kuralları takip eden ilk örnek UNEF I olmuştur.

1956 yılında Süveyş Krizi'yle UNEF I (United Nations Emergency Force I – BM Acil Gücü I) oluşturulmuştur. UNEF I, geleneksel barışı koruma ilkelerinin oluşturulduğu ilk barış gücü misyonu olması sebebiyle model niteliği taşımaktadır. UNEF I, dönemin BM Genel Sekreteri Dag Hammarskjöld liderliğinde oluşturulmuş ve Genel Sekreter, geleneksel barışı koruma kriterlerinin belirlenmesinde önemli rol oynamıştır.⁴⁹

Geleneksel barışı koruma anlayışı; rıza, tarafsızlık ve asgari güç kullanımı ilkeleri üzerine kurulmuştur. Temel amaç, taraflar için uzun vadeli çözüm arayışlarına elverişli ortamın yaratılması ve sürdürülmesidir. Geleneksel barışı koruma anlayışı, Soğuk Savaş döneminin bir ürünüdür. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve liberal düşüncenin zafer kazanması, bu anlayışı destekleyen temel varsayımların değişmesine sebep olmuştur.⁵⁰ Bu temel kriterler 1990'lı yıllara kadar BM barışı koruma güçlerinin temel prensipleri niteliği taşımıştır.

Soğuk Savaş döneminde Birleşmiş Milletler Örgütü'nün gündeminde ABD ve SSCB arasındaki güç mücadelesi sonucu oluşan olaylar ve yeni bağımsız devletlerin yaşadığı birtakım sorunlar yer almıştır. Bu durum BM barışı koruma misyonlarının önemini gün yüzüne çıkarmıştır. Ancak bu dönemde BM barış gücü misyonlarının, mali kaynak ve personel temininde ciddi sorunları bulunmaktadır. Bu durum Birleşmiş Milletler'in barış ve güvenliğin korunması görevini yerine getirmesinde engel teşkil etmiştir.

Soğuk Savaş dönemi boyunca toplamda 13 barış gücü görevlendirilebilmiştir. Bu sayı, Soğuk Savaş dönemini kapsayan 40 yılı aşan süre düşünüldüğünde düşük olarak görülmektedir. Bunun temel nedeni ise iki kutuplu sistem olmuştur. Kutup liderleri kendi hakimiyet alanlarındaki bölgelerde otorite sağlamak adına sorunları baskılamış ve diğer

⁴⁸ <https://unmogip.unmissions.org/background> (e.t. 01/11/2020).

⁴⁹ Ronald Hatto, "From peacekeeping to peacebuilding: the evolution of the role of the United Nations in peace operations", *International Review of the Red Cross*, 95 (891/892), 2013, s. 505.

⁵⁰ Alex J. Bellamy, Paul Williams, "Introduction: Thinking Anew About Peace Operations", *International Peacekeeping*, Cilt.11, Sayı.1, Bahar 2004, ss. 3-4.

kutuptan gelebilecek herhangi bir müdahalenin de önüne geçmiştir. Bu dönem itibarıyla, BM barış gücü misyonlarının görevleri, çatışan taraflar arasına girmek ve ateşkesin takibinin sağlanması olmuştur. Bu görev yerine getirilirken tarafsızlık, asgari güç kullanımı ve rızayı gerektiren geleneksel barış koruma kriterlerine mümkün olduğunca uyulmuştur.⁵¹ Bu ilkeler, barışı korumanın kutsal üçlüsü olarak nitelendirilmiştir.⁵²

Kuvvet kullanmama ilkesi özellikle Soğuk Savaş döneminde, BM barışı koruma görevinin temelini oluşturmuştur. 1988 yılından önce oluşturulmuş olan BM barış gücü misyonlarının büyük çoğunluğu, silahsız askeri gözlemcilerden oluşturulmuş ve bazı istisnalar dışında silahlı kuvvet kullanımı da yalnızca meşru müdafaa durumunda olmuştur. Ancak kuvvet kullanmama ilkesi, bu dönemde zaman zaman BM barış güçlerinin etkinliğini azaltmıştır. Örneğin; 1964 yılında oluşturulan UNFICYP (United Nations Peacekeeping Force in Cyprus-BM Kıbrıs Barış Gücü) ve 1978’de göreve başlayan UNIFIL (United Nations Interim Force in Lebanon-Lübnan BM Ara Gücü), daha sonraki yılların bu bölgelerde meydana gelen gelişmeler karşısında düzenin bozulmasının önüne geçememiştir.⁵³

Yine de çeşitli uluslararası çatışmaların etkili bir şekilde durdurulmasının sağlanması, yerel çatışmaların iki kutup arasında bir mücadeleye dönüşmesinin önüne geçilmesi açısından, 1948-1988 yılları arasında oluşturulmuş olan BM barış gücü misyonları görece başarı sağlamıştır.

4.2.2. Soğuk Savaş Sonrası Dönem Barış Gücü Misyonları

Soğuk Savaş sonrası dönemde geleneksel çatışma anlayışında değişimler yaşanmıştır. Geleneksel anlamda daha çok devletler arasında gerçekleşen çatışmalar, Soğuk Savaş’ın sona ermesini takip eden yıllarda yerini iç çatışmalara ve yeni bağımsız devletler arasındaki çatışmalara bırakmıştır. Bu çatışmaların ana nedenleri genellikle başarısız hükümetler veya ülke içindeki gruplar arasında meydana gelen anlaşmazlıklar olmaktadır. Sonuç ise geleneksel anlayışın aksine savaş alanının belirsizliği, sivil ve

⁵¹ Yılmaz, *Toplumsal Çatışmalarda Barışı İnşa Etmek, Birleşmiş Milletler Barış Güçleri ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*, s. 27.

⁵² Alex j. Bellamy, Paul D. Williams, Stuart Griffin, “*Understanding Peacekeeping*”, Polity Press, 2010, s. 94.

⁵³ Yılmaz, *UN Peacekeeping In The Post-Cold War Era*, s. 16.

savaşçı arasındaki ayrımın net bir şekilde yapılamaması ve düzensiz kuvvetlerden oluşan gruplar arası çatışmalar olmuştur.

Soğuk Savaş gerginliğinin ve doğu-batı arasındaki rekabetin azalmasıyla, BM barış gücü operasyonlarının sayısında ve faaliyet alanında benzeri görülmemiş bir genişleme yaşanmıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde, BM barış gücü operasyonlarının sayısındaki bu genişlemenin nedenlerinde biri, iki kutuplu sistemin tasfiyesiyle birlikte BM Güvenlik Konseyi'nde herhangi bir konuda anlaşmaya varma kapasitesinin artmasıdır. Bu durum en açık şekilde Güvenlik Konseyi'ndeki veto sayılarının azalması ile kendisini göstermiştir. ABD ve SSCB arasında azalan ideolojik çatışma, ortak hareket etme kabiliyetlerinin artmasını sağlamış, böyle bir ortamda çatışmaların çözümünde BM barış güçleri daha etkin bir pozisyona gelmiştir. Ayrıca dönem itibarıyla iş birliği ruhu içerisine girilmesi ve herhangi bir çatışma durumunda BM çerçevesinde müdahale edilmesi konusunda artan istek de BM barış gücü misyonlarının yetkilerinin genişlemesinde etkili olmuştur. BM barış güçlerinin etkinliğinin artmasıyla birlikte 1988 Nobel Barış Ödülü, BM barış koruma kuvvetlerine verilmiştir.⁵⁴

İki komünist devlet olan SSCB ve Yugoslavya'nın, 1990'lı yılların başında çökmesi, BM barış gücü misyonlarındaki sayıca artışın bir başka nedenini oluşturmuştur. SSCB ve Yugoslavya'nın çökmesi, Bosna ve Gürcistan'da görülebileceği gibi birçok etnik çatışmayı beraberinde getirmiştir. Bunun yanında, Soğuk Savaş sona ererken Afganistan, Namibya, Orta Amerika, Kamboçya ve Soğuk Savaş'ın ardından 1990'lı yılların sonuna kadar Kosova, Doğu Timur, Liberya, Sudan gibi birçok ülkede BM barış güçleri, barışın sağlanması ve ardından yeniden yapılandırılma aşamalarında aktif rol oynamıştır.⁵⁵

BM Genel Sekreteri Boutros Boutros Ghali'nin Haziran 1992 tarihli "Barış İçin Gündem" adlı raporunda, örgütün uluslararası barış ve güvenliği korumak adına güçlendirilmesi incelenmiştir. Ghali'nin raporunda hedefler dört başlık altında ele alınmıştır. Bunlar; önleyici diplomasi, barışı sağlamak, barışı korumak, barışın inşasına yardım etmek şeklinde açıklanmıştır. Önleyici diplomasi, barışın sağlanması ve barışın

⁵⁴ <https://www.un.org/en/sections/nobel-peace-prize/united-nations-peacekeeping-forces/index.html> (e.t. 05/11/2020).

⁵⁵ Yılmaz, *UN Peacekeeping In The Post-Cold War Era*, ss. 16-19.

korunması, daha önce kullanılan kavramlar olmakla birlikte Genel Sekreter tarafından yeniden tanımlanmıştır. Rapor ayrıca, çatışma sonrası barışın inşası kavramını ele alması açısından önemlidir. Çatışma sonrası barışın inşası, barışı pekiştirerek insanlar arasında güven duygusunu geliştirecek yapıları belirlemeye ve desteklemeye yönelik çabaları içermektedir.⁵⁶

Soğuk Savaşın sonlanmasıyla birlikte, BM barış gücü operasyonlarında görülen sayıca artışın yanında faaliyet alanlarında da genişleme söz konusu olmuştur. Başlangıçta fiziksel şiddeti önlemek ve ateşkesi sağlamak olan görevleri, çatışma sonrası barışın inşası görevini de içine alacak şekilde evrilmiştir. Klasik görevlerinin yanında; savaştan tarafların silahsızlandırılması, mültecilerin ülkelerine geri gönderilmesi, güvenlik personeli için danışmanlık ve eğitim desteği, seçim desteği, insan haklarının izlenmesi, insani yardım çalışmalarının askerler, diplomatlar ve sivil unsurlarla birlikte koordineli bir şekilde yerine getirilmesi sağlanmıştır.⁵⁷ Ayrıca BM barış güçleri, çatışan taraflar arasında güvenli bölgeler oluşturmak, devlet otoritesi yeniden tesis edilene kadar güvenliği sağlamak, gerektiğinde çatışan taraflar arasında arabulucu rolü üstlenmek gibi görevleri de yerine getirmektedir.

Faaliyet alanlarında ve uygulamalarındaki bu genişleme, BM'nin uluslararası çatışmaları önleme konusunda etkili bir araç olarak var olması gerektiği düşüncesini geliştirmiştir. Bu uluslararası örgütün artan güvenle birlikte uluslararası meselelerde daha etkin rol aldığı üzerinde durulmuştur. BM barışı koruma operasyonlarının askeri olmayan faaliyetleri de içinde barındıracak şekilde genişlemesiyle birlikte bu görevlerin yerine getirilmesini kolaylaştırmak adına 1992 yılında "BM Barış Güçleri Departmanı" kurulmuştur.

BM barış gücü operasyonlarının görev tanımlarındaki genişleme, 1999 yılında Kongo'da oluşturulmuş olan MONUC'dan görevi 2010 yılında devralan MONUSCO'da görmekteyiz. Fiziksel şiddetin önlenmesinin yanında kalıcı barışın sağlanması adına, BM Şartı'nın 6. ve 7. bölümleri gereği oluşturulmuş olan bu barış koruma gücü, insani yardımları güvenle ulaştırmak, ülkede barışı sağlamaya çalışan çeşitli sivil toplum

⁵⁶ UN Documents, Boutros Boutros Ghali, "An Agenda for Peace", 17 Haziran 1992, <http://www.un-documents.net/a47-277.htm>, (e.t. 23/06/2021).

⁵⁷ Emel Osmançavuşoğlu, "Challenges To United Nations Peacekeeping Operations In The Post-Cold War Era", *Journal Of International Affairs*, Cilt: 4, Sayı: 4, 0-0.

kuruluşlarının çalışmalarına yardımcı olmak ve insan haklarının korunmasını sağlamak gibi birtakım görevlere sahiptir. BM barış gücü operasyonlarının faaliyet alanlarındaki genişlemeye verilebilecek bir diğer örnek; Doğu Timur için 1999'da oluşturulmuş UNAMET olmaktadır. Doğu Timur'un Endonezya'dan bağımsızlığı için gerçekleştirilecek olan referandumun sağlıklı bir şekilde sonuçlanması adına görevlendirilmiştir. Sonrasında oluşturulmuş olan UNTAED ise Doğu Timur halkının bağımsızlık yönünde karar almasının ardından devlet yapılanana kadar güvenliği sağlamak ile görevlendirilmiş, geçici yönetimi sağlamıştır. 2002 yılında göreve başlayan UNMISSET, bağımsızlığın sağlanmasından sonra devlet kurumlarının yapılandırılmasında yardımcı olmuş ardından oluşturulan UNMIT ise 2006 yılında, yapılandırılan devlet kurumlarının güçlendirilmesini sağlamak adına görevlendirilmiştir. Doğu Timur'un sorunsuz bir ülke haline getirilmesiyle birlikte barış misyonunun görevine 2012 yılında son verilmiştir.⁵⁸ Aynı şekilde Mozambik, Angola, Somali, Ruanda, Liberya, Sudan gibi ülkelerde de insani yardım sağlamak, devlet otoritesi oluşturulana kadar yerel güvenliği sağlamak adına çeşitli barış misyonları görevlendirilmiştir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde, BM Şartı'nın 7. bölümü gereğince şekillenen BM barış gücü operasyonları gelişmiştir. Bu dönemde oluşturulan operasyonlarda geleneksel barışı koruma ilkeleri göz ardı edilmiştir. 2000 yılında BM Güvenlik Konseyi nezdinde, barış koruma operasyonlarının gelişimi adına bir panel gerçekleştirilmiş ve rapor sunulmuştur. Sunulan Brahimi raporunda bu duruma yer verilmiştir. Soğuk Savaş döneminde barış koruma kavramı, geleneksel olarak hafif silahlı birliklerden oluşan operasyonlara atıf yapmaktadır. Brahimi raporu ise Soğuk Savaş sonrası yeni durumu yansıtan, yeni bir barış koruma operasyonu konseptine işaret etmektedir. BM barışı koruma operasyonlarının mevcut hali ile yeterli başarıyı sağlayamadığı ve silahlı güç

⁵⁸ <https://peacekeeping.un.org/en/where-we-operate> (e.t. 10/11/2020).

MONUC(United Nations Organization Mission in Democratic Republic of the Congo – BM Demokratik Kongo Cumhuriyeti Misyonu)

MONUSCO(United Nations Organization Stabilization Mission in the Democratic Republic of the Congo – BM Demokratik Kongo Cumhuriyeti Stabilizasyon Misyonu)

UNAMET(United Nations Mission in East Timor – BM Doğu Timur Misyonu)

UNTAET(United Nations Transitional Administration in East Timor – BM Doğu Timur Geçiş Yönetimi)

UNMISSET(United Nations Mission of Support in East Timor – BM Doğu Timur Destek Misyonu)

UNMIT(United Nations Integrated Missions in Timor-Leste – BM Doğu Timur Misyonu).

kullanımının gerekliliği üzerinde durulmuştur.⁵⁹ Böylece daha sert barış koruma operasyonları gerçekleştirileceğinin sinyalleri verilmiştir.

⁵⁹ UN Documents, Lakhdar Brahimi, “*Report of the Panel on United Nations Peace Operations*”, 21 Ağustos 2000, <https://undocs.org/A/55/305> (e.t. 23/06/2021).

İKİNCİ BÖLÜM: KIBRIS SORUNU VE BM'NİN SORUNA MÜDAHALESİ

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte, devletler birbirleri ile çatışmaya girmekten kaçınmış fakat devlet içi çatışmalarda gözle görülür bir artış yaşanmıştır. Geleneksel çatışma anlayışındaki bu dönüşüm, ülkeler içinde veya bağımsızlıklarını yeni kazanmış ülkeler arasında gelişen çatışmalarla kendisini göstermiştir. Fakat kimi zaman iç çatışmalar, etki alanını genişleterek uluslararası çatışmaya da dönüşebilmektedir. İç çatışmalarda ilk etapta beklenen, çatışmanın taraflarca çözülmesidir. Bu durum ulusal egemenlik ilkesinin bir gereğidir. Fakat bir iç çatışma durumunda, taraflar çoğu zaman çeşitli psikolojik bariyerlerden dolayı sorunu çözme konusunda yetersiz kalırlar. Bu durumda üçüncü parti müdahalesi gerekli olmaktadır. Fiziksel şiddeti de içinde barındıran iç çatışmalarda, üçüncü parti müdahalesinin en etkili şekli ise BM barış gücü operasyonlarıdır. Bu etki, BM'nin uluslararası barış ve güvenliği sağlama konusundaki en önemli kurum olmasından doğmaktadır.

BM barış gücü misyonlarının, çatışma çözümündeki etkinliği konusunda, Kıbrıs sorunu önemli bir örnektir. Bu bölümde, adada 1964 yılından bu yana varlığını sürdüren BM Kıbrıs Barış Gücü (UNFICYP) ele alınacaktır. Kıbrıs'ta BM tarafından bir barış gücünün oluşturulmasına geçmeden önce Kıbrıs sorununun tarihine değinmekte yarar vardır.

1. KIBRIS SORUNUNA GENEL BİR BAKIŞ

Akdeniz'in doğu ucunda bulunan Kıbrıs Adası, Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarının kesişim noktasında yer almaktadır. En yakın komşusu Türkiye, adanın kuzeyinde bulunmaktadır. Ayrıca doğusunda Suriye, Lübnan ve İsrail; güneyde Mısır ve Libya, batıda ise Yunanistan ile komşudur. Toplam arazi alanı itibarıyla ada, Sardinya ve Sicilya'dan sonra Akdeniz'de bulunan üçüncü büyük ada konumundadır.⁶⁰ Stratejik açıdan önemli bir konumda bulunması, Kıbrıs Adası'nda yüzyıllardır siyasi çatışmaların ve ayrıca kültürel etkileşimin yoğun olarak yaşanmasını beraberinde getirmiştir. Ada tarih boyunca Asur, Mısır, Pers, Roma, Bizans, Araplar ve Venediklilerin hakimiyeti altına

⁶⁰ James Ker-Lindsay, *The Cyprus Problem : What Everyone Needs to Know*, Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 1, Erişim yeri: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=e000xtr&AN=365850&lang=tr&site=eds-live> (e.t.20/11/2020).

girmiştir.⁶¹ Türk ve Yunan etnik gruplar arasında yüzlerce yıldır bir sorun alanına dönüşen Kıbrıs'ta çatışmanın kökleri, 1571 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun Kıbrıs'ı işgal etmesine dayanmaktadır.

Osmanlı hakimiyeti ile birlikte adada feodal sistem kaldırılmış ve millet sistemi uygulanmaya başlamıştır. Bu çerçevede, gayrimüslim halk kendi dini liderlerince yönetime sahip olmuştur. 1571 yılında Kıbrıs'ın Osmanlı İmparatorluğu tarafından işgal edilmesiyle Venedikliler döneminde çoğunluğu Rumlardan oluşan adanın nüfus popülasyonu değişmiştir. Sultan Selim'in fermanı ile ilk etapta yeniçeriler adaya yerleşmiş ardından iskan politikası çerçevesinde Anadolu'dan aileler adaya gönderilmiştir. Yaklaşık 30 bin Türk nüfus adaya yerleştirilmiş ve böylece adadaki Türk oranı yüzde 20'leri bulmuştur.

İlk etapta toplumlar arasında patlak veren herhangi bir sorun olmamış fakat toplumsal etkileşim oldukça düşük seviyede kalmıştır. Farklı din, dil ve geleneğe sahip olunması her iki toplumu da ayrı yerleşim yerlerinde yaşamaya sevk etmiş ve böylece çoğunluğu Rumlar veya Türklerden oluşan köyler, mahalleler meydana gelmiştir. İki topluluk arasındaki doğrudan temas sınırlı kalmış ve topluluklar arası evlilikler de nadir görülmüştür.⁶² Her iki topluluk eğitim sistemlerini kendi dilleri temelinde oluşturmuştur. Bu durum çocukların diğer toplumla aralarına mesafe koymuş ve grup bilinci gelişmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki millet sistemi de Türk ve Rum toplumlarının kendi adli ve idari yönetenlere sahip olmasını desteklemiş ve bu durum da iki toplum arasındaki etkileşim seviyesinin düşük olmasının yolunu açmıştır. Türk ve Yunan ulusları arasındaki tarihsel mücadeleden etkilenerek şekillenen grup bilinci nedeniyle de bağımsız bir Kıbrıs kimliğinden bahsetmek mümkün olmamıştır.⁶³

İki toplum arasındaki ilk açık düşmanlık, 1821'de Yunan anakarasında başlayan Yunan Bağımsızlık Savaşı ile kendisini göstermiştir. Kıbrıslı Rumlar, Yunan Bağımsızlık Savaşı'na sempati duymuş ve bir dizi yardımda bulunmuşlardır. Bu durum Osmanlı Valisi'nin başpiskoposu, bazı din adamlarını ve toplumun önde gelen Rum yetkililerini idam etmesiyle sonuçlanmıştır. İki toplum arasındaki uçurum, bu olayla birlikte daha da

⁶¹ A.g.e., ss, 11-12.

⁶² A.g.e., s, 13.

⁶³ Muzaffer Ercan Yılmaz, "Past Hurts and Relational Problems in the Cyprus Conflict", *International Journal on World Peace*, Sayı. 2, Haziran 2010, ss. 36-39.

derinleşmiş, dünyanın Yunan nüfusa sahip diğer bölgelerinde olduğu gibi Kıbrıs da Megali İdea (Büyük İdeal) fikrinin bir parçası olmuştur. Kıbrıslı Rumların, Yunanistan ile birleşme yönünde artan talebine rağmen adadaki Rum gücünün yetersiz olmasından dolayı girişimde bulunulamamıştır.

19. yüzyılın sonlarına doğru, Osmanlı İmparatorluğu büyük bir düşüş içine girmiş, Yunan Devleti'nin kurulmasıyla birlikte diğer Balkan ulusları da bağımsızlık yönünde hareket etmeye başlamıştır. Aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu, Karadeniz'de Rusya'nın tehdidiyle karşı karşıya kalmıştır. 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında İngiltere, Rusya'ya karşı bir koz olarak Osmanlı İmparatorluğu'nu desteklemiştir. Rusya'nın güçlenmesinden rahatsız olan İngiltere, 1878 Berlin Kongresi'nde Osmanlı ile gizli bir anlaşma yaparak Kıbrıs'ın İngiltere'ye verilmesi durumunda Rusya'dan gelen tehditlere karşı Osmanlı'nın yanında olacağını bildirmiştir. Osmanlı İmparatorluğu baskılara daha fazla dayanamamış ve 4 Haziran 1878'de imzalanan Kıbrıs Sözleşmesi'yle ada İngiltere'ye kiralanmıştır.⁶⁴ Adadaki İngiliz hakimiyeti, Megali İdea'nın bir parçası olan Enosis (Yunanistan'a ilhak) fikrini de cesaretlendirmiştir. Bu sözleşme, tamamen stratejik ve İngiltere için oldukça yararlıdır. Nitekim Kıbrıs, İngiltere'nin en büyük kolonisi olan Hindistan'a gitmek için bir üs niteliği taşımaktadır.⁶⁵

1878 Kıbrıs Sözleşmesi'ne göre Kıbrıs yasal olarak Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası olmasına rağmen 1914 Birinci Dünya Savaşı'nda, Osmanlı'nın Almanya yanında savaşa girmesi ile birlikte İngilizler adayı ilhak etmiştir. 1915'te ise İngiltere, Yunanistan'ı savaşa dahil edebilmek için adayı sunmuştur fakat bu teklif Yunanistan'ı savaşın dışında tutmak isteyen Yunan Kralı tarafından reddedilmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın bitmesiyle birlikte 1923 Lozan Antlaşması hükümleri gereğince, Osmanlı İmparatorluğunun halefi olan Türkiye Cumhuriyeti, adadaki haklarından vazgeçmiştir. 1925 yılında İngiltere Kıbrıs'ı kraliyet kolonisi olarak ilan etmiştir. Bu durum adadaki Rumların Yunanistan ile birleşme yönündeki isteklerini arttırmış, beraberinde İngiliz yönetimine karşı çeşitli ayaklanmalar yaşanmıştır. İngiltere ayaklanmaları engellemeye

⁶⁴ William Mallinson, *Britain and Cyprus: Key Themes and Documents Since World War II*, London: I.B. Tauris, 2011, s. 3, Erişim yeri: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=e000xtr&AN=364607&lang=tr&site=eds-live> (e.t. 20/11/2020)

⁶⁵ Lindsay, *The Cyprus Problem : What Everyone Needs to Know*, s. 14.

yönelik girişimlerde bulunsa da Yunanistan ile birleşme fikrini engelleyememiş ve Kıbrıs Rumlarının hareketi yeraltına inmiştir.⁶⁶

1950’li yıllara gelindiğinde adadaki Rum kesimince yapılan referandumda yüzde doksan altı oranında Enosis fikri kabul edilmiştir. Bu sonuç sonrasında Yunanistan ile birleşme isteği Başpiskopos Makarios tarafından BM’ye getirilmiştir. BM Genel Kurulu, Kıbrıs ile ilgili bir kararın alınmasının uygun olmadığı sonucuna varmıştır. Bu sonuçtan memnun kalmayan Rumlar, amaçlarına ulaşmak adına yeraltı örgütlerince faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bu çerçevede, Kıbrıs’taki İngiliz yönetimini sona erdirmek ve adanın Yunanistan ile birleşmesini sağlamak adına Rum milislerden oluşan EOKA’nın (Ethnici Organosis Kypriou Agoniston-Ulusal Kıbrıslı Savaşçılar Örgütü) İngilizler ve Kıbrıslı Türklere yönelik şiddet eylemleri başlamıştır. EOKA’nın artan gücü karşısında Türkler, Enosis fikrine karşı bir hareket oluşturmuşlardır. İlk etapta Volkan adında kurulan örgüt daha sonra Türkiye’nin de desteğini alarak yeniden yapılandırılmış ve adı TMT (Türk Mukavemet Teşkilatı) olarak değiştirilmiştir. Türk kesimin Enosis’e karşı savunduğu fikir ise adayı Türkiye ve Yunanistan arasında bölmeyi amaçlayan taksim planıdır.

1958 yılı sonunda adadaki durum oldukça kötüleşmiştir. Birbirini takip eden barış görüşmelerinden bu zamana kadar herhangi bir olumlu sonuç alınmamıştır. Adadaki iki toplum arasındaki şiddetli çatışma olasılığı, Türkiye ve Yunanistan arasında gerginliğe neden olmuştur. İki NATO müttefiki arasında yaşanacak herhangi bir sorun ise SSCB’nin Akdeniz’de kontrolünü genişletmesinin önünü açabileceğinden nihayetinde ortak bir çözüm yolu bulunmuştur. 1958 yılında İngiltere, Yunanistan ve Türkiye adaya bağımsızlık verilmesi konusunda anlaşmaya varmıştır.⁶⁷

1959 yılında Türkiye ve Yunanistan Dışişleri Bakanları tarafından Kıbrıs’ın bağımsız bir cumhuriyet olarak kurulması yönünde görüşmelere başlanmış ve 11 Şubat 1959’da her iki devletin başkanlarınca Zürih Antlaşması imzalanmıştır. İmzalanan bu antlaşmanın İngiltere ve Kıbrıslı Türk ve Rum kesimleri tarafından da onaylanması adına taraflar 19 Şubatta Londra Antlaşması’nı imzalamıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası’nın yürürlüğe girmesiyle birlikte Kıbrıs Cumhuriyeti, 16 Ağustos 1960’ta resmi olarak

⁶⁶ Muzaffer Ercan Yılmaz, “The Efficacy of UN Peacekeeping in International Conflicts: The Case of UNFICYP”, *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı.30, Mayıs-Haziran 2012, ss. 6-7.

⁶⁷ Lindsay, , *The Cyprus Problem : What Everyone Needs to Know*, ss. 17-25.

kurulmuştur.⁶⁸ Anayasa, toplumlararası eşitlik temelinde oluşturulmuş ve Türk tarafının yönetime katılım oranı yüzde otuz olarak belirlenmiştir. Silahlı kuvvetler için bu oran yüzde kırk olmuştur. Ayrıca Zürih Antlaşması'nın ikinci maddesinde garantör devletlerden bahsedilmiştir. Buna göre; “Yunanistan, İngiltere ve Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 1'inci maddede belirtilen taahhütlerini kaydederek, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını, ülke bütünlüğünü, güvenliğini ve anayasanın temel maddeleri ile oluşan durumu (state of affairs) tanırlar ve garanti ederler.”⁶⁹ Garanti Antlaşması'yla birlikte Enosis ve taksim fikirleri tamamen yasaklanmıştır.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşundan hemen sonra Cumhurbaşkanı Makarios ve Rum yetkililer, Kıbrıs Cumhuriyeti'ni kuran antlaşmaları tanımadıklarını açıkça ilan etmiş ve anayasada değişiklik yapılmasını savunmuşlardır. Bu durum Kıbrıslı Türkler tarafından hoş karşılanmamış, Türkleri etkisiz hale getirme çalışmaları olarak görülmüştür. Türkiye tarafından anayasa değişikliği talebi reddedilmiş ve bu durum adadaki iki toplum arasında gerginliğe neden olmuştur. 1963'te başkent Lefkoşa'da şiddetli çatışmalar yaşanmıştır. Çatışan gruplar arasında “yeşil hat” ile belirlenmiş tampon bölge oluşturulmuştur. 1964'te artan çatışmalara karşı İngiltere, Yunanistan, Türkiye ve Kıbrıs bir çözüm yolu bulamamış ve sorun Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne iletilmiştir. 4 Mart 1964'te ise BM Güvenlik Konseyi tarafından adada bir barış gücü olarak UNFICYP (United Nations Peacekeeping Force in Cyprus-BM Kıbrıs Barış Gücü) oluşturulmuş ve BM Genel Sekreteri'ne taraflar arasında sorunu çözmeye yardımcı bir arabulucu atanması talimatı verilmiştir.⁷⁰

2. BM KIBRIS BARIŞ GÜCÜ'NÜN (UNFICYP) KURULMASI

1964 yılında taraflar arasında çatışmaların şiddetlenmesi ve sorunu çözmek konusunda tarafların ortak yol bulamaması sonucunda BM soruna müdahil olmuştur. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 4 Mart 1964'te aldığı 186 sayılı karar ile UNFICYP adada görevlendirilmiştir. Böylece Kıbrıs'ta barış sağlama sürecini yönetme sorumluluğu Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne verilmiştir. 186 sayılı kararda,

⁶⁸ Murat Sarıca, Erdoğan Teziç, Özer Eskiuyurt, *Kıbrıs Sorunu*, İstanbul Üniversitesi Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1975, ss.11-16.

⁶⁹ <http://www.mfa.gov.tr> (e.t. 25/11/2020).

⁷⁰ James Ker-Lindsay, “The Cyprus Problem”, *Frozen Conflicts in Europe*, ed. Anton Bebler, Barbara Budrich Publishers, 2015, ss. 19-21.

oluşturulan barış gücü misyonunun niteliği de açıklanmıştır. Buna göre barış gücünün görevi; uluslararası barış ve güvenliğin korunması adına çatışmaların tekrar yaşanmasının önüne geçilmesi, düzeni yeniden sağlamak ve normal şartlara dönmek konusunda yardımda bulunulması olarak açıklanmıştır. Oluşturulacak kuvvet komutanının Genel Sekreter tarafından belirleneceği ve Genel Sekreter'e düzenli rapor verileceği de 186 sayılı kararda yer almaktadır. Bu çerçevede 27 Mart'ta Hintli General Gyani komutasında barış gücü göreve başlamıştır. Arabulucu olarak ise Finlandiyalı diplomat Shari Tuamiai göreve atanmıştır.⁷¹

Arabulucu olarak göreve getirilen S. Tuamiai'nin, onun ardından göreve atanan Plaza Lasso'nun girişimleri ve oluşturulan barış gücün misyonuna rağmen güvenliği sağlamaya yönelik bir çözüm yolu bulunamamış ve çatışmalar devam etmiştir. Bu durumun en ciddi örneği ise 1967 yılında yaşanmıştır. 1967 yılında Kıbrıslı Rumlar, Türk yerleşim yerlerine saldırıda bulunmuş, Türkiye saldırıya karşılık vermesi sonucunda 1963 yılında olduğu gibi bir kez daha Türkiye'nin adayı istila olasılığı belirlemiştir. 1966 yılında BM nezdinde oluşturulan iyi niyet misyonu çerçevesinde taraflar arasında günümüze kadar devam eden toplumlararası görüşmeler 1968 yılında başlamıştır. Yapılan bu toplumlararası görüşmeler, takip eden 6 yıl boyunca devam etmiş fakat ortak bir çözüm yolu bulunamamıştır. Kıbrıslı Rumlar Enosis planlarında ısrarcıyken Türkler ise Kıbrıs'ta Türk varlığının korunması için 1960 yılında kabul edilen anayasadan daha geniş hakların gerektiğini savunmuşlardır. Kıbrıslı Türkler için en garanti yöntemin federal bir sistem olduğu görülmüştür. Fakat toplumlararası görüşmelerden doğan umutlar 1974 yılında yaşanan olaylarla birlikte tamamen yok olmuştur.⁷²

Kıbrıs'ta eski EOKA üyesi Nicos Sampson tarafından yapılan bir darbeye Makarios iktidardan indirilmiş ve Kıbrıs Elen Cumhuriyeti ilan edilmiştir. Kıbrıs'ta Sampson'un öncülüğünde gerçekleşen askeri darbe sonucunda Enosis fikri kaçınılmaz bir gerçek olarak belirlemiştir. Kıbrıs'taki durumun Türkiye'nin müdahalesini gerektirecek bir boyut kazanmasıyla birlikte Türkiye Başbakanı Bülent Ecevit, Garanti Antlaşması'ndan doğan müdahale hakkını görüşmek üzere İngiltere'ye gitmiştir. İngiliz Hükümeti'nin herhangi bir müdahaleye hazır olmadıklarını belirtmelerinin ardından Türkiye, 20

⁷¹ Sarica, a.g.e., ss. 62-64.

⁷² Armaoğlu, a.g.e., ss. 800-802.

Temmuz 1974 tarihinde adaya harekat düzenlemiş ve iki gün içerisinde ateşkes ilan edilmiştir.⁷³

Türkiye tarafından gerçekleştirilen Kıbrıs Harekatı'nın ardından 25 Temmuz 1974 yılında Cenevre Barış Görüşmeleri de başlamıştır. Görüşmeler sonunda yayınlanan deklarasyonda, BM barış gücü misyonuna da sorumluluklar verilmiştir. Buna göre; taraflar 30 Temmuz itibarıyla kontrol altına aldıkları bölgeleri genişletemeyeceklerdir, ateşkes çizgisinde BM barış gücü kuvvetlerince güvenli bölgeler oluşturulacaktır, Rum ve Yunan kuvvetleri Türk bölgelerinden çekilecek ve bölge BM kuvvetleri koruması altına alınacaktır. Ardından 8 Ağustos'ta ikinci görüşmeler başlamıştır. Cenevre Görüşmelerinde, Türkiye'nin çözüm önerisi yeni bir anayasa oluşturmak ve federasyon kurulması yönünde hazırlıklar yapmakken Yunanistan 1960 Kıbrıs Anayasası'na geri dönülmesi gerektiğini savunmuştur.⁷⁴ Görüşmelerden olumlu bir sonuç alınmamasıyla sonucunda Türkiye adaya yönelik ikinci harekatı başlatmıştır. İkinci harekat sırasında, Yunanistan'da ve Kıbrıs'ta askeri cunta rejimi tasfiye edilmiş demokratik iktidarlar kurulmuş durumdadır. Bu durumdan dolayı birinci harekat uluslararası kamuoyunda meşru bir girişim olarak kabul görürken ikinci harekat tepki çekmiştir.⁷⁵ ABD ve İngiltere tarafından bu eylem kınanmış ayrıca BM Güvenlik Konseyi, Kıbrıs'a yönelik ateşkes ve toprak bütünlüğünün sağlanmasına yönelik kararlar almıştır. Bu süreç zarfında Türkiye adanın yüzde otuz sekizini ele geçirmiştir.

Türkiye'nin Kıbrıs Harekatı'ndan sonra da Kıbrıs Türklerine yönelik izolasyon uygulamaları devam etmiştir. Bunun sonucunda 1974 yılında oluşturulan Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi, 13 Şubat 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kurulduğunu ilan etmiştir.⁷⁶ BM Güvenlik Konseyi ise 12 Mart tarihinde aldığı 367 sayılı kararında bu ilanı kınamış ve iki toplumu tekrar toplumlararası görüşmelerin başlatılmasına davet etmiştir. Nihayetinde, Denктаş ve Makarios arasında yapılan zirve toplantılarında, BM Genel Sekreteri Kurt Waldheim'in de uzlaştırmacı tavrı sonucunda 12 Şubat 1977'de bir antlaşma imzalanmıştır. Bu antlaşmada, iki topluma dayalı federal bir yapılanmanın oluşturulabileceği ve toprak mülkiyetinin düzenlenmesi üzerine maddeler bulunmaktadır.

⁷³ Lindsay, *The Cyprus Problem : What Everyone Needs to Know*, ss. 40-44.

⁷⁴ Armaoğlu, a.g.e., ss. 804-805.

⁷⁵ Ömer Göksel İşyar, *Türkiye Dış Politikası: Sorunlar ve Süreçler*, 1. Baskı, Dora Yayınları, Bursa, 2017, s.406.

⁷⁶ Özdal, a.g.e., ss. 427-428.

Devam eden toplumlararası görüşmelerden de herhangi olumlu sonuç alınmamış, prensipte federal sistem konusunda anlaşılrsa da sistemi hayata geçirmek mümkün olmamıştır. Başarısız görüşmelerin ardından 15 Kasım 1983'te Kıbrıs Türk yönetimi tek taraflı bağımsızlığını ilan etmiş ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) kurulmuştur. Türkiye, KKTC'yi tanıdığını duyururken uluslararası toplum tarafından bu durum şiddetle kınanmış ve BM Güvenlik Konseyi bu ilanı geçersiz kabul etmiştir.⁷⁷

Bu tarihten itibaren de Kıbrıs'ta üçüncü parti girişimleriyle çeşitli görüşmeler yapılmıştır. BM Eski Genel Sekreteri Boutros Boutros Ghali taraflar arasında çözüme ulaşmak için ciddi çabalar sarf etmiş, Kıbrıslı liderler arasında zirve toplantıları düzenlemiştir. Bu toplantılar sırasında gelişen bir başka olay ise AB üyeliği olmuştur. 16 Nisan 2003 tarihinde, Kıbrıs'ın Mayıs 2004'te AB üyeliğini garanti eden antlaşma imzalanmıştır. 1 Mayıs 2004 tarihinde Kıbrıs'ın bölünmüş bir ada olarak AB'ye katılımı gerçekleşmiştir.

Çözüm adına en tanınmış girişim ise BM Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından gerçekleştirilmeye çalışılan "Annan Planı" olmaktadır. Annan Planı, Kıbrıs'ın federal bir devlet olarak birleştirilmesini öngörmekteydi. Plan, uluslararası toplum için umut vaat etmiş ve 24 Nisan 2004'te Kıbrıs adasında referandum gerçekleşmiştir. Referandum sonucunda plan, Türk kesiminin kabulüne rağmen Rum kesimi tarafından kabul görmemiştir.⁷⁸ 2005 yılında, Denktaş'a göre barış sürecine daha ılımlı olarak görülen Mehmet Ali Talat göreve gelmiş, bu gelişmeyle birlikte çözüm umutları tekrar yeşermiştir. Toplumlararası görüşmeler tekrar başlamış, Talat ikili müzakerelerde daha olumlu bir tavır sergilemiştir. Temmuz 2006'da bir araya gelen Papadopoulos ve Talat arasında, Kıbrıs'taki statükonun kabul edilemez olduğu, siyasi eşitliğe dayalı federal bir sistemle Kıbrıs'ın birleştirilmesine yönelik karar alan antlaşma imzalanmıştır. 2008 yılında, BM tampon bölgesi yakınındaki sınırdaki bulunan ve bölünmenin sembolü niteliğindeki duvar yıkılmıştır.⁷⁹ Ledra Caddesi'nde bulunan bu duvarın yıkılmasıyla iki taraf arasındaki altıncı geçiş noktası açılmıştır.

⁷⁷ Armaoğlu, a.g.e., ss. 959-960.

⁷⁸ Türk kesimi %64 oranında olumlu oy, Rum kesimi %75 oranında olumsuz oy kullanmıştır.

⁷⁹ Yılmaz, *Past Hurts and Relational Problems in the Cyprus Conflict*, ss. 49-50.

2008 yılında liderler arasında gerçekleştirilen görüşmelerde, Kıbrıs'ın tekrar birleştirilmesi konusunda prensipte anlaşmaya varılmıştır. Ekim 2010'da 1964 yılından beri kapalı olan Yeşilirmak geçiş kapısı açılmıştır. Taraflar arasında süregelen pozitif atmosfer devam etmiş, 2011 yılında BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon önderliğinde bir araya gelen topluluk liderleri Dimitris Christofias ve Derviş Eroğlu arasında, güç paylaşımı, mülkiyet, bölge ve vatandaşlık konularının tartışıldığı “Greentree 1” görüşmesi yapılmıştır. 2014 yılında müzakerelerin tekrar başlaması adına iki toplum lideri arasında karar alınmıştır. 2015-2016 yıllarında da liderler iyi niyet misyonu çerçevesinde görüşmelere devam etmiştir. Kasım 2018 tarihinde, sekiz yılın ardından Derinya ve Apliç sınır kapıları açılmış bu durumun iki taraf arasında daha fazla güven arttıracığının üzerinde durulmuştur. İki taraf arasındaki görüşmeler 2019 ve 2020 yılında da topluluk liderleri seviyesinde devam etmiştir.⁸⁰

Kıbrıs'ta barışı tesis etmek adına yapılan görüşmelerden herhangi bir sonuç alınamamasının en temel nedeni toplumlararası güvensizliktir. Kıbrıslı Türkler için 1963 ve 1974 yıllarında yaşanan olaylar ve Rumlar için 1974 askeri harekatı güvensizlik ortamı oluştururken aşılamayan bir başka sorun ise Türk ve Yunan toplumları arasındaki tarihsel travmalardır.

2.1. UNFICYP'in Niteliği

1960 yılında bağımsızlığını ilan eden Kıbrıs, Türk ve Rum toplulukları arasında patlak veren olaylar neticesinde iç çatışma noktasına gelmiştir. Türk ve Rum toplumları arasındaki çatışmanın engellenmesi adına 4 Mart 1964'te Kıbrıs'ta bir barış gücü oluşturmayı öngören 186 sayılı karar BM Güvenlik Konseyi tarafından kabul edilmiştir. 186 sayılı kararda UNFICYP'in niteliği açıklanmıştır. Buna göre UNFICYP'in görevi; “uluslararası barış ve güvenliği sağlamak, yasa ve düzenin korunmasına ve yeniden tesis edilmesine ve normal koşullara dönüşe katkıda bulunmak, savaşın tekrarlanmasını önlemek” olarak belirtilmiştir.⁸¹

Hazırlıkların tamamlanmasıyla 13 Mart'ta ilk uluslararası barış koruma birlikleri Kıbrıs'a gelmiştir. İlk birlikler Kanadalı olmakla birlikte daha sonra İrlanda, Finlandiya,

⁸⁰ <https://unficy.org/unmissions.org/timeline> (e.t. 15/12/2020).

⁸¹ UN Security Council Resolution 186, [https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=%20S/RES/186\(1964\)](https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=%20S/RES/186(1964)) (e.t. 17/12/2020).

İsveç birlikleri misyona katılmıştır. Ayrıca Birleşmiş Milletler Sivil Polisi (UNCIVPOL) de 173 kişilik ekiple adaya gelmiştir. Üç aylık bir süre sonunda Haziran 1964'te Hintli General Gyani komutasındaki UNFICYP, Avusturya, Kanada, Danimarka, Finlandiya, İrlanda, İsveç askerlerinden oluşan 6411 kişilik kuvvet gücüne ulaşmıştır. UNFICYP kurulduğunda oluşturulan birlikler adanın her yerinde görevlendirilmiştir. 1960 yılında yapılan İttifak Antlaşması'yla adada bulunan Türk ve Yunan kuvvetleri, Birleşmiş Milletler komutasına alınmamıştır.⁸²

1974 yılına kadar UNFICYP, 186 sayılı kararda açıklanan görevler çerçevesinde bir barış izleme operasyonu olarak hareket etmiştir. Bu dönem itibarıyla süreç, BM Genel Sekreteri tarafından atanan arabulucu ile de sürdürülmeye sağlanmıştır. Barışı sağlama ve koruma girişimleri genellikle başarılı olsa da zaman zaman çatışmalar patlak vermiştir. Özellikle 1967 yılında yaşanan olaylar sonrasında çözüm sağlamaya yönelik gerçekleştirilen çabalar sonuçsuz kalmıştır. Bu dönemde BM Güvenlik Konseyi, UNFICYP'nin yetkisini genişletmeye yönelik kararlar almıştır. BM Güvenlik Konseyi 1967 yılında, UNFICYP'nin 186 sayılı kararla belirlenen yetkilerine ek, silahsızlanmasının denetlenmesi ve iç güvenliğin korunmasına yönelik bir dizi yetkileri barındıran 244 sayılı kararı kabul etmiştir.

1974 yılında yaşanan olaylar barış koruma görevinin doğasını değiştirmiş ve UNFICYP'ye farklı bir etkinlik kazandırmıştır. BM barış gücü, savaştan taraflar arasında fiziksel varlık göstermiş ve gerektiğinde güç kullanma yetkisine sahip olmuştur. Türk ve Rum bölgeleri arasındaki sınır boyunca doğrudan UNFICYP kontrolünde tampon bölge oluşturulmuştur. Barış gücünün görev süresi Güvenlik Konseyi tarafından altı aylık uzatmalarla devam etmiştir. Ağustos 1974'te Türk kuvvetlerinin ateşkes ilanı ile birlikte UNFICYP, ateşkesi denetleme, ateşkes hatlarını belirleme ve tampon bölgede devriye çalışmaları gerçekleştirme sorumluluğunu üstlenmiştir. Çatışmaların en yoğun yaşandığı yer Lefkoşa olmuştur. Lefkoşa Uluslararası Havaalanı'nı da içinde bulunduran bölge UNFICYP tarafından BM Koruma Alanı (UNPA) ilan edilmiş ve tampon bölge kapsamına alınmıştır.⁸³

⁸² <https://unficy.unmissions.org/establishment-unficy> (e.t. 05/12/2020).

⁸³ Yılmaz, *The Efficacy of UN Peacekeeping in International Conflicts: The Case of UNFICYP*, ss.8-9.

1974'te ateşkesi takip eden yıllarda UNFICYP'nin görevi klasik barış koruma modeli çerçevesinde devam etmiştir. 1975 yılında bir arayan gelen Rum lider Glafkos Klerides ve Türk lider Rauf Denktaş arasında Nüfus Mübadelesi Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmaya göre; kuzeydeki Rumlar ve güneydeki Türkler istekleri üzerine UNFICYP kontrolünde toplumlarının geri kalanının yaşadığı bölgeye gidebileceklerdir. Antlaşmanın sonucunda UNFICYP gerçekleştirilen transferi başarılı bir şekilde organize ederek yönetmiştir. 1977 yılında yapılan, Kıbrıs'ta iki taraflı federal bir yapının düzenleneceğine dair anlaşmaya rağmen ilerleyen yıllarda da yeniden birleşmeye yönelik adımlar atılamamıştır.⁸⁴

UNFICYP, BM askeri personeli, BM polisi (UNPOL) ve sivil işler şubesi bileşenleriyle birlikte faaliyetlerine devam etmektedir. Kurulduğu tarihten itibaren 150 binden fazla asker görev yapmıştır. Şubat 2021 verilerine göre, Arjantin, Birleşik Krallık, Slovakya, Paraguay, Macaristan ve Brezilya'nın katkıda bulunduğu 731 asker adada görev yapmaktadır. 1974 yılından beri adada genel anlamda bir sükunet var olmasına rağmen tampon bölgede her yıl belli oranda olaylar meydana gelmektedir. UNFICYP ordusu, tampon bölgede gerilimlerin önüne geçebilmek adına taraflarla temas halinde bulunmaktadır. Sivil bir polis gücü olan UNPOL ise 1964'ten beri adada düzenin korunması ve yeniden tesis edilmesi için görevine devam etmektedir. UNFICYP'a bağlı sivil işler şubesi ise giderek artan sivil ihtiyaçlara cevap olarak 1998 yılında oluşturulmuştur. Adada askeri düzenin sağlanmasıyla birlikte sivil faaliyetler başlamıştır. UNFICYP'ın en temel görevlerinden biri olan normal koşullara dönüşe yardımcı olma görevi, sivil işler şubesi tarafından yürütülmektedir. Misyonda toplamda bin civarında personel görev yapmaktadır. Günümüz itibarıyla ise 183 misyon görevlisi hayatını yitirmiştir. Misyon şu anda Genel Sekreter Kıbrıs Özel Temsilcisi Elizabeth Spehar tarafından yönetilmektedir. UNFICYP komutanı Norveçli Tümgeneral Ingrid Gjerde'dir.⁸⁵

⁸⁴ Ahmet C. Gazioglu, "Security Council Resolution 186 and United Nations Force in Cyprus (UNFICYP)", *Journal of International Affairs*, Mart-Mayıs 2001, Cilt:6, Sayı:1, 0-0, Erişim yeri: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/816854> (e.t. 19/12/2020).

⁸⁵ <https://unficy.unmissions.org>
<https://peacekeeping.un.org/en/mission/unficy> (e.t. 20/04/2021).
Personel sayıları Şubat 2021 verilerine dayanmaktadır.

2.2. UNFICYP’ın Güçlü ve Zayıf Yönleri

En uzun süreli barış gücü misyonu olma niteliği taşıyan UNFICYP’in ana görevi, adada sükuneti ve barış ortamını sağlayarak adil ve kalıcı bir çözümün bulunmasına yardım etmek olmuştur. Bu amaç doğrultusunda adada fiziksel şiddetin önüne geçilmiştir. Bu başarısıyla da misyonun görev süresi kurulduğu 1964 yılından itibaren Güvenlik Konseyi tarafından altı aylık sürelerle uzatılmıştır. Ayrıca misyona zaman içerisinde 186 sayılı karardaki görev tanımına ek olarak bazı yetkiler de verilmiştir. 1974 olaylarından sonra ateşkesin takibinin sağlanması ve ateşkes hatlarının belirlenmesi konusunda yetkilerini kullanmış ve hatlar arasında BM tampon bölgesi oluşturulmuştur. Adanın yaklaşık yüzde 3’ünden oluşan tampon bölgede sivil faaliyetlerin devamlılığı sağlanmıştır. Tampon bölge idaresi sırasında her iki tarafın da güvenlik kaygıları göz önünde bulundurulmuştur. Oluşabilecek herhangi bir olumsuzluğa karşı devriye faaliyetleri gerçekleştirilmiş ve gözlem noktalarıyla da ateşkes hattı ve tampon bölge sürekli gözetim altında tutulmuştur.

Ateşkes hattının birbirine yakın olmasından kaynaklı olayların yoğun olarak yaşandığı Lefkoşa bölgesinde, UNFICYP’in 1989 yılında her iki taraf ile yaptığı anlaşmayla, taraflar kritik noktalarda devriyeyi bırakmış ve böylece oluşabilecek daha büyük sorunların önüne geçilmiştir. Tampon bölge içerisinde, sivil faaliyetlerin mümkün olduğunca devamlılığını sağlamak adına yerel sivil polisler tarafından denetlenen ve serbest ulaşım sağlanan bölgeler bulunmaktadır. Tampon bölgenin geri kalan kısmının sivil faaliyetleri üzerine kararlar, her iki tarafın anlaşmaları üzerine UNFICYP tarafından verilmektedir.

UNFICYP’in gerçekleştirdiği bir başka faaliyet ise insani yardım çalışmalarıdır. Misyon, adanın kuzeyinde bulunan Rumlar ve güneyindeki Türkler için malzeme temini ve sosyal yardım gibi bir dizi yardımlarda bulunmaktadır. Misyon tarafından topluluklara periyodik olarak ziyaretler gerçekleştirilerek adanın diğer kesiminde bulunan akrabaları ile bağlarının koparılmaması sağlanmaktadır. Ayrıca adada bulunan üçüncü topluluk olan Maruniler için de insani yardım çalışmaları mevcuttur. UNFICYP bu faaliyetlerini yürütürken Kıbrıs Rum ve Türk polisleri ile birlikte çalışmaktadır.⁸⁶

⁸⁶ <https://unficy.org/unmissions.org/operations-1974> (e.t. 22/12/2020).

UNFICYP, gelişen etkinlik alanıyla birlikte Soğuk Savaş sonrası düzene adapte olmuştur. Toplumlararası görüşmeleri sağlamak adına güvenli yerler oluşturmak, seçimleri izlemek, silahsızlanmayı sağlamak ve gerektiğinde insani yardımda bulunmak gibi birtakım görevlerle devamlılığını sağlamaktadır. 1974'ten 2019'a kadar BM karargahı olan, Lefkoşa'da bulunan Ledra Sarayı, Kıbrıslı Rum ve Türk liderler arasında yapılan birçok üst düzey toplantıya ev sahipliği yapmıştır.

Misyonun tampon bölge oluşturmak, insani yardım ulaştırmak gibi başarılı çalışmalarının yanında başarısını olumsuz yönde etkileyecek birtakım durumlar da bulunmaktadır. 1960'lı yıllardan beri adadaki varlığına rağmen kalıcı ve barışçıl bir çözüm yolunun hala bulunamamış olması, misyona personel sağlayan devletlerin umutsuzluğa düşmesine sebep olmuş ve bu durum barış misyonunun personel sayısında düşüşü ve zamanla finansman sorunun yaşanmasını beraberinde getirmiştir.

UNFICYP'in masrafları ilk etapta misyona katkıda bulunan devletler başta olmak üzere BM üyesi devletlerin tamamen gönüllü katkılarıyla sağlanmıştır. Ancak gönüllü katkılar, gücün tüm masraflarını karşılamaya yetmemiş ve UNFICYP bütçesindeki açık büyümeye başlamıştır. Bunun sonucunda BM Güvenlik Konseyi 1993 yılında masrafların örgütün masrafı olarak değerlendirip üye devletler tarafından karşılanması kararını almıştır.⁸⁷ Yine de üye devletlerin ödeme yapmak konusundaki isteksizliği, misyonun finansmanı açısından büyük sorun teşkil etmektedir. 1 Temmuz 2020 ve 30 Haziran 2021 arası dönemde UNFICYP için onaylanan bütçe 55,206,800 dolardır.⁸⁸ Fakat UNFICYP finansmanını sağlamak adına ödemeler sorun olmakta ve bütçe açığı meydana gelmektedir.

İlk etapta misyonda görev yapan devletlerin gönüllü katkılarıyla finanse edilen UNFICYP, devletlerin omuzuna büyük oranda yük bindirmiştir. Ayrıca çözüme yönelik olumlu gelişmelerin yaşanmaması da devletlerin misyona katkılarını olumsuz etkilemiştir. 1977 yılında Finlandiya birliklerini geri çekmeye karar vermiştir. 1987 yılında İsveç, mali sıkıntılara iyileştirmeler getirilmemesi sebebiyle birliklerini geri çekmiştir. 1992 yılında Danimarka'nın birliklerini geri çekmesi ve İngiltere, Avusturya,

⁸⁷ UN Security Council Resolution 831 (1993) [https://undocs.org/S/RES/831\(1993\)](https://undocs.org/S/RES/831(1993)) (e.t. 27/12/2020).

⁸⁸ UN Security Council Resolution 682 on Cyprus (2020), https://unficyp.unmissions.org/sites/default/files/s_2020_682_e_0.pdf (e.t. 27/12/2020).

Kanada'nın misyona katkılarını azaltmasıyla birlikte misyonun gücü yüzde yirmi sekiz oranında azalmıştır. Bu durum karşısında BM Genel Sekreteri, misyonun yeniden yapılandırılması gerektiği üzerinde durmuştur. Böylece, misyonun finansmanını düzenleyen 1993 sayılı karar kabul edilmiş, bunun yanında misyonun her biri 350 kişiden oluşan üç birlik şeklinde yapılandırılması kararı alınmıştır.⁸⁹

Misyondaki personel sayısında azalmaya neden olan bir başka durum ise Kofi Annan'ın 2004 yılında asker azaltılması çağrısıdır. Böylece yeni bir askeri konsept oluşturulmuş, Ocak 2005'te "Force 860" operasyon konsepti dahilinde asker sayısı 1300'den 860'a düşürülmüştür.⁹⁰ Günümüzde de Kıbrıs'ta görevli BM barış gücü personeli sayısı bin kişi bandında seyretmektedir. Bu sayı herhangi bir saldırganlığın gerçekleşmesini önlemek adına caydırıcı görünmemektedir.

BM barış gücü misyonlarının en temel sorunlarından olan eğitim ve iletişim sıkıntısı UNFICYP için de yaşanmaktadır. Personellerin farklı ülkelerden gelmesi, eğitim düzeyleri konusunda eşitsizliği beraberinde getirmektedir. Ayrıca, farklı dilleri konuşan personellerin kendi aralarında veya personellerin yerel halk ile aralarında iletişim problemlerinin yaşanması da sıkça görülen sorunlar arasındadır.⁹¹

⁸⁹ Yılmaz, *The Efficacy of UN Peacekeeping in International Conflicts: The Case of UNFICYP*, ss.11-12.

⁹⁰ <https://unficy.org/unmissions.org/timeline> (27/12/2020).

⁹¹ Yılmaz, *Toplumlararası Çatışmalarda Barışı İnşa Etmek, Birleşmiş Milletler Barış Güçleri ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*, ss. 108-109.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: İRAN-IRAK SAVAŞI VE BM MÜDAHALESİ

Savaş, bazı durumlarda köklü tarihsel çatışmaların patlak vermesiyle meydana gelebilmektedir. Bu tarz çatışmalar etnik, dini, ideolojik unsurların ters düşmesi, doğal kaynaklar veya bölge üzerindeki rekabet, bölgesel ya da küresel hegemonya olma isteği üzerine oluşabilir. İran-İrak Savaşı'na bakıldığında genel neden, etnik temelde Araplar ve Farsların, dini temelde Şii ve Sünni Müslümanların arasında yüzyıllardır devam eden anlaşmazlıklar bütünü olarak görülebilir. İran-İrak Savaşı, Basra Körfezi'nin hakimiyeti üzerine Araplar ve Persler arasındaki asırlık mücadelenin sonucu olarak da açıklanabilir.

1980 yılında patlak veren savaş 20. yy. dünya tarihine damga vurmuş, yaklaşık bir milyon kişinin hayatını kaybetmesine ve milyonlarca kişinin yaralanmasına sebep olmuştur. Savaş, Birleşmiş Milletler'in ateşkes çağrılarına rağmen 1988 yılına kadar devam etmiştir. İki taraf da oldukça fazla zarar görmüş, sonuçta herhangi bir net kazanan çıkmamıştır.

Bu bölümde, sekiz yıl süren İran-İrak Savaşı'nın gelişimine ve 1988 yılında ateşkesin sağlanmasıyla oluşturulan, ateşkesin ardından hükümlere uyulmasını başarılı bir şekilde denetleyen ve 1991 yılında görevine son verilen BM İran-İrak Askeri Gözlem Grubu'nun (UNIIMOG) faaliyetlerine yer verilecektir. UNIIMOG, BM'nin görevinde başarı sağlayan bir barış misyonu olması açısından önemlidir.

1. SAVAŞ ÖNCESİ DÖNEMDE İRAN VE IRAK

Savaş öncesi dönemde İran'daki en önemli toplumsal olay, savaşın temel nedenlerinden birisini de oluşturan 1979 İran İslam Devrimi'dir. 54 yıllık Pehlevi Hanedanlığı, iktidarda bulunduğu 1925-1979 yılları arasındaki dönemde her ne kadar destekçilere sahip olsa da karşıt görüşlülerin ortak paydada buluşarak Şah karşıtı bir yapılanmaya gitmelerinin önüne geçememiştir. Siyasi ve dinsel açıdan dışlanmışlık, eşit olmayan gelir dağılımı, ABD ile ilişkilerden duyulan rahatsızlık ve kültürel yozlaşmanın giderek artması gibi sorunlar rejim karşıtı cephenin oluşmasını sağlamıştır.⁹²

1925 yılında ordunun başındaki isim olan Rıza Han'ın Şah unvanını almasıyla İran'da Kaçar Hanedanlığı son bularak Pehlevi Hanedanlığı dönemi başlamıştır. Rıza

⁹² Tayyar Arı, *Geçmişten Günümüze Orta Doğu Siyaset, Savaş, Diplomasi*, 5. Baskı, MKM Yayınları, Bursa, 2012, s: 431.

Şah'ın en önemli amacı, ülkenin batılı anlamda modernleşmesini sağlamak olmuş ve bu amaç çerçevesinde adımlar atmıştır. Ülkede ulemanın rolü azaltılmış ve ulema sistem dışına itilmiştir. Hukuk, eğitim, teknik, kadınların siyasi yaşama katılımları, kılık kıyafet konularında laik reformlar yapılmıştır.

Rıza Şah'ın ardından göreve gelen oğlu Muhammet Rıza Pehlevi döneminde İran'da siyasi ve toplumsal yaşamda yeni bir dönem başlamıştır. 1961-1978 yılları arasında devlet yönetiminde bulunan Muhammet Rıza Pehlevi döneminde, Rıza Şah'a nazaran çok daha derin reformlar hayata geçirilmiştir. Kadınların siyasi hayata katılımları konusunda birtakım çalışmalar yapan Rıza Şah'a ek olarak bu dönemde kadınlara oy hakkı verilmiştir. Bunun yanında toprak reformu yapılmış ve ABD'nin ülke içinde varlığını genişletmesi konusunda da imtiyazlar verilmiştir.⁹³

Devrim düşüncesinin gelişmesinde etkili olan bir başka durum ise 1973 Petrol Krizi olmaktadır. Krizle birlikte İran petrol fiyatlarını arttırmış, elde ettiği gelirle bölgesel bir güç olmak adına teknik ve askeri konularda yatırımlar yapmaya başlamıştır. Elde edilen gelirin eşit olmayan bir şekilde dağılması, gelişen sanayi ile birlikte köyden kente göçün başlamasıyla şehirlerde büyük oranda işsizliğin meydana gelmesi ve yapılan laik reformların ülkedeki muhafazakar kesimi rahatsız etmesi gibi durumlar git gide ülkedeki muhalefetin büyümesine sebep olmuştur.

Muhafif gruplar arasında en geniş destekçi kitlesine sahip grup 1941'de kurulan SSCB yanlısı Tudeh partisi olmuştur. 1978 yılına gelindiğinde ise İran'da bulunan sol gruplar, milliyetçiler, İslamcılar, liberaller de Pehlevi Hanedanlığı'nın sona ermesi konusunda tek bir düşünsel çatı altında birleşmişlerdir. Devrim sürecindeki ilk olaylar 1978 yılında Kum şehrinde başlamış ve birçok kişi yaşamını yitirmiştir. Ardından birçok saldırı gerçekleştirilmiştir. Şah, halkın tepkisini azaltmak amacıyla girişimlerde bulunsa da bu girişimler olumlu sonuç vermemiştir. Sonuç olarak Muhammet Rıza Pehlevi, 1979 yılında İran'dan tamamen ayrılmıştır. Hemen ardından Paris'te sürgünde bulunan Ayetullah Humeyni ülkeye geri dönmüş, geleneksel değerlere dönüş ve ekonomik reform konularında sözler vererek İran'da destekçi kitlesine sahip olmuştur. Mart 1979'da yapılan bir referandum ile İran İslam Cumhuriyeti kurulmuştur. İran'da Pehlevi Hanedanlığı böylece sona ermiştir. Şah'ın devrilmesi ile birlikte İngiltere ve ABD'nin

⁹³ Özdal, a.g.e., ss.513-514.

İran üzerindeki etkisi azalmıştır. Batıyla ilişkilerde uzaklaşma görülürken İran'ın SSCB ve Çin ile ilişkileri gelişmiştir. Nitekim Kasım 1979'da gerçekleşen Rehineler Krizi, ABD ve Batı ile ilişkilerde önemli bir kırılma noktası olmaktadır. İran içerisinde de devrimi gerçekleştirenler arasındaki mücadele, 1980 yılında Irak'ın İran'a saldırmasıyla birlikte son bulmuş, savaş toplumunda yeni rejime karşı bir birlikteliği beraberinde getirmiştir.⁹⁴

İkinci Dünya Savaşı sonrası şekillenen yapı, güç dengelerinde önemli ölçüde değişimi beraberinde getirmiştir. Orta Doğu'da İngiltere büyük ölçüde egemenliğini kaybetmiş ve ABD ve SSCB, oluşan boşluğu doldurmak adına istekli davranmışlardır. Oluşan bu istikrarsızlık dönemi Irak'ta da kendisini göstermiştir. 1958 yılında General Kasım tarafından gerçekleştirilen bir darbe ile monarşi sona ermiş ve cumhuriyet ilan edilmiştir. Fakat Irak'taki istikrarsızlık dönemi son bulmamıştır. 1968'e kadar Irak'taki dönem darbelerle devam ederken 1968 yılında gerçekleştirilen Baas darbesiyle yıllarca sürecek baskıcı rejimin temelleri atılmıştır. Saddam Hüseyin ise bu rejimin temsilcisi olmuştur. 1979 yılına gelindiğinde Saddam Hüseyin, Hasan el Bekir'in yerine Cumhurbaşkanı olmuştur. Yaklaşık 20 yıl boyunca Irak'ı yöneten Saddam Hüseyin, hem içeride hem de dışarıda sert ve saldırgan politikalar izlemiştir.

Irak'ın kuruluşundan itibaren etnik anlamda çeşitlilik gösteren bir toplumsal yapıya sahip olması da ülkede bütüncül bir denetim sağlanmasını zorlaştırmıştır. Baas rejmi, Irak'ta Sünni Arapları ön plana çıkaran bir yapılanma olmuştur. Büyük ölçüde Şii Müslümanlardan oluşan Irak'ta merkezi bir diktatörlük kurulmuş olsa da Şiilerin ve Kürtlerin zaman zaman ayaklanmalarının önüne geçilememiştir. Kürtlerin özerklik isteği üzerine, 1970 yılında Saddam Hüseyin bu talebi kabul etmiş olmasına rağmen 1974 yılına gelindiğinde karardan vazgeçilmiştir. İran tarafından desteklenen Kürtlerin ayaklanması sonucu gerekli müdahaleyi yapamayan Irak, 1975 yılında İran ile Cezayir Antlaşması'nı imzalamak durumunda kalmıştır. Bu olayın ardından 1975 yılında Kürtlere kısıtlı da olsa özerklik verilmiştir. 1970'li yıllarda Şii toplum, İslami rejim kurulmasına yönelik görüşleri çerçevesinde örgütlenmiştir. Irak'ta bulunan Şii toplum İran'daki rejim değişikliğinden etkilenerken 1979'da ciddi anlamda tehdit oluşturan bir ayaklanma gerçekleştirmiştir. Iraklı Şiilerin Ayetullah Humeyni tarafından desteklenmesi, Irak'ın

⁹⁴ Özdal, a.g.e., ss.516-518.

İran'a yönelik saldırmacı davranışlarının yolunu açmıştır. Savaş öncesi dönemde Sovyet yanlısı politikalar izleyen Irak, savaş devam ederken 1982 yılından itibaren politikalarını değiştirmiş ve ABD müttefiki haline gelmiştir.⁹⁵

2. İRAN-IRAK SAVAŞI'NIN GELİŞİMİ

İki ülke arasında yıllardır devam eden anlaşmazlıklar sekiz yıl süren savaşın temellerini oluştursa da bir diğer etken İngiltere'nin 1968 yılında Basra Körfezi'nden çekileceğini açıklaması sonucu oluşan güç boşluğunu doldurma çabasıdır. 1971 yılında, Orta Doğu'da 18. yy'den itibaren var olan siyasi ve ekonomik varlığını sonlandıran İngiltere'nin ardından ülkeler bölgesel bir güç olabilmek adına rekabet içerisine girmiştir. Bu rekabetin en görünürü, İran'daki Şah rejimi ve Irak'taki Baas rejimi arasında yaşanmış, iki ülke silahlanma faaliyetlerine hız vermiştir. Bu dönemde İran Batı Bloğu tarafından destek görmüş, Irak ise SSCB ile 1972 yılında Dostluk ve İşbirliği Antlaşması imzalayarak destek almıştır.

1973 savaşının ardından ABD, Basra Körfezi'nde varlığını sağlamak adına İran ve Suudi Arabistan ile ilişkilerini güçlendirmiş, büyük ölçüde askeri teçhizat sağlamıştır. Fakat İran'ın nüfus ve askeri kapasite bakımından daha gelişmiş bir seviyede olması, ABD için daha önemli bir müttefik olmasını sağlamıştır. Böylece İslam Devrimi'ne kadar İran, ABD'nin bölgedeki stratejik müttefiki konumunda olmuş ve 1979'a kadar İran'a büyük ölçüde silah satışı yapılmıştır. Öte yandan Irak'ta ise monarşinin çöktüğü 1958 yılına kadar aşırı derecede silahlanmaya izin verilmemiş ve silahlanma adına kontrol Batı Bloğu tarafından sağlanmıştır. General Kasım'ın darbesinden sonra Irak, Batı Bloğundan silah temin edememekle birlikte SSCB'den silah teminine başlamıştır. Her ne kadar Orta Doğu'daki silahlanma mücadelesine diğer ülkelerden sonra dahil olsa da SSCB ile giriştiği silah iş birliği sayesinde Irak, 1960'lı yıllarda Orta Doğu'da önemli bir güç haline gelmiştir. 1970'lerde ise gelişen İran tehdidine karşı silahlanma konusuna daha fazla önem vermiştir. İran karşısında askeri üstünlük sağlayabilmek adına kimyasal silah programlarını da faaliyete geçirmiştir.⁹⁶

⁹⁵ Arı, *Geçmişten Günümüze Orta Doğu Siyaset, Savaş, Diplomasi*, ss. 453-458.

⁹⁶ Ferhat Pirinççi, "Power Struggle in the Gulf: A Re-evaluation of the Iran-Iraq War", *Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries)*, Cilt: 10, Sayı: 1, 2015, ss. 233-238.

Mısır'ın Arap dünyasındaki prestijinin oldukça sarsıldığı Camp David Antlaşması, Irak'ın Arap dünyasına liderlik yapma isteğini artıran bir durum olmuştur. İran'da yaşanan iç karışıklıklar ve devrim, Irak'ın bu konudaki fikirlerini gerçekleştirmek için zemin hazırlamıştır. Irak özellikle petrol krizinden sonra bölgede siyasi ve ekonomik anlamda önemli bir güç haline gelmiştir.

İki ülke arasındaki ideolojik ayrışma önemli anlaşmazlık konularından biridir. Devrim öncesinde Irak'ın Humeyni'ye karşı tutumu oldukça olumlu seyretmiş fakat İran İslam Devrimi ile birlikte İran-Irak ilişkileri tamamen değişmiştir. Yaklaşık yüzde altmış Şii Müslümanlardan oluşan Irak, devrim ihracı için önemli bir hedef haline gelmiştir. Şah rejimi döneminde İran'ın bölgesel güç olması yolunda en büyük sorunun Irak olarak görüldüğü gibi, İslam devriminden sonra da Basra Körfezi'nde İslami düzene dayalı bir statükonun önündeki en büyük engel Saddam Hüseyin önderliğindeki Baas rejimi olarak görüşmüştür. 1975 yılında imzalanan Cenevre Antlaşması'yla sona eren İran'ın Iraklı Kürtlere yönelik desteği, İslam Devrimi sonrası dönemde, Baas karşıtı bir kampanya olarak sürdürülmeye devam etmiştir. Ayrıca Dava Partisi başta olmak üzere Irak'ta bulunan yeraltı Şii örgütlerine yönelik İran yardımları da iki ülke arasında gerginliği tırmandıran durumlar olmuştur.⁹⁷

İlişkilerin gerilmesine neden olan bir başka olay ise 1980 yılında Irak Başbakan Yardımcısı Tarık Aziz'e yönelik gerçekleştirilen suikast girişimi olmuştur. Irak Hükümeti, bu girişimlerin Humeyni'nin emri ile Dava Partisi'nin Kum'da bulunan liderlerince gerçekleştirildiğini iddia etmiştir. Aynı zamanda Müstansiriyah Üniversitesi'ni de hedef alan bu saldırılar, Irak Hükümeti'ni yıkma girişimleri olarak algılanmıştır. Irak için tehdit oluşturan bu olaylar sonucunda Irak Şii lideri Ayetullah Muhammed ve kız kardeşi idam edilmiştir.⁹⁸

1975 yılında imzalanan Cezayir Antlaşması ile iki ülke arasında başta Kürt sorunu olmak üzere Şatt-ül Arap üzerindeki sınır sorunları da büyük ölçüde İran lehine çözüme kavuşturulmuştur. Fakat İran'daki devrim ile birlikte meydana gelen kargaşayı fırsat bilen Saddam Hüseyin, 1980 yılına gelindiğinde imzalanan bu antlaşmanın geçerliliğini kabul

⁹⁷ Efraim Karsh, "Geopolitical Determinism: The Origins of the Iran-Iraq War", *Middle East Journal*, Cilt.44, Sayı. 2, Bahar 1990, ss. 265-266.

⁹⁸ Arı, *Geçmişten Günümüze Orta Doğu Siyaset, Savaş, Diplomasi*, ss. 433-434.

etmediğini açıklamıştır. Yine aynı yıllarda Irak, İran'a karşı Arap cephesini örgütlemek amacıyla İran'daki ayrılıkçı unsurları desteklemeye başlamıştır. Bu açıdan Kuzistan Arapları'nın özerkliğini destekleyerek, karşı önlemler alma yoluna gitmiştir. İran ise açık bir şekilde Saddam Hüseyin'in ABD'nin kuklası olduğunu ifade ederek devrilmesi çağrısında bulunmuştur.

Irak'ın İran'a saldırmasının ve sekiz yıl sürecek olan savaşın sebepleri; İran'da meydana gelen devrimin Irak'ı etkilemesinin önüne geçmek, Şatt-ül Arap üzerinde egemenliği sağlamak, Kürt sorununu Irak lehine çözüme kavuşturmak şeklinde özetlenebilir. Tüm bu anlaşmazlıkların altında yatan ana neden ise bölgesel bir güç olma isteğidir. Bu amaçlar çerçevesinde İran'ın içerisindeki ayrılıkçı unsur olan Kuzistan Araplarının özerkliği desteklenerek İran'ın, Kuzistan bölgesinde bulunan zengin petrol kaynaklarından faydalanmasının önüne geçilmesi de sağlanmaya çalışılmıştır. Irak, İran'ın Baas rejimini istikrarsızlaştırmaya çalıştığı sonucuna varmış ve amacı İran tehdidini kontrol altına almak olmuştur. Bu amaca ulaşmak için Irak, devrim sonrasında ABD ile diplomatik ilişkileri de kesilen İran'ın karmaşık durumundan faydalanarak silahlı çatışma yoluna gitmiştir.⁹⁹

Normal şartlarda iki ülke karşılaştırıldığında bu dönemde Irak'ın İran'a yönelik bir savaş başlatması çok olası görülmemektedir. İran, Irak'a göre 4 kat toprak büyüklüğüne sahipken nüfusu da Irak'ın üç katı büyüklüğündedir. Petrol geliri bakımından da Irak'a göre oldukça iyi bir konumdadır. Aynı zamanda askeri güç bakımından da daha büyük bir rezerve sahiptir. Fakat Irak, 1970'li yıllarla birlikte gelişen İran tehdidine karşı silah sistemlerini hem Sovyet hem İngiliz sistemleriyle yapılandırmıştır.¹⁰⁰ Irak'ın İran'a nazaran içinde bulunduğu güçsüz durum sebebiyle, 1975 yılında Cezayir Antlaşması'nı imzalamak zorunlu kalmış olmasına rağmen yıllar içerisinde durum Irak lehine değişmiştir. 1979 yılında yaşanan darbe ile birlikte İran'da iç karışıklıklar belirmiştir. İran rejimi, kendilerine karşı gerçekleştirilebilecek bir karşı darbeyi önlemek amacıyla birçok üst düzey askeri yetkilisini ya idam etmiş ya da görevden almıştır. Bunun yanında Humeyni, merkez ordudan bağımsız bir şekilde

⁹⁹ Karsh, a.g.m., ss. 266-267.

¹⁰⁰ Pierre Razoux, "The Iran-Iraq War" Cambridge, Massachusetts, *Harvard University Press*, 2015, ss: 15-16. Erişim yeri: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=e864sww&AN=1133831&lang=tr&site=eds-live>, (e.t. 15/01/2021).

“Pasdaran” ordusunu kurmuştur. Ordunun bu şekilde bölünmesi koordinasyon kaybına ve direniş konusunda bağımsız hareket edilmesine neden olmuştur. Devrimle birlikte İran ordusundan meydana gelen revize, ordunun eskiye nazaran güç kaybetmesini berberinde getirmiştir.¹⁰¹

1980 yılında İran ve Irak arasında çatışmalar sık sık yaşanmaya başlanmıştır ve Eylül ayına ise Irak, Kasr-ı Şirin bölgesini ele geçirmiştir. Bunun ardından Saddam Hüseyin 1975 yılında imzalanan Cezayir Antlaşması’nı tanımadığını açıklamıştır. Cezayir Antlaşması’nın tanınmaması, Şatt-ül Arap su yolunun her iki tarafının da Irak egemenliğinde olduğunun ilanı anlamına gelmektedir. Nihayetinde iki ülke arasındaki geniş çaplı çatışmalar 22 Eylül 1980 yılında 750 km’lik bir sınır boyunca gerçekleşmiş ve sekiz yıl sürecek olan İran-Irak Savaşı başlamıştır. Irak’ın dokuz İran hava üssünü bombalamasıyla savaş kısa sürede yayılmıştır ve saldırılar daha sonra İran deniz üslerine yönelmiştir. Böylece Şatt-ül Arap ve Kuzistan bölgesine müdahale edebilecek herhangi bir İran kuvvetinin önü kesilmiştir. 23 Eylül’de ise geniş çaplı işgal başlamıştır.¹⁰²

Irak, İran’ın içinde bulunduğu karışık durumdan dolayı savaşı kolay bir zaferle sonuçlandıracağı düşüncesinde olmuştur. Çatışmaların başlamasını takiben ilk iki gün içerisinde büyük bir üstünlük kurarak İran için önemli stratejik merkezleri kontrol altına almaya başlamıştır. Fakat yıllar ilerledikçe Irak’ın petrol gelirlerinde büyük miktarda azalma yaşanmıştır. Petrol ihracatının yanı sıra, İran’ın Basra Körfezi’nde denetim sağlamasıyla Irak, buradan sağladığı ticari faaliyetleri de yürütemez hale gelmiştir. Irak 1982 yılında işgal ettiği bölgelerden çekilmek zorunda kalmıştır. Bu durum Irak’ın savaşı tek başına devam ettirmesini zorlaştırmış ve bir desteğe ihtiyaç duyulmuştur.¹⁰³ 1982 yılında Irak’ın içinde bulunduğu bu çıkmaz karşısında, her ne kadar Saddam Hüseyin’in Körfez üzerindeki egemenlik isteğinin farkında olsalar da İran’dan yayılan Şii tehdidinin önüne geçilebilmesi adına Körfez ülkelerinin soruna müdahalesi söz konusu olmuştur. Özellikle Suudi Arabistan ve Ürdün, bu tarih itibarıyla Irak’ın yanında yer alırken Suriye ve Libya ise İran’ı desteklemiştir. Ayrıca bu savaşın patlak vermesi Körfez ülkeleri

¹⁰¹ Pirinççi, a.g.m., ss. 238-239.

¹⁰² Anthony Tucker-Jones, *Iran–Iraq War : The Lion of Babylon, 1980–1988*, Barnsley, South Yorkshire: Pen & Sword Military, 2018, s. 15. Erişim yeri: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=e000xtr&AN=1848771&lang=tr&site=eds-live> (e.t. 15/01/2021).

¹⁰³ Arı, *Geçmişten Günümüze Orta Doğu Siyaset, Savaş, Diplomasi*, s. 435.

arasında güvenlik sorununu da berberinde getirmiştir. Bu sorunun önüne geçebilmek adına 1981 yılında 6 körfez ülkesinin içinde bulunduğu, Körfez İşbirliği Konseyi adında bir örgütlenmeye gidilmiştir.¹⁰⁴

Savaşın sona erdirilmesi adına birçok kez ateşkes kararı alınmış ve arabuluculuk girişimlerinde bulunulmuştur. Daha savaşın başındayken Eylül 1980’de savaşın durdurulması çağrısının ardından BM Güvenlik Konseyi 479 sayılı karar ile ve sonrasında 1982 yılında 514 ve 522 sayılı kararlar ile ateşkes çağrısında bulunmuştur. Bunun yanında BM Genel Sekreteri tarafından arabulucu olarak görevlendirilen Olof Palme’nin 1980-1982 yıllarındaki çabalarına rağmen olumlu bir sonuç alınamamıştır. Yine 1980’lerin başında İslam Konferansı’nın, Bağlantısızlar Hareketi’nin ve Arap Devletleri Birliği’nin çeşitli arabuluculuk girişimleri de sonuçsuz kalmıştır.

Savaş, iki ülke için de içinden çıkılmaz bir hale gelmiştir. Temmuz 1987’de BM Güvenlik Konseyi bir kez daha ateşkes kararı almış, bu kararı Irak kabul ederken İran reddetmiştir. Irak’ın kimyasal silah kullanarak binlerce sivilin ölümüne yol açtığı Halepçe katliamının ardından İran, ateşkes kararını kabul etmek durumunda kalmış ve 1988 yılında Cenevre’de ateşkes antlaşması imzalanmıştır. Sekiz yıl devam eden savaş, iki taraf için büyük kayıpların yaşandığı ve net bir şekilde kazananın belli olmadığı bir savaş olarak değerlendirilmektedir.¹⁰⁵

Kesin bir kazananın olmamasının dışında savaşın bir başka ilginç özelliği bazı devletlerin her iki ülkeye birden silah satışında bulunmuş olmasıdır. ABD, SSCB, İngiltere, Fransa, İsrail, Çin Halk Cumhuriyeti gibi devletler her iki ülkeye birden silah veya yedek parça satmıştır. Savaşın bu denli uzun sürmesinin bir nedeni de ülkelerin İran ve Irak’a silah satışında istekli davranmaları olmuştur.¹⁰⁶ Ayrıca 1986 yılında “İrangate skandalı” patlak vermiş ve olay büyük yankı uyandırmıştır. ABD’nin İran ile rehineler krizinden sonra diplomatik ilişkilerini kestiği ve müttefiklerine dahi İran’a silah satışından kaçınmaları çağrısında bulunduğu bu dönemde gizli silah satışının ortaya çıkması, Reagan başkanlığındaki ABD yönetimi için prestij kaybıyla sonuçlanmıştır.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, Katar, Umman, Suudi Arabistan.

¹⁰⁵ Armaoğlu, a.g.e., s. 874.

¹⁰⁶ Özdal, a.g.e., ss. 525-526.

¹⁰⁷ Arı, *Geçmişten Günümüze Orta Doğu Siyaset, Savaş, Diplomasi*, ss. 435-436.

3. BM GÜVENLİK KONSEYİ KARARLARI VE BM İRAN-IRAK GÖZLEM GRUBU'NUN (UNIIMOG) KURULMASI

İran ve Irak arasında patlak veren çatışmalar, henüz savaşın başındayken BM tarafından ele alınmış ve çatışmaların durdurulması adına kararlar alınmıştır. BM Genel Sekreteri Kurt Waldheim'in Güvenlik Konseyi'ne çağrısı üzerine 28 Eylül 1980'de tarafların sorunlarını barışçıl yollarla çözmeleri ve güç kullanmaktan kaçınmaları içeren 479 sayılı karar alınmıştır. 11 Kasım'da ise BM Genel Sekreteri tarafından Olof Palme özel temsilci olarak atanmıştır. Savaş esirlerinin değiş tokuşu ve Şatt-ül Arap su yolunda ticari faaliyetlerin yerine getirilmesi konusunda birtakım başarılar elde etse de arabuluculuk faaliyetlerinin etkisi sınırlı kalmıştır. 1982 yılında 514 ve 522 sayılı kararlarla ateşkes çağrıları yinelenmiş ve tarafların kabul edilen sınırlara geri çekilmesi çağrısında bulunulmuştur. Ayrıca ateşkesin denetlenmesi için bölgeye bir ekip gönderilmesi kararı alınmıştır. 1983 yılında alınan 540 sayılı kararda, sivil hedeflere ve yerleşim yerlerine yapılan operasyonlar ve uluslararası hukuk ihlalleri şiddetle kınanmış, her iki taraf da uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye atacak tutum ve davranışlardan kaçınmaya çağırılmıştır.¹⁰⁸

BM görevlilerinin bölgede varlığı ise ilk olarak 1984 yılında Genel Sekreter Javier Perez de Cuellar'ın sivil yerleşim yerlerine yönelik saldırıları denetlemek amacıyla bölgeye teftiş ekibi gönderilmesi çağrısında bulunmasıyla gerçekleşmiştir. Her iki ülke başkentlerinde görevlendirilmek üzere, UNTSO askeri görevlilerinden ve BM Sekreterliği'nde görevli birer üst düzey yöneticiden oluşan ekipler, Haziran 1986'da göreve başlamış ve daha sonradan kurulacak olan UNIIMOG'un temelleri böylece atılmıştır.

1986 yılında İran'da bulunan BM uzmanlarının, 1984 ve 1985 yıllarında oluşturulan misyonların raporlarını da göz önünde bulundurarak yaptıkları incelemeler sonucunda, Şubat 1986'daki çatışmalarda, Irak güçlerinin İran'a karşı kimyasal silah kullandığı sonucuna varmıştır. BM Güvenlik Konseyi, bu durumu kınayarak tarafların, her iki ülkenin de taraf olduğu 1925 Cenevre Protokolü hükümlerine uymalarını talep

¹⁰⁸ UN Security Council Resolution 479 (1980), Resolution 514 (1982), Resolution 522 (1982), Resolution 540 (1983) <https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/uniimogres.html> (e.t. 22/01/2021).

etmiştir.¹⁰⁹ 1986 yılında alınan 582 sayılı kararda, sivil yerleşim yerlerine yapılan saldırılar, uluslararası su yollarında seyrüsefer ve ticaret serbestliğinin ihlal edilmesi, kimyasal silahların kullanılması ve uluslararası hukuk ihlalleri kınanmış, Genel Sekreter'in arabuluculuk faaliyetlerine devam etmesi ve derhal ateşkes kararı alınması istenmiştir. Yine 1986 yılında alınan 588 sayılı karar da bir önceki karar teyit edilmiştir.

Mayıs 1987'de Genel Sekreter Javier Perez de Cuellar tarafından gönderilen uzmanların yaptığı saha araştırmalarında, İran-Irak savaşında Mart 1984, Nisan 1985 ve Şubat 1986'da olduğu gibi kimyasal silah kullanımının devam ettiği sonucuna varılmıştır. Durumun yeni boyutu ise İran'daki sivil halkın da kimyasal silahlardan yaralanmış olmasıdır. Genel Sekreter, kimyasal silah kullanımının sorunun çözümüne aciliyet kattığını belirtmiştir.¹¹⁰

1986-1987 yıllarında çatışmalar tırmanmış ve özellikle Basra Körfezi'nde petrol tankerlerine gerçekleştirilen saldırılarla da savaşın uluslararası alandaki etkisinde artış olmuştur. Beş daimi üyenin çatışmanın sonlandırılması konusunda mutabık olmasıyla Genel Sekreter'in çalışmaları sonucu bir yıl sürenin ardından ateşkesin sağlanmasını amaçlayan 598 sayılı karar, 20 Temmuz 1987'de oybirliği ile kabul edilmiştir. 598 sayılı kararda, İran-Irak arasındaki ihtilaf ile barışın ihlal edildiği ve Güvenlik Konseyi'nin BM Şartı'nın 39. ve 40. bölümleri gereğince hareket edeceği belirtilmiştir. Alınan yeni kararda 582 sayılı karar teyit edilirken tarafların uluslararası alanda kabul gören sınırlara çekilmeleri ve acil ateşkes çağrılarında bulunulmuştur. Savaş esirlerinin 1949 Cenevre Sözleşmesi'ne uygun olarak serbest bırakılması da kararda yer almıştır. Ayrıca Genel Sekreter tarafından bir BM heyeti bölgeye gönderilerek, ateşkesi ve tarafların sınırlarına çekilmesini gözetlemeleri kararı alınmıştır. Heyetten istenen, ateşkesi teyit etmek ve denetlemek görevinin yanı sıra taraflarla istişare halinde gerekli düzenlemeleri yaparak raporlar hazırlamaktır.

598 sayılı karara tarafların tepkisi de farklı olmuştur. Irak, 1980 yılından beri devam eden bu savaşı istemediğini açıklamıştır. İran ile kapsamlı, kalıcı ve adil bir barış

¹⁰⁹ "Security Council Calls for Immediate Cease-Fire, Cessation of All Hostilities, Withdrawal of Forces to International Boundaries without Delay", *UN Chronicle*, Cilt. 23, Sayı. 3, Ocak-Mart 1986, ss. 24-28, <https://heinonline.org> (e.t. 22/01/2020).

¹¹⁰ "Security Council Members Condemn Use of Chemical Weapons in Iran-Iraq conflict", *UN Chronicle*, Cilt. 24, Sayı. 3, Ağustos 1987, ss. 33-34, <https://heinonline.org> (e.t. 22/01/2021).

yoluna gidilmesi çağrısında bulunmuş ve Konsey kararlarını kabul ettiğini belirtmiştir. İran ise kararın “temel kusurlar ve uyumsuzluklar” içerdiğini açıklamıştır. Kararın ABD’nin baskısı altındaki Konsey üyelerince, İran’a danışılmadan alındığını belirtmiştir. İran, BM Genel Sekreter’ini, ABD’nin Basra Körfezi’ndeki varlığını genişletme girişimlerini durdurmaya çağırmıştır.¹¹¹

1988 yılında da İran-Irak arasındaki düşmanlıklar ve savaş devam etmiştir. İran’ın Halepçe’de ilerleyişini durdurmak adına Irak’ın zehirli gaz bombardımanı ile gerçekleştirdiği saldırılarda binlerce asker ve sivil yaşamını yitirmiştir. Bunun yanında Temmuz 1988’de bir ABD donanma gemisinin İran uçağını kazara düşürmesi, Humeyni’yi savaşın sona erdirilmesi için zamanın geldiğine ikna eden bir durum olmuştur.¹¹² 17 Temmuz 1988’de İran, 598 sayılı kararı kabul ettiğini açıklamıştır. İki tarafın da büyük kayıplar vererek çıkmaza girdiği savaş nihayetinde BM desteğiyle 20 Ağustos 1988’de yürürlüğe giren ateşkes ile sona ermiştir. 9 Ağustos 1988’de alınan 619 sayılı karar ile UNIIMOG (BM İran-Irak Askeri Gözlem Grubu) bölgede görevlendirilmiştir.

3.1. UNIIMOG’un Niteliği

Ağustos 1988’de, iki devlet arasındaki sınırda görev yapacak olan gözlem grubu oluşturulmuştur. Oluşturulan bu silahsız birliklerin görevi 598 sayılı kararda belirtildiği gibi; ateşkesi denetlemek ve birliklerin uluslararası alanda kabul görmüş sınırlara çekilmesini sağlamak olmuştur. Ayrıca BM Genel Sekreteri’nin 7 Ağustos tarihli raporunda UNIIMOG’un görevlerine ilişkin daha ayrıntılı bilgiler yer almaktadır. Buna göre görev; “*ateşkes hatlarını korumak, ateşkesi izlemek, ateşkes ihlali durumunda müdahalede bulunmak, kuvvetlerin sınırlara çekilmesini denetlemek, statükodaki herhangi bir değişikliği müzakere yoluyla önlemek, taraflar arasında gerilimi azaltmak ve güven oluşumunu desteklemek, Şatt-ül Arap veya diğer hassas bölgelerde BM donanması tarafından devriye gezmek*” olarak belirlenmiştir. Ayrıca Genel Sekreterin raporuna göre, oluşturulacak birliğin “*BM Güvenlik Konseyi’nin tam desteğine sahip olması, tarafların işbirliğinden yararlanması, entegre ve verimli bir askeri birlik olması*

¹¹¹ “Security Council Demands Immediate Cease-Fire as First Step towards Negotiated Settlement of Iran-Iraq War”, *UN Chronicle*, Cilt. 24, Sayı. 4, Kasım 1987, ss. 19-22, <https://heinonline.org> (e.t. 22/01/2021).

¹¹² Ray Takeyh, “The Iran-Iraq War: A Reassessment”, *Middle East Journal*, Vol. 64, No. 3, Summer 2010, p. 381.

ve giderlerinin karşılanması için mali düzenlemelerin hazırlanması” gerekmektedir.¹¹³ 9 Ağustos 1988’de 619 sayılı kararın kabulüyle BM Genel Sekreteri’nin raporu onaylanarak UNIIMOG ilk etapta altı aylık bir süre için kurulmuştur.¹¹⁴ Şubat 1991 yılına kadar görevine devam eden UNIIMOG, bu tarih itibarıyla görevini tamamlamış ve geri çekilmiştir.

UNIIMOG, 350 BM askeri gözlemcisi ve diğer BM görevlileri de dahil toplamda 400 kişiye ulaşan ve Tahran-Bağdat olmak üzere iki genel merkezli bir barış gücü olarak oluşturulmuştur. Askeri gözlem kuvvetine, 26 ülke tarafından asker katkısında bulunulmuştur. Ayrıca Kanada’dan bir sinyal birimi, İrlanda tarafından sağlanan bir polis gücü ve Avusturya’dan sağlanan sağlık görevlileri de kuvvetin içinde yer almıştır.¹¹⁵ Barış gücünün finansmanı, BM üyesi devletler tarafından sağlanırken devletler ayrıca nakit, hizmet veya malzeme şeklinde gelecek gönüllü yardımlara da davet edilmiştir. Gücün toplamda maliyeti ise 177,9 milyon doları bulmuştur.

Genel Sekreter Özel Temsilcisi olarak misyonda Eylül 1988-Şubat 1991 tarihleri arasında İsveçli Jan K. Eliasson görev yapmıştır. Baş Askeri Gözlemciler ise; Ağustos 1988-Kasım 1990 tarihleri arasında Yugoslav Slavko Johic ve Kasım 1990-Şubat 1991 tarihleri arasında Bangladeşli S. Anam Khan’dır. UNIIMOG, yerel sivil personel ile koordineli bir şekilde çalışmalarını yürütmüştür. UNIIMOG görev süresi boyunca hayatını kaybeden personel sayısı ise 1’dir.¹¹⁶

3.2. UNIIMOG’un Etkinliği

BM’nin UNIIMOG’un oluşturulmasını mümkün kılan 619 sayılı kararının alınmasından bir gün sonra 10 Ağustos 1988’de, birer ekip lideri ve birer sivil personele ek olarak 12’şer gözlem personelinin oluşan iki grup oluşturulmuş ve gücün merkezleri olan İran ve Irak’a gönderilmiştir. Gözlem personellerinin bir kısmı geçici bir süreliğine UNTSO’dan temin edilmiştir. Ateşkesin yürürlüğe girdiği 20 Ağustos 1988 tarihinde

¹¹³ <https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/uniimogbackgr.html> (E.t. 24/01/2021).

¹¹⁴ UN Security Council Resolution 619 (1988), <https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/uniimogres.html> (e.t. 24/01/2021).

¹¹⁵ Asker katkısı yapan ülkeler: “Arjantin, Avustralya, Avusturya, Bangladeş, Kanada, Danimarka, Finlandiya, Gana, Macaristan, Hindistan, Endonezya, İrlanda, İtalya, Kenya, Malezya, Yeni Zelanda, Nijerya, Norveç, Peru, Polonya, Senegal, İsveç, Türkiye, Uruguay, Yugoslavya, Zambiya.” “UN Conducts Peace Talks in Geneva, New York”, *UN Chronicle*, Cilt. 25, Sayı. 4, Aralık 1988, ss. 20-25, <https://heionline.org> (e.t. 22/01/2021).

¹¹⁶ <https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/uniimogfacts.html> (e.t. 24/01/2021).

toplamda 307 BM gözlemcisi mevcutken, ateşkesin sağlanmasını ve tarafların sınırlarına çekilmesini denetleyecek 51 adet devriye grubu oluşturulmuştur. Ateşkes hattının denetlenmesini kolaylaştırmak adına BM barış gücü kuvvetleri, ülkeler içerisinde dörder sektöre ayrılarak konuşlandırılmıştır. UNIIMOG'un hava kanadı ise etkinlik açısından görece zayıf kalmıştır. Bunun nedeni tarafların BM helikopterlerinden oluşan filoyu kabul etmemiş olmasıdır. Böylece UNIIMOG, taraflar tarafından temin edilen ve yalnızca ateşkes hattı üzerinden uçabilecek üç adet helikoptere sahip olmuştur. Bu durum ateşkesin yakından takip edilmesini engellemiştir.

1400 km uzunluğundaki ateşkes hattı boyunca görev yapan devriyelerin sayısında zaman içerisinde değişiklikler olmuştur. İki tarafın, işgal edilen topraklar üzerinde anlaşmaya varamamış olması, ateşkes hattında sık sık gerilimlere neden olmuştur. Ateşkesin ilk aylarında binlerce ihlal şikâyeti gelirken takip eden yıllarda bu sayı azalmıştır. Tüm bu ihlaller karşısında UNIIMOG, statükonun yeniden kurulması için tarafları ikna etmeye çalışmıştır. BM gözlemcilerinin asıl görevi, ateşkes hattında meydana gelebilecek herhangi bir ihlali saptamaktır fakat bunun yanında savaş ölülerinin değiş tokuşu gibi insani ve güven artırıcı birtakım çalışmalar da yapmışlardır.¹¹⁷

Irak'ın 1990 yılında Kuveyt'i işgali, Orta Doğu'daki dengeleri etkileyen İran İslam Devrimi ve İran-Irak Savaşı'ndan sonra üçüncü önemli olay olmuştur. Körfez ülkelerinin bölgede istikrarı sağlamak adına İran-Irak Savaşı sırasında oluşturdukları Körfez İşbirliği Konseyi ve ABD'nin dönem itibarıyla Orta Doğu'da artan askeri varlığına rağmen Irak, Ağustos 1990 tarihinde Kuveyt'i işgal ve ilhak etmiştir. Bu durum bölgede güvenlik sorunu oluştururken güç dengesi ise Irak lehine değişmiştir.¹¹⁸

Bölgede güvenlik sorunu oluşturan bu durum UNIIMOG'un çalışmalarını da olumsuz yönde etkilemiştir. Fakat artan gerilime rağmen İran-Irak ateşkes hattında büyük çaplı bir sorun yaşanmamıştır. 1990'a gelindiğinde her iki taraf da uluslararası alanda kabul edilen sınırlara hemen hemen çekilmiştir. Eylül 1990'da Genel Sekreter raporunda, UNIIMOG'un görevini altı ay yerine iki aylık bir süre için uzatılmasını tavsiye etmiştir. Bu süre zarfında görevi ise geri çekilmenin kalan aşamalarını ve sınır ihlallerini

¹¹⁷ <https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/uniimogbackgr.html> (e.t. 27/01/2021).

¹¹⁸ Tayyar Arı, *Irak, İran ve ABD Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya*, Alfa Yayınları, 1. Baskı, Bursa, Ocak 2004, s. 409.

denetlemek, tarafların sınırın her iki tarafında asker konuşlandırmayacakları bir bölge oluşturmaları konusunda yardımcı olmak şeklinde açıklanmıştır. Ayrıca bu görevleri yerine getirirken mevcut askeri kapasitesinin yüzde altmışının yeterli olacağı tavsiyesinde bulunulmuştur. Güvenlik Konseyi'nin 27 Eylül 1990'da 671 sayılı kararında UNIIMOG görev süresi iki aylığına uzatılmıştır ve UNIIMOG'da görevli personel sayısı düşürülmüştür.¹¹⁹

Genel Sekreter, 23 Kasım 1990 tarihinde de UNIIMOG görev süresinin iki aylık bir süre için uzatılmasını ve askeri personel sayılarının Irak'ta 56, İran'da 60 ve komuta grubunda 3 kişiye düşürülmesini tavsiye eden raporunu açıklamıştır. Güvenlik Konseyi'nin 28 Kasım 1990 tarihli 676 sayılı kararında Genel Sekreter'in raporu çerçevesinde UNIIMOG'un görev süresi 31 Ocak 1991'e kadar uzatılmıştır.¹²⁰

Ocak 1991'de bir araya gelen taraflar, tartışmalı konuların tümünün ocak ayı itibarıyla çözüleceği, uluslararası kabul gören sınırlara çekilmenin tamamlanacağı, sınırlar boyunca her iki tarafında da birer kilometre geri çekilmesi ve mayınların temizlenmesi konularında anlaşmıştır. Fakat BM Güvenlik Konseyi'nin Irak'ın Kuveyt'ten çekilmemesi halinde güç kullanacağını içeren 678 sayılı kararı doğrultusunda, ABD önderliğinde oluşturulan çok uluslu güç 17 Ocak'ta Irak'a hava saldırılarına başlamıştır.¹²¹

Irak'ın Kuveyt işgali ve ardından yaşananlar UNIIMOG'u da derinden etkilemiştir. Olaylar üzerine Irak'ta bulunan tüm UNIIMOG personeli, Kıbrıs'a ve İran'a gönderilmiştir. Yaşanan bu olaylara rağmen Genel Sekreter, Ocak 1991'deki raporunda barış gücünün görev süresinin bir ay daha uzatılmasını önermiştir. Böylece görev süresini Şubat 1991 tarihine kadar uzatan 685 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı kabul edilmiştir. Bir ay boyunca yalnızca İran'da görev yapan UNIIMOG personeli Iraklı yetkililerle de düzenli görüşmelerde bulunmuştur. Bu dönemde, Ocak 1991 tarihinde varılan anlaşmanın uygulanması adına çalışmalar yürütülmeye devam etmiştir. Son olarak 26 Şubat'ta Genel Sekreter'in raporunda, iki tarafın da uluslararası alanda kabul gören

¹¹⁹ UN Security Council Resolution 671 (1990), <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/575/21/PDF/NR057521.pdf?OpenElement> (e.t. 30/01/2021).

¹²⁰ UN Security Council Resolution 676 (1990), <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/575/26/PDF/NR057526.pdf?OpenElement> (e.t. 30/01/2021).

¹²¹ Arı, *Irak, İran ve ABD Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya*, s. 426.

sınırlara çekildiği ve sınır hattının oldukça sakin olduğu belirtilmiştir. Bunların dışında kalan politik sorunların çözümü için de İran ve Irak başkentlerinde oluşturulan sivil büroların görevlendirilebileceği önerilmiştir. Güvenlik Konseyi bu tavsiyeleri dikkate alarak UNIIMOG'un görevinin 28 Şubat 1991 tarihi itibarıyla tamamlandığını açıklamıştır. Personel sayısı giderek azalan barış gücü, geri çekildiği bu tarihte 96 askeri gözlemci, 16 polis ve 1 sağlık birimine sahiptir.

BM Güvenlik Konseyi'nin 1987 tarihli 598 sayılı kararının uygulanması adına tamamlayıcı görev yapan sivil bürolar, Şubat 1991'de barış gücünün görevini tamamlamasıyla birlikte oluşturulmuş ve 1992 yılının sonuna kadar görevine Tahran ve Bağdat'ta devam etmiştir.¹²²

¹²² <https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/uniimogbackgr.html> (e.t. 30/01/2021).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: SURİYE SORUNU VE BM SURİYE GÖZLEM MİSYONU (UNSMIS)

21. yy. tarihinde karşılaşılan en önemli toplumsal ve politik olaylardan biri olan Arap Baharı, 2010 yılında Tunus'ta başlamış ve ardından Arap coğrafyasını kapsayan ayaklanmalar zinciri şeklinde devam etmiştir. Bu büyük isyan dalgası, birçok ülkeyi etkisi altına alırken Libya, Suriye ve Yemen gibi ülkelerde ise iç savaşın fitilini ateşlemiştir. 2011 yılında muhalif gruplara ateş açılmasıyla başlayan Suriye İç Savaşı, çözüme yönelik müdahalelerde bulunabilecek aktörlerin çıkar çatışmaları nedeniyle çözümsüz bir hal almıştır. Bu bölümde, Suriye İç Savaşı'nın oluşum nedenlerine ve bu kompleks sorunu çözmeye yönelik BM bünyesinde oluşturulan gözlem misyonunun sorunu çözmeye yönelik etkinliğine yer verilecektir.

1. İÇ SAVAŞ ÖNCESİ DÖNEMDE SURİYE: BÖLGESEL VE KİMLİKSEL AYRIŞMA

Orta Doğu bölgesi tarih boyunca büyük güçlerin hakimiyet adına mücadele ettiği alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Suriye de tarih boyunca birçok devlet tarafından yönetim altına alınmıştır. 1516 yılında Osmanlı egemenliğine katılan Suriye ve Lübnan toprakları Birinci Dünya Savaşı'na kadar Osmanlı kontrolünde kalmış ve Osmanlı Devleti tarafından atanan valilerce yönetilmiştir. Yerel yöneticilere de geniş yetkiler verilirken Bedevi, Türkmen, Dürzi ve Alevi aşiretlerinden oluşan toplumsal yapıya mümkün olduğunca dokunulmamıştır. Yaklaşık 400 yıl süren Osmanlı hakimiyeti döneminde genel anlamda bölgede bir istikrar söz konusuysen Avrupa'da meydana gelen devrimlerin etkisi kısa zamanda Orta Doğu'da da kendisini göstermiş ve Suriye bu durumdan etkilenen ülkelerden biri olmuştur.

Bu dönemde gelişen ideolojik akımlardan Suriye içinde en etkili olanı milliyetçilik akımı olmuştur. Batı'da doğan etnik temele dayalı milliyetçilik akımı, Osmanlı'nın din temelli millet sisteminden farklıdır. Dil ve toprağı temel alan milliyetçilik akımı Suriye'de oldukça büyük etki yaratmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı tarihlerde, Arap Milliyetçiliğı bir hareket olarak Suriye'de yoğunlaşmıştır. Batılı okullarda eğitim gören ve idari reformların yapılması gerekliliğini savunan Arap aydınlarca başlatılan bu hareket, zamanla bir bağımsızlık hareketine dönüşmüştür ve bu çerçevede örgütler kurulmuştur. Bölgede görevlendirilen Osmanlı Komutanı Celal Paşa

önderliğinde denetimler sıklaştırılırken sert tepkiler de verilmiştir. Kurulan gizli örgütlere mensup birçok kişi tutuklanmış ya da idam edilmiştir.¹²³

Mekke Şerifi Hüseyin ve komutasında bulunan Arap güçler, 1916 yılında İngiltere'nin de desteğini arkasına alarak ayaklanmıştır ve Şerif Hüseyin kendisini Arap ülkelerinin kralı ilan etmiştir. Fakat bu ayaklanma, Arap camiasında dahi gerekli desteği görememiştir. Ayrıca 1917 yılında İngiltere ve Fransa arasında yapılan Sykes Picot gizli antlaşmasıyla Suriye, Fransa'ya verilmiş durumdadır.

1918 yılında Osmanlı Devleti'nin bölgeden çekilmeye başlamasıyla, Şerif Hüseyin'in oğlu Faysal, Suriye'yi denetim altına almış ve 1920 yılında Faysal, Suriye Kralı ilan edilmiştir. Bu durum, hâlihazırda Lübnan'da denetim sahibi olan Fransa'yı rahatsız etmiş ve Fransa, Sykes Picot Antlaşması doğrultusunda harekete geçerek Suriye'yi denetim altına almıştır. Arap milliyetçiliği ideolojisiyle Faysal önderliğinde kurulmaya çalışılan bağımsız Arap Devleti planı ise 1920 yılında Fransa'nın Suriye ve Lübnan'da denetim sağlamasıyla son bulmuştur.¹²⁴

Dönem itibarıyla Suriye olarak anılan bu bölge aslında Suriye'nin yanı sıra Filistin, Ürdün ve Lübnan'ı da içine almaktaydı. Bölgenin kuzeyi Fransız mandasına verilmiş, Suriye ve Lübnan adı altında iki koruyucu cumhuriyet oluşturulmuştur. Bölgenin güneyi İngiliz mandasına verilmiştir. Bu bölge de ikiye bölünerek Filistin ve Ürdün adında devletler kurulmuştur. Sonuç olarak, İngiltere ve Fransa'nın bölgede egemenliği sağlamak adına Arap milliyetçiliğini kullanarak gerçekleştirdikleri Arap isyanı, Fransa'nın Suriye'de hakimiyetini beraberinde getirirken Orta Doğu genelinde İngiliz-Fransız rekabetinin başladığı döneme girilmiştir.¹²⁵

1.1. Bölgede Fransız Hakimiyeti ve Bağımsızlık

Levant'ta Fransız varlığı, Osmanlı Devleti'nin hakimiyetinde bulunan bölgede son on yılda ticari faaliyetlerle ve çeşitli yatırımlarla pekiştirilmeye çalışılmıştır. Fransa'nın bölge üzerinde denetim kurmak istemesinin altında yatan nedenler ekonomik, stratejik ve dini çıkarlarının bütününe dayanmaktadır. Orta Doğu'da İngiltere etkisini dengelemek, Akdeniz'de egemen bir güç olmak adına Kuzey Afrika'nın yanı sıra

¹²³ Poyraz Gürson, *Suriye*, Atılım Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2010, ss: 5-13.

¹²⁴ Arı, *Geçmişten Günümüze Orta Doğu Siyaset, Savaş, Diplomasi*, ss: 133-135.

¹²⁵ Bernard Lewis, *Ortadoğu*, Sabah Kitapları, İstanbul, 1996, s. 268.

bölgenin stratejik öneme sahip olması, Fransa'nın Suriye politikalarını belirleyici etkenlerdir. Ayrıca Fransa, Levant'ta bulunan Hristiyan topluluğun ve Katolik Maronitlerin koruyucusu olarak bir görev üstlenmiştir. Bu düşüncelerle hareket eden Fransa, Kral Faysal'ın Arap Devleti fikrini bertaraf ederek, Milletler Cemiyeti çatısı altında Suriye'ye yönelik politikalarını gerçekleştirmiştir. Suriye'de Fransa'nın politikaları, güçlü bir istihbarat servisi ve 15 bin askerden oluşan bir yapılanma tarafından yönetilmiştir. En güçlü karar alma yetkisine sahip ve bürokrasinin başında bulunan isim olan Suriye ve Lübnan yüksek komiseri ise Merkez Beyrut'ta görevlendirilmiştir.

Fransa, Suriye'de bağımsızlığa hazırlayıcı girişimlerde bulunmak yerine kendi hakimiyetini pekiştirici bir yol izlemiştir. Suriye'de bulunan dini, etnik, bölgesel çeşitliliği kullanarak gerçekleştirdikleri “böl ve yönet” politikası ile varlığını konsolide etmiştir. İlk siyasi bölünme, 1920 yılında Lübnan'ın kurulmasıyla gerçekleşmiştir. En büyük dini grubun Marunî Hristiyanlar olduğu Lübnan'a Müslüman çoğunluktan oluşan diğer bölgelerin bağlanması, birtakım itirazları ve anlaşmazlıkları beraberinde getirmiştir.¹²⁶

Fransa, ulusal Suriye bilincinin gelişmesini önlemek adına Suriye mandası içinde de siyasi bölünmeler gerçekleştirilmiştir. Böylece 1920 yılında ülke dörde bölünmüştür. Şam ve Halep, Fransız danışmanları ve kendi valileri tarafından yönetilen bölgeler haline gelirken bir diğer bölünme ise ülkede bulunan azınlık gruplarından Dürzilerin ve Alevilerin devletleşmesi ile meydana gelmiştir. Cebel-i Dürzi'de Dürzi Devleti ve Lazkiye'de Alevi Devleti kurularak bölgesel ve dini ayrıştırma politikası hayata geçirilmiştir.¹²⁷ 1924 yılında Fransa tarafından Şam ve Halep'in de dahil edildiği bir Suriye Devleti ilan edilmiştir. Bu devlet, Şam ve Halep'in yanı sıra Hama ve Humus şehirlerini de kapsamıştır. Fransa, Sünni Müslüman sınıfın hakim olduğu bir yapılanmaya gitmiş ve Dürzi, Alevi kesim bu sistemde izole edilmiştir.

Fransa yönetimindeki Suriye'de yerel halk, siyasi sorumluluk ve idari deneyimden yoksun bırakılmıştır. Üst düzey bürokratik pozisyonlarda Fransızlar görevlendirilirken yerel Suriyeli yetkililere, valilere ve komiserlere bağımsız karar alma

¹²⁶ William L. Cleveland, Martin Bunton, “A History of the Modern Middle East”, Westview Press, 2009, ss. 218-219.

¹²⁷ Philip K. Hitti, *Syria: A Short History*, The Macmillan Company, New York, 1959, ss. 243-244.

hakkı verilmemiştir. Askeri yapılanmada ise Suriyelilere bürokrasiye nazaran daha geniş bir kadro açılmıştır.¹²⁸

Fransız hakimiyetinin ilk yıllarında, otoriteye karşı yerel isyanlar gerçekleştirildiyse de olaylar diğer bölgelere sıçramadan bastırılmıştır. Fransa'nın uyguladığı baskıcı politikalar karşısında ilk büyük çaplı olaylar ise 1925 yılında başlamıştır. Dürziler tarafından gerçekleştirilen ayaklanmalar kısa sürede Şam, Halep, Hama gibi şehirlere de sıçrarken Fransa, olayları bastırmak adına ağır silahlar kullanmıştır. Fransa tarafından gerçekleştirilen hava ve topçu bombardımanlarıyla 1400'e yakın insan hayatını kaybetmiştir. Olaylar 1927 sonbaharına kadar devam etmiş, toplamda 6 bin Suriyeli hayatını kaybederken ülkede büyük bir yıkım meydana gelmiştir.

Büyük ayaklanmanın ardından, her biri Osmanlı döneminde bürokratik yetki sahibi ailelerden gelen milliyetçi elitlerden oluşan "Ulusal Blok" adı altında siyasi bir örgütlenmeye gidilmiştir. Büyük Suriye'nin bağımsızlığı için çalışan Ulusal Blok liderlerinin çabası, Fransızların yerel yönetim kurumlarının gelişmesine yönelik isteksiz davranışları karşısında başarısız olmuştur. 1929 yılında seçilmiş bir kurucu meclis tarafından hazırlanan anayasa taslağı, Fransızlar tarafından reddedilmiştir. 1930 yılında Fransa tarafından hazırlanan ve Fransa'nın Suriye'deki manda yetkilerine herhangi bir zarar vermeyecek olan anayasa kabul edilmiştir.

Suriye siyasi hayatı üzerindeki etkisi devam eden Fransa'da 1936 yılında gerçekleşen hükümet değişikliği, Suriye açısından umut vaat eden bir gelişme olmuştur. Leon Blum önderliğindeki Halk Cephesi Koalisyonu ve Suriye arasında yapılan görüşmeler sonucunda bir antlaşma taslağı hazırlanmıştır. Böylece Suriye, Milletler Cemiyeti'ne üye olmuştur. Egemenliğini savunma hakkı Fransa'da bulunan, yarı bağımsız olarak nitelendirebileceğimiz Suriye'de parlamentonun 1936 yılında antlaşmayı onaylamasıyla Ulusal Blok, iktidara gelmek için çalışmalar yürütmeye başlamıştır. Ancak 1938 yılında Fransa'da Halk Cephesi koalisyonunun dağılması üzerine Suriye'nin egemenlik umudu son bulmuştur. Fransız parlamentosu antlaşmayı onaylamazken Suriye tekrar Fransız kontrolü altına alınmıştır. 1938 yılının sonlarında İskenderiye Sancağı Türkiye'ye bırakılmış, Alevi ve Dürzi Devletleri'nin özerklikleri tekrar verilmiştir.¹²⁹

¹²⁸ Cleveland, a.g.e., ss: 219-222.

¹²⁹ Arı, *Geçmişten Günümüze Orta Doğu Siyaset, Savaş, Diplomasi*, ss: 136-137.

İkinci Dünya Savaşı'na doğru gelindiğinde, Fransa'nın Suriye'ye yönelik politikalarında yumuşama planları yapılırken Fransa'da meydana gelen hükümet değişikliği, Suriye ve Lübnan'ı Vichy Hükümeti, İngiltere ve General de Gaulle liderliğindeki Özgür Fransız Birlikleri arasındaki mücadelenin merkezi haline getirmiştir. Bu mücadelede De Gaulle liderliğinde Özgür Fransız Birlikleri galip gelirken, 1941 yılında Suriye ve Lübnan'a bağımsızlık verileceği ilan edilmiştir. 1943 yılında her iki ülke için seçim kararı alınmış ve Suriye'de Ulusal Blok önderliğinde yönetim kurulmuştur. 1943 seçimleri, her ne kadar Fransa'nın iki ülke üzerindeki hakimiyetini engelleyici nitelik taşısa da General de Gaulle Fransa'sı hakimiyetini kaybetmeye istekli davranmamıştır. Fakat nihayetinde 1946 yılında Fransız birlikleri iki ülkeyi birden terk etmek durumunda kalmıştır.¹³⁰

İkinci Dünya Savaşı sonucunda Suriye, bağımsızlığını kazanmış demokratik bir ülke konumundadır. Fakat ülkedeki siyasi istikrarsızlık son bulmamıştır. Fransız hakimiyeti döneminde de bağımsızlığa hazırlayıcı politikalar güdülmemiş olan Suriye, emperyalizmin ürünü zayıf bir devlet olarak kurulmuştur. Ülke bölgesel, dini ve etnik açıdan bölünmüş ve sistematik bir şekilde bölgesel kimlik oluşumu önlenmiştir. Bu durum, bağımsızlık sonrası yaşanan istikrarsızlık ve darbeler döneminin altında yatan nedeni oluşturmaktadır. Suriye, bağımsızlık sonrasında diğer ülkelerin tehdidine de zaman zaman maruz kalmıştır. 1948 Arap-İsrail Savaşı'ndan sonra İsrail tehdidi git gide şiddetini arttırmıştır. Ayrıca ülke içinde gerçekleşen darbeler diğer güçlü Arap devletlerince de desteklenmiştir.¹³¹

Suriye'de darbeler dönemi, 1949 yılında Albay Hüsnü Zaim tarafından gerçekleştirilen askeri darbe ile başlamıştır. Aylar sonra bu hükümet de Albay Sami Hinnavi tarafından gerçekleştirilen darbe ile devrilmiştir. 1949 yılının sonunda ise nispeten daha uzun süre iktidarda kalacak olan Albay Edip Çiçekli'nin darbesi gerçekleşmiştir. 1954 yılına kadar iktidarda kalan Albay Çiçekli, giderek otoriter bir anlayışla ülkeyi yönetmeye başlamış ve bu tarihte gerçekleştirilen askeri darbe ile devrilmiştir. 1958'de Suriye'nin Mısır ile birleşmesine kadar geçen sürede de ordunun

¹³⁰ Cleveland, a.g.e. ss. 228-230.

¹³¹ Raymond Hinnebusch, *International Politics of the Middle East*, Manchester, 2003, ss. 123-124.

siyaset üzerindeki etkisi devam ederken Baas Partisi'nin Suriye siyasetindeki etkinliğinin temelleri de atılmıştır.

1957 yılı itibarıyla Suriye'nin SSCB ile gelişen ilişkileri ülkede komünist etkinin artmasını sağlamıştır. Suriye'nin SSCB tarafından silahlandırılması, komşu ülkeler tarafından tepki çekerken “Moskova uydusu” tanımlamaları yapılmıştır. Suriye ve SSCB arasında yapılan anlaşmalar SSCB'nin Suriye'de askeri ve sivil uzmanlarca yer edinmesinin önünü açmıştır. Bu durum Türkiye açısından Sovyet tehdidinin Suriye'den de hissedilmesine neden olurken ilişkiler çatışmaya varabilecek derecede gerilmiştir. Böyle bir ortamda, 1958 yılında Suriye, Mısır ile birleşme kararı almış, “Birleşik Arap Cumhuriyeti” adında bir birlik kurulmuştur. Nasır'ın Suriye'ye yönelik politikaları özellikle Nasır'ın politikalarını destekleyen, sosyalist ideolojiye sahip Baasçılar tarafından tepki çekmiş, kısa sürede birlik içerisinde çatırdamalar başlamıştır. 1961 yılında Suriye'de gerçekleştirilen darbe sonucunda Birleşik Arap Cumhuriyeti de dağılmıştır.¹³²

1.2. Baas Rejimi

1943 yılında koyu Arap milliyetçisi Suriyeliler öncülüğünde kurulan Arap Baas Sosyalist Partisi, 1950'li yıllarla birlikte Suriye siyasetinde söz sahibi olmaya başlamış ve 1960'lı yıllarda da iktidara sahip olmuştur. Arap milliyetçiliği temelinde kurulan bu partinin ana motivasyon unsuru, bir “Bereketli Hilal” devleti olarak Büyük Suriye'yi kurmak olmuştur. Arap ulusunu tek bir devlet çatısı altında birleştirmeyi amaç edinen bu partinin kökleri, dine değil Arap kimliğine dayandırılmıştır.¹³³

Baas Partisi, 1963 yılında gerçekleştirilen bir darbe ile batılı güçler tarafından kimliksel ve coğrafi açıdan parçalanmış Suriye'de iktidarı ele geçirmiştir. Pan-Arabizm siyaseti temelinde şekillendirilen partinin politikaları, ülkeyi Filistin-Batı emperyalizmi çatışmasında taraf olmaya sevk etmiştir. Bir ordu-parti oluşumu olarak ortaya çıkan Baas rejimi, Nasırcılardan İslamcılara kadar birçok siyasi yelpaze tarafından muhalefetle karşılaşmıştır. Baas rejiminin iç politika hedefi ise Baas rejimini pekiştirmek ve toplumu adil bir şekilde yeniden tasarlamak olmuştur.¹³⁴

¹³² Armaoğlu, a.g.e., ss. 506-510.

¹³³ Arı, *Geçmişten Günümüze Orta Doğu Siyaset, Savaş, Diplomasi*, s.141.

¹³⁴ Raymond Hinnebusch, “Syria: From 'Authoritarian Upgrading' to Revolution?”, *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, Cilt. 88, Sayı. 1, Ocak 2012, ss.96-97.

Azınlık Alevi mezhebinden olan subaylar tarafından gerçekleştirilen bu darbe sonucunda 1963 yılında devlet başkanlığına General Emin Hafız getirilmiştir. Baasçılar arasında ilk bölünme ise 1966 yılında gerçekleşmiştir. Salih Cedit önderliğinde gerçekleştirilen darbe ile Sünni Devlet Başkanı Emin Hafız devrilmiş, parti tamamen radikal solcuların hakimiyetine geçmiştir. Bir diğer bölünme ise 1967 yılında gerçekleşen İsrail yenilgisinden sonra oluşmuştur. Hava Kuvvetleri Komutanı ve Savunma Bakanı mevkilerinde görev alan Hafız Esad bu yenilgiyi diğer arkadaşlarına yüklerken, Suriye karar alma mekanizmasını tüm yönleriyle kontrol altına almayı amaçlamıştır. 1970 yılında gerçekleştirilen darbeye Esad, Salih Cedit ve hükümetin diğer üyelerinin tutuklanmasını sağlamıştır. Ertesi yıl yapılan seçimlerde Hafız Esad, yedi yıllık bir süre için devlet başkanlığı görevine getirilmiştir.¹³⁵

Hafız Esad döneminde, toprak reformu ile köylülerin desteği kazanılmış, devletçi politikalarla orta kesimin büyük kısmını istihdam eden kamu sektörü yaratılmıştır. Sağlık ve eğitim sistemlerine büyük oranda yatırım yapılırken, eğitim Baasçı ideoloji ile şekillendirilmiştir. Hafız Esad'ın iktidarı, ordu ve yönetim kademelerinin başına getirdiği Alevi yetkililerce desteklenmiş ve ülke azınlık Alevilerin iktidarı haline gelmiştir. Neo-patrimonyal strateji çerçevesinde sağlam bir rejim oluşturulmuştur. Bunun yanında rejim bazı güvenlik açıklarına da sahiptir. Alevi yetkililerin ülkedeki bu denli egemenliği, Sünni kesimi kızdıran bir durum olmuştur. Rejime karşı oluşan muhalefet çeşitli örgütlenmelerle belirmeye başlamıştır. Bu örgütlenmelerin başında Müslüman Kardeşler Birliği gelmektedir. Rejimi yıkmaya yönelik gerçekleştirilen muhalif hareketlerin en önemlisi ise 1982 yılında Müslüman Kardeşler önderliğinde gelişmiştir. Aşırı şiddet kullanılarak bastırılan bu olaylarla birlikte rejimi korumak adına istihbarat teşkilatları güçlendirilmiştir. Oluşan muhalif hareketlerin ardından gelişen bir diğer olay 1980'lerin sonundaki ekonomik çöküştür. 2000 yılında Hafız Esad'ın ölümünden sonra görevi Beşar Esad devraldığında rejim ve ülke ekonomisi oldukça yara almış durumdadır.¹³⁶

Hafız Esad dönemindeki Baas politikalarının otoriter yapısı, Beşar Esad'ın iktidarı ile aynı şekilde seyretmemiştir. Ekonomik liberalleşme adına adımlar atılırken siyasi anlamda liberal hava çok uzun sürmemiştir. 2001 yılıyla birlikte basın yayın

¹³⁵ Cleveland, a.g.e., ss. 399-400.

¹³⁶ Hinnebusch, *Syria: From 'Authoritarian Upgrading' to Revolution?*, s.97.

organları devlet kontrolüne alınırken ülkede istihbarat servisleri mümkün olduğunca güçlendirilmiştir.¹³⁷

2. ARAP BAHARI ETKİSİ VE SURİYE İÇ SAVAŞI

17 Aralık 2010 tarihinde, zayıf ekonomi ve yoğun işsizliğe karşı Tunuslu bir gencin gerçekleştirdiği eylem, daha sonra diğer ülkeleri de etkisi altına alacak şekilde, Tunus'ta çeşitli olayların ve ayaklanmanın fitilini ateşlemiştir. Kısa bir süre sonra kitlesel protestolar, Tunus Devlet Başkanı Zeynel Abidin Bin Ali'nin görevden alınması sonucunu doğurmuştur. Tunus'ta başlayan bu olaylar kötü ekonomik koşullar, işsizlik, siyasi baskı sorunlarıyla karşı karşıya kalan diğer Arap ülkelerinde hızla yayılmaya başlamış ve insan hakları, demokrasi, özgürlük isteği çerçevesinde gelişmiştir. 2011 yılında, Basra Körfezi'nden Kuzey Afrika'ya kadar uzanan Arap dünyasında protestolar patlak vermeye başlamıştır. Tunus'un yanı sıra Mısır, Bahreyn, Ürdün, Libya, Cezayir, Irak, Fas, Sudan, Suriye başta olmak üzere birçok ülkede çeşitli yoğunlukta gösteriler meydana gelmiştir.¹³⁸

Bu tür sistematik sorunlardan muzdarip olan Mısır'da protestolar sonunda Başkan Hüsnü Mübarek görevi bırakmıştır. En çarpıcı olay silahlı bir halk direnişine dönüşen Libya'da yaşanmış ve Muammer El Kaddafi'nin ölümüyle sonuçlanmıştır. Çoğu kişi tarafından Arap Baharı fırtınasını atlatacağı düşünülen Suriye rejimi, kitlesel gösteriler ile karşılaşmış ve rejim, muhalefete karşı sert ve acımasız bir karşılık vermiştir. Böylece Suriye, 2011 yılında bir iç savaşın içine sürüklenmiştir.¹³⁹

Arap coğrafyasında otokratik yönetimlere karşı başlatılan ayaklanmalar kısa sürede, Beşar Esad yönetiminden memnun olmayan büyük bir muhalefete sahip Suriye'de de baş göstermiştir. Diğer ülkelerde olduğu gibi Suriye'de de isyancıların temel isteği, halkın yönetimde daha fazla söz sahibi olacağı demokratik bir dönüşüm olmuştur. Diğer ülkelerde meydana gelen isyanlarla bir diğer ortak payda ise ekonomik sıkıntılardır.

¹³⁷ Arı, *Geçmişten Günümüze Orta Doğu Siyaset, Savaş, Diplomasi*, s. 156.

¹³⁸ Jason Brownlee, Tarek Masoud, Andrew Reynolds, *The Arab Spring : Pathways of Repression and Reform*, OUP Oxford, 2015, ss. 9-10. Erişim yeri: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=1200844&lang=tr&site=eds-live> (e.t. 15/02/2021).

¹³⁹ Mark L. Haas, *The Arab Spring : The Hope and Reality of the Uprisings*, New York: Routledge, 2018, ss.1-2.

Dönem itibarıyla Suriye, devlet kurumlarının, kamu hizmetlerinin giderek özelleştirildiği ve özelleştirildikçe zayıfladığı, yoksulluğun ve işsizliğin arttığı bir ülke konumundadır.¹⁴⁰

Suriye’de ayaklanma, Mart 2011 tarihinde Dera’da gelişen bir olayın ardından başlamıştır. Tunus ve Mısır’daki isyanlardan etkilenen dört genç, duvarlara rejim karşıtı sloganlar yazmaları sebebiyle tutuklanmıştır. Ardından ailelerin çocukları için başlattıkları gösteriler de tutuklamalarla sonuçlanmıştır. 18 Mart 2011 tarihinde gerçekleştirilen gösteriler sırasında polislin göstericilere ateş açması üzerine dört kişi hayatını kaybetmiştir. Gösteriler sonucunda şehrin valisi görevden alındıysa da göstericiler eylemlerine devam etmiştir. 22-23 Mart’ta göstericilerin oturma eylemini sonlandırmak adına yine bir askeri operasyon düzenlenmiş ve bu durum onlarca kişinin ölümüne sebep olmuştur. Yönetim gücünü kaybetmek istemeyen Beşar Esad 30 Mart’ta yaptığı konuşmasında reform sözü vermiştir. Fakat bu açıklamalar Suriye halkını tatmin etmezken hayal kırıklığına neden olmuştur. Kısa sürede gösteriler Sünni nüfusun yoğun olduğu bölgelere sıçramıştır. İlerleyen günlerde gösteriler ve göstericilere uygulanan orantısız güç devam eden bir döngü haline gelmiştir. Dera’daki ayaklanmalar kontrol edilemez hale gelmiş ve rejim gösterileri bastırmak için büyük bir operasyon başlatmak üzere 25 Nisan tarihinde zırhlı birliklerini şehre göndermiştir. 5 Mayıs tarihinde şehir ve çevresindeki köyler Suriye birliklerince tamamen kuşatılmıştır. Fakat ayaklanmalar ülke çapında çoktan yayılmış durumdadır.

1 Ağustos 2011 tarihinin Ramazan ayının başlangıcı olması nedeniyle protesto gösterilerini ateşleyebileceği ihtimali üzerine rejim, 31 Temmuz’da büyük bir operasyon başlatarak Hama, Deyrizor ve gösterilerin devam ettiği diğer bölgelere şiddetli operasyonlar gerçekleştirmiş, yüzlerce kişi hayatını kaybetmiştir. Bu vahşet karşısında Batılı devletlerin yanı sıra Suudi Arabistan, Katar ve Türkiye’nin Esad rejimine karşı duruşunda ciddi değişiklikler yaşanmıştır. 18 Ağustos’ta ABD, İngiltere, Fransa, Almanya ve Kanada Esad’ın geri çekilmesini talep eden ortak bir açıklama yapmışlardır.¹⁴¹

¹⁴⁰ Muzaffer Ercan Yılmaz, “Suriye: Süreklilik ve Değişimin Çatışması”, *Ortadoğu Analiz*, Cilt:3, Sayı:30, Haziran 2011, s:19.

¹⁴¹ Christopher Phillips, *The Battle for Syria: International Rivalry in the New Middle East*, London: Yale University Press, 2016, ss.67-76.

Haziran 2011 tarihinde ayaklanmalar Suriye'nin büyük bir kısmına ulaşmış, bir miktar şiddet içerse dahi hala barışçıl bir nitelik taşımaktadır. Rejimin göstericilere karşı tanklar ve helikopterler kullanarak gerçekleştirdiği ilk büyük şiddet eylemleri haziran ayından gerçekleştirilmiştir. Temmuz ayında Albay Riyad el Esad, rejimi devirmek ve halkı korumak adına Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) adlı örgütlenmeyi kurduğunu açıklamış ve tüm muhalif güçleri birleştirme çağrısında bulunmuştur.¹⁴² Ülkede Esat rejimini değiştirmek adına muhalif grupları tek bir çatı altında toplayan Suriye Ulusal Konseyi (SUK), Türkiye'de yapılan görüşmeler sonucunda Eylül 2011 tarihinde kurulmuştur. SUK'u oluşturan yapılar; Müslüman Kardeşler ve benzeri dini örgütler, ülkede bulunan muhalif Kürt gruplardır. SUK, muhalefetin siyasi kanadını oluştururken, askeri kanadını ise çoğunluğunu Suriye ordusundan kaçan askerlerin oluşturduğu Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) oluşturmuştur.

SUK'un şemsiye bir muhalif yapılanma olarak var olmasına rağmen, Suriye'de muhalefet bütüncül bir yapıya sahip değildir. Muhalefet, farklı beklentilere sahip bir şekilde liderlik, komuta ve kontrol bakımından ülkede dağılmış durumdadır. Muhalefet güçlerini kabaca üç gruba ayırmak mümkündür. İlk grupta mezhepsel ve etnik bir ayrımcılık gözetmeden demokratik bir yönetim talebinde olanlar yer almaktadır. İkinci grup, İslami tarzda yönetim isteği gibi daha radikal taleplere sahip olan aşırı İslamcı gruptur. Son olarak üçüncü grup ise Kürt muhaliflerdir. Mesut Barzani önderliğinde yapılanan Kürt Ulusal Konseyi ve PYD gibi örgütlenmelerle talepleri özerklik olan muhaliflerdir.¹⁴³

Suriye'de 2011 yılı başında başlayan ayaklanmaların iç savaş niteliği kazanarak içinden çıkılmaz bir hale gelmesinde Esad rejimi ve muhalefet arasındaki çatışmanın dış desteklerle beslenmesi önem teşkil etmektedir. Batılı güçler Esad rejiminin meşruiyetini yitirdiğini savunurken Rusya, Çin, İran ise Esad rejimine mümkün olduğunca desteklerini sağlamıştır. Suriye sorununda bölge devletlerinin rolü de önemlidir. Türkiye, Katar ve Suudi Arabistan muhalif gruplara askeri yardımları da içeren destekler sağlamıştır.

¹⁴² Samir Aita, "Syria: Aspirations and Fragmentations", *Arab Spring : Negotiating in the Shadow of the Intifadat*, Ed: I. William Zartman, University of Georgia Press; 2015, ss. 293-295.

¹⁴³ Muzaffer Ercan Yılmaz, "Suriye'de Barış Nasıl İnşa Edilebilir?", *YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt. VII, Sayı. 2, Ekim 2014, s. 188.

Suriye’de yaşanan çatışmalar, bölgesel ve uluslararası anlamda kutuplaşmayı beraberinde getirmiş ve sorunun çözümüne yönelik ortak bir adım atılmasını zorlaştırmıştır.¹⁴⁴

2.1. Savaşın İlk Yıllarında Suriye Sorununa Yönelik Çözüm Arayışları

Suriye’de çatışmaların durdurulması ve sorunun çözülmesi adına BM’nin yanı sıra çeşitli bölgesel aktörlerin çalışmaları da mevcuttur. 12 Kasım 2011 tarihinde Arap Birliği, Suriye’deki sorunların ele alındığı bir toplantı gerçekleştirmiştir. Esad rejimine şiddetin durdurulması çağrısında bulunulmuş ve Suriye’nin üyeliği askıya alınmıştır. Rejimin toplantıda alınan kararları kabul etmemesi üzerine Suriye’ye ekonomik ambargo uygulama kararı alınmıştır.¹⁴⁵ Arap Birliği’nin yanı sıra AB, ABD, Türkiye, Kanada ve Avustralya da Suriye’ye yönelik ekonomik ambargo kararı almıştır. Bu önlemler Suriye ekonomisi üzerinde etki yaratırken, rejimin davranışlarında değişim sağlanamamıştır.¹⁴⁶

Esad rejimi, Arap Birliği’nin Suriye’ye gözlemci heyet gönderme teklifini Aralık 2011’de kabul ederken Arap ülkeleri Suriye’ye uyguladıkları yaptırımlar konusunda geri adım atmamıştır. Arap Birliği tarafından Sudanlı General Muhammed El Dabi’nin önderliğinde oluşturulan gözlemci heyet Suriye’de görevlendirilmiş fakat Esad rejiminin şiddet içerikli eylemleri son bulmamıştır. Bunun üzerine heyet 28 Ocak 2012’de ülkeden çekileceğini açıklamıştır. 12 Şubat tarihinde Kahire’de toplanan Arap Birliği, BM Güvenlik Konseyi’ne Suriye’de bir barış gücü oluşturulması adına çağrıda bulunmuştur.¹⁴⁷

Suriye’deki rejim karşıtı ayaklanmalar zamanla iç savaş niteliği alırken Suriye toraklarında hak iddiasında bulunan yerel silahlı güçler de oluşmaya başlamıştır. Küresel ve bölgesel güçlerin çeşitli müdahale yöntemleri de sorunun çözümüne yönelik başarı getirmemiştir. Gerçekleştirilen girişimlerden olumlu sonuç alınamamasının en temel nedeni, Rusya’nın Suriye’ye büyük desteğidir. Rusya, Batılı devletlerin Suriye’ye yönelik politikalarının, Suriye’deki olayları sona erdirmeye niteliğinde olmadığını belirtirken Arap gözlemcilerden oluşan heyetin de sorunu çözmeye yönelik bir etkisinin olmayacağı

¹⁴⁴ Esmira Jafarova, “Solving the Syrian Knot: Dynamics within the UN Security Council and Challenges to its Effectiveness”, *Connections*, Cilt. 13, Sayı. 2, Bahar 2014, s.27.

¹⁴⁵ Ömer Göksel İşyar, *Suriye Krizi ve Türk Dış Politikası, Uluslararası Politikanın Çözümlememeyen Düğümü*, Hipotez Yayınları, Bursa, 2017, ss. 66-90.

¹⁴⁶ Phillips, a.g.e., ss:86-87.

¹⁴⁷ Arı, *Geçmişten Günümüze Orta Doğu Siyaset, Savaş, Diplomasi*, s.158.

yönünde açıklamalar yapmıştır. Suriye’ye yönelik gerçekleştirilecek herhangi bir eylemin önünde duran Rusya, BM nezdinde bir karar alınmasını da engellemiştir.¹⁴⁸

BM Güvenlik Konseyi, Suriye’de bağlayıcı bir karar almak konusunda 2011-2012 yıllarında üç girişimde bulunmuştur. İlk olarak 4 Ekim 2011 tarihinde Fransa, Almanya, İngiltere önderliğinde hazırlanan, insan hakları ihlallerini kınayan, şiddete derhal son vermeye çağıran karar tasarısı BM Güvenlik Konseyi’ne sunulmuştur. Fakat bu tasarı Rusya ve Çin’in vetosu sebebiyle kabul edilmemiştir.¹⁴⁹ 4 Şubat 2012 tarihinde Katar tarafından hazırlanıp BM Güvenlik Konseyi’ne sunulan, Esad’ın görevden tasfiyesini içeren karar tasarısı, Rusya ve Çin’in vetosuna takılmıştır.¹⁵⁰ Aynı şekilde 19 Temmuz 2012 tarihinde, BM Suriye Gözlem Misyonu’nun (UNSMIS) da görevde olduğu sırada, şiddetin sonlandırılmasını sağlamak adına Esad rejimine yaptırım tehdidinde bulunan karar Rusya ve Çin tarafından veto edilmiştir.¹⁵¹ BM İnsan Hakları Konseyi’nin 22 Ağustos 2011’de, Esad yönetiminin insanlığa karşı suç işlediğine dair soruşturma başlatması ise Rusya ve Çin’in şiddetli itirazları ile karşılaşmıştır. Ardından iki devlet yaptıkları ortak açıklamayla uluslararası toplumu, Suriye’nin iç işlerinden uzak durmaya çağırmıştır.¹⁵²

Taraflar arasındaki şiddetin giderek artması sonucu BM çözüm arayışlarını yoğunlaştırmıştır. Bu çerçevede Kofi Annan, BM ve Arap Birliği Suriye Ortak Özel Elçisi olarak 2 Mart 2012 tarihinde göreve başlamıştır. Annan’ın göreve atanması, bu zamana kadar Suriye’ye yönelik herhangi bir karar alamayan BM Güvenlik Konseyi için bir uzlaşma niteliği taşımıştır fakat taraflar aksi düşüncelere sahiptir. Rusya ve Çin, Esad rejiminin devamlılığının sağlanmasını isterken, Batılı devletler rejimin tasfiyesini amaçlamaktadır. Krizin tırmanması, bölgesel anlamda istikrarsızlığı beraberinde getirebileceğinden ve Suriye’yi tam ölçekli bir iç savaşa sürükleyebileceğinden dolayı

¹⁴⁸ İşyar, *Suriye Krizi ve Türk Dış Politikası, Uluslararası Politikanın Çözümlemeyen Düğümü*, ss.145-146.

¹⁴⁹ “Security Council Fails to Adopt Draft Resolution Condemning Syria’s Crackdown on Anti-Government Protestors, Owing to Veto by Russian Federation, China”
<https://www.un.org/press/en/2011/sc10403.doc.htm> (e.t. 24/02/2021).

¹⁵⁰ Khalaf, Roula, “Russian veto risks bringing Syria to brink of civil war“, *Financial Times; London (UK)*, 06 Feb 2012: 6. <https://www.ft.com/content/984c27fc-5005-11e1-a3ac-00144feabdc0> (e.t. 23/02/2021).

¹⁵¹ “Security Council fails to adopt resolution on Syria”,
<https://news.un.org/en/story/2012/07/415932-security-council-fails-adopt-resolution-syria> (e.t. 24/02/2021).

¹⁵² Phillips, a.g.e., s. 68.

şiddeti diplomasi yoluyla azaltmak, Annan'ın önceliği olmuştur. Annan göreve geldikten sonra 16 Mart tarihinde altı maddelik barış planını açıklamıştır. Şiddeti durdurmaya odaklanan bu planda; rejimin, ağır silahların kullanımının ve nüfus merkezlerinde asker hareketliliğini durdurmasını ve askerlerin geri çekilmesini, insani yardım sağlanmasına izin verilmesini, keyfi tutukluların serbest bırakılmasını, toplantı ve ifade özgürlüğüne saygı gösterilmesini içeren hükümler bulunmaktadır.¹⁵³ Ayrıca Suriye Hükümeti'nin, sorunu çözme konusunda Ortak Özel Elçi ile birlikte çalışmasını taahhüt eden bu plan, 25 Mart'ta Suriye Hükümeti tarafından kabul edilmiştir.

3. BM SURIYE GÖZLEM MİSYONU'NUN (UNSMIS) KURULMASI

Suriye Hükümeti ve BM Güvenlik Konseyi tarafından kabul edilen Annan Planı ve Konseyin ateşkes çağrıları Nisan ayına kadar çatışmalarda azalma sağlasa da daha sonra düşmanlıklar artarak devam etmiştir. Kofi Annan, BM Güvenlik Konseyi'ne uluslararası bir denetim mekanizmasının kurulması gerekliliğini iletmış fakat daimi üyeler arasında tartışmalar ve itirazlar söz konusu olmuştur. Arap devletlerinden oluşan gözlemci heyetinin başarısızlığı, BM barış gücü misyonu oluşturulmasına yönelik itirazların yoğunlaşmasına neden olmuştur.¹⁵⁴

BM Güvenlik Konseyi'nde, uluslararası denetim mekanizması kurulması adına yapılan tartışmalar nihayet Nisan ayında sonuç vermiştir. 14 Nisan 2012'de alınan 2042 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı ile bölgeye bir BM denetim misyonunun gönderilmesine izin verilmiştir. BM Güvenlik Konseyi'nin 2042 sayılı kararında, Suriye hükümetinin 10 Nisan 2012 tarihine kadar tamamını uygulayacağını taahhüt ettiği Annan Planı'nın tüm unsurlarına uyulması gerekliliği üzerinde durulmuştur. Etnik köken, inanç ve siyasi bağlantılara bakılmaksızın, Suriye hükümetinin tüm muhalefet grupları ile siyasi diyalog gerçekleştirmesi, muhalefet ve hükümetin gerçekleştirdiği her türlü silahlı şiddetin durdurulması çağrısı yapılmıştır. Ayrıca silahlı şiddetin durdurulmasını ve Ortak Özel Elçinin altı maddelik planının uygulamasını denetlemek üzere Birleşmiş Milletler denetleme misyonunun oluşturulması da 2042 sayılı kararda yer almıştır. Suriye hükümeti ve diğer taraflar, denetim misyonunun çalışmalarını kolaylaştırıcı eylemler

¹⁵³ Raymond Hinnebusch, I. William Zartman, et al., "UN Mediation in the Syrian Crisis: From Kofi Annan to Lakhdar Brahimi," New York: International Peace Institute, 2016, s. 6-7.

¹⁵⁴ Jafarova, a.g.e., ss. 29-30.

geliştirmeye çağrılmıştır. Karar çerçevesinde taraflarla irtibat kuracak olan 30 silahsız personelden oluşacak bir ileri tim de oluşturulmuştur.¹⁵⁵

21 Nisan 2012 tarihinde, BM Güvenlik Konseyi'nin 2042 sayılı kararına dayanarak, 2043 sayılı karar kabul edilmiştir. 2042 sayılı kararda olduğu gibi Ortak Özel Elçinin altı maddelik planının uygulanması ve silahlı şiddetin derhal sona erdirilmesi tekrarlanırken, 2043 sayılı kararda 90 günlük bir dönem için BM Suriye Gözlem Misyonu (UNSMIS) resmen kurulmuştur. Misyonun yaklaşık 300 kişilik silahsız personel ve gerekli sivil bileşenden oluşturulacağı kararı alınmıştır.¹⁵⁶

3.1. UNSMIS'in Niteliği

Silahlı şiddetin durdurulmasını ve Birleşmiş Milletler ve Arap Birliği Ortak Özel Elçisi Kofi Annan'ın altı maddelik planının uygulanmasını denetlemek amacıyla oluşturulan UNSMIS, 29 Nisan 2012 tarihinde hızlı bir şekilde faaliyete geçmiştir. UNSMIS, yerel halk ile ilişkiler kurup güven tesis ederek, yerel yönetimler ve muhalefet arasında köprü kurarak şiddetin durdurulmasını sağlamaya çalışmıştır.

Misyonun merkezi Şam olarak belirlenirken Halep, Deyrizor, Dera, Hama, Humus, İdlip, Tartus ve Şam olmak üzere sekiz ekip sahası oluşturulmuştur. Haziran 2012 tarihi itibarıyla toplamda 278 askeri gözlemci görevlendirilmiştir. Siyasi ve sivil konularla ilgilenmek üzere 81 uluslararası ve 40 yerel sivil personel de misyonda görev almıştır. Misyon başkanı olarak Norveçli Tümgeneral Robert Mood, 27 Nisan-20 Temmuz 2012 tarihleri arasında görev yapmıştır. Tümgeneral Mood'un görev süresinin bitmesiyle birlikte 21 Temmuz tarihinde görevi Senegalli Korgeneral Babacar Gaye geçici olarak devralmıştır. UNSMIS'in görev süresi boyunca 1 yerel sivil hayatını kaybetmiştir. Ayrıca misyon için 16,8 milyon dolarlık bir bütçe onaylanmıştır.¹⁵⁷

Şiddetin sona erdirilmesine desteklemek için çatışmaya yatkın bölgelerde, gerilimi azaltmak ve bilgi toplamak amacıyla devriye gezileri gerçekleştirilmiştir. Fakat Mayıs ayına kadar düşük seviyede seyreden çatışmalar, Mayıs ayı ortalarında şiddetini artırmıştır. Hükümetin ve muhalif güçlerin hakimiyetindeki bölgelerde, yerel halkla

¹⁵⁵ UN Security Council Resolution 2042 (2012), [https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2042\(2012\)](https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2042(2012)) (e.t. 01/03/2021).

¹⁵⁶ UN Security Council Resolution 2043 (2012), [https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2043\(2012\)](https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2043(2012)) (e.t. 01/03/2021).

¹⁵⁷ <https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/unsmis/index.shtml> (e.t. 01/03/2021).

mümkün olduğunca temas kurmak isteyen UNSMIS personelinin izleme ve raporlama çalışmaları, güvenlik sorunu vb. nedenlerden dolayı güç hale gelmiştir. Mayıs, haziran aylarında hükümet, muhalif güçlerce hakimiyet kurulan toprakları tekrar elde edebilmek adına havadan ve karadan operasyonlara başlamış ve muhalif güçler de bu durum karşısında silahlı şiddeti arttırmıştır. UNSMIS Başkanı Robert Mood, 7 Haziran tarihinde yaptığı açıklamada BM gözlemcilerinin denetleme faaliyetlerini yerine getirmesine engel olarak Suriye ordusu ve bölge sivillerini göstermiştir. Mood açıklamasında, BM gözlemcilerinin bazı durumlarda Suriye ordusu tarafından kontrol noktalarında durdurulup geri çevrildiğini, bazı durumlarda ise bölge sivilleri tarafından devriye faaliyetlerini durdurulduğunu belirtmiştir.¹⁵⁸

Bölgede şiddetin giderek artması sonucu BM personeli görevini yerine getiremez hale gelmiş ve 15 Haziran 2012 tarihinde UNSMIS faaliyetleri askıya alınmıştır. Misyon başkanı Mood, son 10 günde Suriye genelinde şiddet olaylarının yoğunlaştığını, bunun da misyonun gözlemlleme, denetleme, raporlama becerilerini sınırladığını belirtmiştir. Tarafların barışçıl bir çözüm arayışından ziyade askeri pozisyonlarını genişletmeye yönelik davranışları sonucu kayıplar giderek artmıştır. Mood, UNSMIS personeli açısından ciddi riskler barındıran bu durumda faaliyetlerin askıya alınmasının günlük olarak gözden geçirileceğini ve şiddete son vermek için tüm taraflarla iş birliğine açık olunacağını açıklamıştır. Faaliyetleri askıya alma durumunda gözlemciler tıbbi, eğitim ve insani yardım konularında gözlem faaliyetlerine sınırlı bir katılım ile devam etmişlerdir.¹⁵⁹

5 Temmuz 2012 tarihinde Misyon Başkanı Mood yaptığı açıklamasında, misyonun pekiştirilerek görevine devam edeceğini açıklamıştır. Misyon, ilk oluşturulduğunda yerel halk ile temas kurmak ve coğrafyayı tanımak adına sekiz ekip

¹⁵⁸ UNSMIS başkanının misyon hareketine getirilen kısıtlamalara dair açıklaması (7 Haziran 2012), https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/unsmis/documents/UNSMIS%20statement_7%20June.pdf (e.t. 02/03/2021).

¹⁵⁹ General Robert Mood'un UNSMIS faaliyetlerinin askıya alındığına dair açıklaması (16 Haziran 2012), https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/unsmis/documents/press_mood_16062012.pdf (e.t. 02/03/2021).

sahasından oluşurken bu tarih itibarıyla Halep, Deyrizor, Humus, Şam olmak üzere dört sahada birleştirilmiştir.¹⁶⁰

UNSMIS'in 90 günlük görev süresinin dolmasıyla Güvenlik Konseyi 20 Temmuz tarihinde 2059 sayılı kararı almış ve bu karar çerçevesinde misyonun görevi 30 günlük bir süre için uzatılmıştır. Güvenlik Konseyi bu kararla bir kez daha tarafları UNSMIS personelinin güvenliğini sağlamaya çağırmıştır. Ayrıca karara göre, misyonun bundan sonraki görev süresinin yenilenmesi, Genel Sekreterin raporları ve Güvenlik Konseyi'nin ağır silahların kullanımının durdurulduğu ve şiddet seviyesinin azaldığını teyit etmesi durumlarına göre değerlendirilecektir.¹⁶¹ Görev süresinin bitimiyle birlikte General Robert Mood'un yerine misyon başkanı olarak Babacar Gaye getirilmiştir.

Suriye'de ağır silah kullanımı ve sistematik şiddet hareketlerinde ilerleyen günlerde de azalma olmamış aksine misyon başkanı Babacar Gaye 6 Ağustos'ta yaptığı konuşmasında devam eden şiddet eylemlerinden endişe duyduğunu açıklamıştır. Sivillerin ağır silah kullanımına maruz kaldığına değinirken tarafları diyaloga çağırmıştır.¹⁶² Genel Sekreter, 10 Ağustos'ta Suriye'deki durumla ilgili Güvenlik Konseyi'ne gönderdiği mektupta Halep'te artan çatışmalara değinirken ağır silah kullanımının ve şiddetin azalmadığını, misyonun temel işlevi olan şiddetin durdurulması görevini yerine getiremediğini belirtmiştir.¹⁶³ 2059 sayılı kararda belirtilen misyonun görev süresinin uzatılması için gerekli olan koşullar sağlanamamış ve 30 günün ardından UNSMIS'in görevi 19 Ağustos gece yarısında sona ermiştir.

3.2. UNSMIS'in Etkinliği

Suriye'deki olayların zamanla ayaklanma niteliğinde çıkıp tam anlamıyla iç savaş halini almasında hükümetin ve muhalefetin diğer devletlerden aldığı desteğin payı oldukça büyüktür. Ayaklanmalar karşısında rejimin insan hakları ihlallerine neden olan davranışları Türkiye, ABD başta olmak üzere Esad rejimine karşı olan Batılı ülkeler ve

¹⁶⁰General Robert Mood basın açıklaması (5 Temmuz 2012), https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/unsmis/documents/UNSMIS%20Statement_050712.pdf?siID=41 (e.t. 02/03/2021).

¹⁶¹ UN Security Council Resolution 2059 (2012), <http://unscr.com/en/resolutions/doc/2059> (e.t. 02/03/2021).

¹⁶² UNSMIS Başkanı Babacar Gaye'nin açıklaması (6 Ağustos 2012), https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/unsmis/documents/UNSMIS%20Statement_6%20August%202012.pdf (e.t. 02/03/2021).

¹⁶³ Genel Sekreterin Güvenlik Konseyi Başkanına hitaben 10 Ağustos 2012 tarihli mektubu, https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2012/618 (e.t. 02/03/2021).

bazı Körfez ülkeleri tarafından eleştirilmiş ve muhalif güçler bu ülkeler tarafından çeşitli düzeylerde desteklenmiştir. Esad rejiminin tasfiyesini savunan kanadın dışında rejimi uluslararası alanda destekleyen ülkelerin başında Rusya gelmektedir. Rusya'nın Esad rejimine olan desteği, iki ülke arasındaki tarihsel bağın yanı sıra Rusya'nın bu sorunu bir iç mesele olarak görmesinden kaynaklanmaktadır. Rusya içinde de var olan ayrılıkçı dinamikler bu görüşün temelini oluşturmaktadır. Ayrıca Rusya, Esad rejimi ile askeri ve siyasi anlamda yakın ilişkilere de sahiptir. Bu sebeplerden dolayı Rusya, Esad rejiminin devamlılığına yönelik İran ve Çin ile aynı kampta yer almıştır.¹⁶⁴

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi beş daimi üyesinin Suriye sorununa yönelik farklı yaklaşımları, sorunun başında kendisini göstermeye başlamıştır. Esad rejiminin devamlılığını isteyen kampta yer alan Rusya ve Çin, daha ayaklanmaların başında BM Güvenlik Konseyi'nden Suriye'ye yönelik çıkacak herhangi bir yaptırıma veya askeri müdahale kararına karşı çıkmıştır. Nihayet taraflar arasında yapılan tartışmalar sonucunda Nisan 2012 tarihinde BM Suriye Gözlem Misyonu oluşturulması yönünde ortak bir karar alınmıştır. 21 Nisan 2012 tarihinde alınan 2043 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı ile UNSMIS, Suriye'de rejim ve muhalefet güçleri arasında şiddetli çatışmaların yaşandığı bir dönemde görevlendirilmiştir. Maksimum sayısı 300'ü bulan ve silahsız gözlemcilerden oluşan UNSMIS, giderek artan şiddet olayları karşısında, şiddetin durdurulmasını gözlemlene, denetleme ve raporlama görevlerini yerine getiremez hale gelmiştir.

Nisan 2012'de şiddet olaylarında görece azalma olmasına rağmen, Mayıs ve haziran aylarında şiddet, ciddi anlamda artmış ve sivil halk bu durumdan olumsuz etkilenmiştir. 25 Mayıs 2012 tarihinde Humus yakınlarındaki bir köyde rejim tarafından sivillerin katledildiği bilgisiyle bölgeye giden UNSMIS gözlemcileri tarafından denetleme yapılmıştır. Bu olayları haziran ayında El Kuseyr'de meydana gelen katliam izlemiş ve BM gözlemcilerinin bölgeye girişleri ilk etapta güvenlik nedeniyle engellendiyse de ekipler bölgeye girerek yerel halk ile koordinasyonlu bir şekilde gözlem çalışmaları gerçekleştirmiştir. Şiddetin giderek artması, UNSMIS birliklerinin daha fazla tehlikeyle karşı karşıya kalması sonucunu doğurmuş ve BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon gözlemcilere karşı ağır silahlar kullanıldığını iddia etmiştir. 12 Haziran tarihinde

¹⁶⁴ Yılmaz, *Suriye'de Barış Nasıl İnşa Edilebilir?*, ss. 183-184.

El Haffah köyünde, UNSMIS aracına silahlı saldırı gerçekleştirilmiştir. Bu durum karşısında 15 Haziran'da UNSMIS görevlerinin askıya alındığı açıklaması yapılmıştır.¹⁶⁵ Suriye'de barış yönünde bir ilerleme sağlanamaması ve UNSMIS personelinin risk altında olması nedeniyle misyonun görev süresinin dolduğu 20 Ağustos tarihinde bir sonraki dönem için görev süresi uzatılmamıştır.

Arap coğrafyasında meydana gelen ayaklanmaların Suriye'yi etkilemeye başladığı 2011 yılından UNSMIS'in oluşturulduğu tarihe kadar geçen sürede olaylar yönetici elite karşı gerçekleştirilen protestolar olmaktan çıkmıştır. Uluslararası ve bölgesel aktörlerin soruna taraf olduğu, muhalefetin giderek parçalı bir yapıya evirildiği ve aşırılık yanlısı yapılanmaların olduğu bir ortam oluşmuştur. Güvenlik Konseyi daimi üyeleri içerisindeki görüş ayrılıkları sebebiyle UNSMIS askeri müdahaleyi içermeyen bir misyon olarak kurulmuştur. Bu durum rejim ve muhalefet güçleri arasında yoğun silahlı şiddetin yaşandığı Suriye'de misyonun etkinliğini sınırlayan bir etken olmuştur. Bölgede yaşanan olaylar silahsız UNSMIS gözlemcileri için risk oluşturur hale gelmiştir. Ortak Özel Elçi Kofi Annan'ın altı maddelik planının uygulanmasının ve şiddetin durdurulmasının denetlenmesi görevlerini yerine getirme aşamasında da çalışmaları rejim veya muhalefet güçleri tarafından engellenmiştir. Tüm bu nedenlerden dolayı kuruluş amacını gerçekleştiremeyen UNSMIS'in görevi 4 aylık kısa bir süre ile sınırlı kalmıştır.

¹⁶⁵ Phillips, a.g.e., s. 100.

SONUÇ-DEĞERLENDİRME

Çatışmalar yerel düzeyde gerçekleşiyor dahi olsa yayılma özelliğiyle birlikte büyük çaplı bir çatışma haline gelebilmektedir. Dolayısıyla başlangıçta iç sorun niteliği taşıyan bir çatışma, uluslararası barış ve güvenliği tehdit edecek şekilde diğer alanları etkileyebilir veya başka bölgelere sıçrayabilir. Kimi zaman, birbirlerini karşılıklı olarak yıpratın ve uzlaşmaya varamayan taraflar arasına girerek tampon bölge oluşturmak, fiziksel şiddetin durdurulmasını sağlamak ve tarafları barışa götürmek için üçüncü taraf müdahalesi gerekli olmaktadır. Uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması adına birincil sorumluluk sahibi ve ulus devletlere nazaran tarafsız konumda olan Birleşmiş Milletler, oluşturulan barış gücü misyonları yoluyla toplumlararası çatışmalara müdahalede bulunmaktadır. Uluslararası hukuka göre gerektiğinde kuvvet kullanma sorumluluğuna sahip olan Birleşmiş Milletler Örgütü'nün bünyesinde oluşturulan barış gücü misyonları çatışma çözümünde önemli bir yere sahiptir.

Kıbrıs, İran-Irak ve Suriye çatışmalarında oluşturulan BM barış gücü misyonları incelendiğinde çeşitli faktörlerin misyonların başarısını etkilediği görülmektedir. BM barış güçlerinin uluslararası çatışmaların çözümündeki rolünün UNFICYP, UNIIMOG ve UNSMIS örnekleri çerçevesinde incelendiği bu çalışmada misyonların başarısını etkileyen faktörlere ayrı ayrı değinmek gerekmektedir.

Yukarıda bahsedilen UNFICYP örneğinde, 1964 yılından beri adada görev yapan misyon, her ne kadar kalıcı bir çözüm adına gerekli sonuca ulaşmasa da çatışmaların tırmanması ve yayılmasının önlenmesi adına işlevsel bir özelliğe sahiptir. 1974 yılına kadar bir gözlem misyonu niteliği taşımıştır. Taraflar arasındaki şiddetin giderek tırmanmasının önüne geçemediği anlaşıncı 1974 yılında, gerektiğinde güç kullanımını da içerecek şekilde yetki alanı genişletilmiştir. Herhangi bir çatışmada barış sürecinin başlatılmasını ve devamlılığını sağlamak adına atılacak ilk adım fiziksel şiddetin durdurulmasını sağlamaktır. Bu açıdan UNFICYP, oluşturduğu tampon bölge ile çatışan taraflar arasındaki temasın olabildiğince önüne geçmeye çalışmıştır. Tampon bölgenin oluşturulması sonucu büyük çaplı bir şiddet olayının yaşanmamış olması, fiziksel şiddetin durdurulmasını sağlamak konusunda bir başarı anlamına gelmektedir. İnsani yardım çalışmalarının yanı sıra toplumlararası görüşmeler gerçekleştirmek adına uygun ortamlar sağlayarak taraflar arasındaki sorunun çözümü yönünde arabuluculuk faaliyetleri de

gerçekleştirmiştir. Fakat bu gibi olumlu gelişmelerin yanı sıra kalıcı bir çözüm yolu bulunması yönünde misyonun başarısını etkileyen olumsuzluklar da mevcuttur. Tarafların ve soruna dahil diğer aktörlerin, sorunun çözümüne yönelik farklı isteklere sahip olmaları, aradan geçen onlarca yıla rağmen kalıcı barışın sağlanamamasındaki en önemli etkidir. Yaklaşık 40 yıllık bir görev süresine rağmen sorunun tam anlamıyla çözülememiş olması, Türk ve Rum kesimin yanı sıra uluslararası toplumun misyona olan desteğinde azalmayı beraberinde getirmiştir. Kalıcı barışın sağlanması adına umutsuzluk giderek artmış, bu durum misyonun finansmanındaki sorunlarla ve personel sayısındaki düşüşle kendisini göstermiştir. Mevcut personel sayısının olası bir çatışma durumunda yetersiz kalacağı da öngörülebilir bir durumdur. Fiziksel şiddetin önlenmesinde başarı elde edilmesine rağmen, Türk ve Rum kesimleri arasındaki tarihsel düşmanlıkların aşılması konusunda yeterli ilerleme bu zamana kadar kat edilememiş.

Çalışmada ele alınan ikinci örnek olan UNIIMOG, BM bünyesinde oluşturulmuş başarılı barış misyonları arasında yer almaktadır. UNIIMOG'un görevde başarısını sağlayan en önemli etken, tarafların ve uluslararası toplumun barışın sağlanması adına misyona yönelik ortak desteğinin var olmasıdır. 1980 yılında İran-Irak arasında patlak veren savaş sekiz yıl sürmüş ve tarafların karşılıklı zarar gördüğü bir çıkmaz haline gelmiştir. İki tarafın da oldukça fazla zarar görmesi ve ayrıca sorunun giderek diğer ülkeleri etkileyen bir hal alması, barış yönünde ortak bir adım atılması isteğini beraberinde getirmiştir. Ağustos 1988'de BM Güvenlik Konseyi'nin 619 sayılı kararı ile oluşturulan ve maksimum sayısı 400'ü bulan UNIIMOG personelinin asıl görevi, ateşkesi gözlemek ve tarafların uluslararası alanda kabul gören sınırlara çekilmesini denetlemektir. Misyon bu görevini başarılı bir şekilde yerine getirmiş ve bunun yanı sıra bazı insani ve güven artırıcı çalışmalar da gerçekleştirmiştir. 1990 yılında Irak'ın Kuveyt işgali sonrasında Irak'a müdahalede bulunulmuştur. Bu durum İran-Irak ateşkes hattında olumsuz bir etki yaratmamış fakat Irak'ta bulunan UNIIMOG personeli güvenlik sorunu nedeniyle geri çekilmiştir. Bölgede başka bir sorunun patlak vermesi ve Genel Sekreter'in UNIIMOG'un kuruluş amacını yerine getirdiğini açıklayan raporunun ardından 28 Şubat 1991 tarihinde görevi sona ermiştir.

Çalışmada ele alınan son örnek olan UNSMIS, barış sağlama konusunda yetersiz bir örnek olarak tarihe geçmiştir. Suriye'de olayların başladığı Mart 2011 tarihinden itibaren Rusya ve Çin, BM bünyesinde Suriye rejimi aleyhine alınacak herhangi bir karara

karşı çıkmıştır. BM Güvenlik Konseyi beş daimi üyesi arasındaki görüş farklılıkları sebebiyle, soruna yönelik etkin bir girişimde bulunulamamış ve sorun giderek karmaşık bir hal almıştır. Nihayetinde Nisan 2012 tarihinde bir barış gücünün bölgede görevlendirilmesi konusunda ortak karara varılmışsa da Rusya ve Çin'in karşı duruşları sebebiyle UNSMIS güçlü bir askeri yapılanma olarak oluşturulamamıştır. UNSMIS, bölgesel ve uluslararası aktörlerin savaşı taraflara büyük ölçüde destek sağladığı böylesi büyük bir sorun için yetersiz bir yapılanma niteliği taşımaktadır. Temel görevi ateşkesin sağlanması, gözlemlenmesi ve denetlenmesi olan silahsız UNSMIS personeli, barış yönünde herhangi bir ilerleme kat edemezken artarak devam eden silahlı şiddet karşısında görevini yerine getiremez hale gelmiştir. Sonuç olarak 19 Ağustos 2012 tarihinde görevine son verilmiştir.

Çalışmada ele alınan bu örnekler ve oluşturulmuş diğer barış gücü misyonları incelendiğinde, misyonların başarısını etkileyen güçlü ve sorunlu yönlerden genel anlamda bahsedebiliriz. 1948 yılından itibaren görevlerine devam eden BM barış gücü misyonları, birçok çatışmanın tırmanmasının önlenmesi ve kontrol altına alınabilmesi adına işlevsel olmuştur. Barış güçlerinin olaya müdahil olmadığı çatışmalar göz önünde bulundurulduğunda, barış güçlerinin çatışmalara dahilinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Barış güçlerinin dahil olduğu çatışmalarda, barış adına birçok başarılı eylemleri bulunmaktadır. Fiziksel şiddetin önlenmesi adına “tampon bölgelerin” oluşturulması, barışa giden yolun açılması için önemli bir adımdır. Ardından “güvenli bölgelerin” oluşturulması, taraflar arasındaki görüşmelerin başlatılmasını sağlamaktadır. Üçüncü bir taraf denetimindeki güvenli bölgelerde, çatışan taraflar bir araya gelerek görüşmelerde bulunabilmektedirler. Ayrıca barış girişimlerinin taraflar açısından zayıflık göstergesi olarak algılandığı durumlarda süreç, sabotaj girişimlerine açık hale gelebilmektedir. BM barış güçleri, barış sürecinin sabote edilmesinin de önüne geçebilir

Fiziksel şiddetin önlenmesi ve barış girişimlerinin başlatılmasının ardından, BM barış güçlerinin, “barışın inşası” sürecindeki rolü devreye girmektedir. BM barış güçleri, barışın inşa edilmesi ve korunması adına serbest seçimlerin desteklenmesi, devlet kurumlarının demokratik temelde yapılandırılması, bu yapılandırma sürecinde ara yönetim rolü üstlenme, ekonomik altyapı desteğinin sağlanması gibi görevler

üstelenebilmektedir. Ve hatta çatışan gruplar arasındaki psikolojik bariyerlerin ortadan kaldırılması ve düşmanlık hissinin yok edilmesi adına da çalışmalar yapmaktadır.¹⁶⁶

BM barış gücü misyonlarının, çatışan taraflar arasında fiziksel şiddetin önlenmesi ve barışa giden yolun açılması adına işlevsel çalışmaları olmasıyla birlikte birtakım sorunlu alanları da mevcuttur. BM barış güçlerinin etki alanının ve fonksiyonlarının genişlemesiyle birlikte yeterli sayıda ve donanımda personel ihtiyacı da doğmuştur. Artan personel ihtiyacı, barış güçlerinin sorunlu alanlarından biridir. Örgüte üye tüm devletlerin, güçleri ölçüsünde askeri ve sivil personeli örgüt hizmetleri için temin etmekle yükümlü olduğu BM Şartı'nda yer almaktadır. Fakat özellikle gelişmiş ülkelerin kendi çıkarlarını ilgilendirmeyen operasyonlara yönelik isteksiz davranmaları, personel sorununu tetiklemektedir. Mayıs 1994'te ABD'nin "Çok Taraflı Barış Operasyonları Üzerine 25 Numaralı Başkanlık Kararı" bu durumu açıklar niteliktedir. Bu karara göre; ABD'nin barış güçlerine katılımı için sorunun, ABD ulusal çıkarlarını ilgilendirmesi, daha sonra ise uluslararası barış ve güvenliğin açık bir şekilde tehdit ediliyor olması gerekmektedir. Bu karar ABD'nin barış güçleri katılım konusunda isteksiz olduğunu göstermektedir. ABD'nin yanı sıra, Rusya ve Avrupa ülkelerinin de BM barış güçlerine katılımı oldukça düşüktür.¹⁶⁷

Günümüzde Birleşmiş Milletler bünyesinde, yaklaşık 9 bin BM polis memuru, 70 binden fazla askeri personel, 14 binden fazla ise sivil personel görev yapmaktadır. Birliklerin çoğu, Afrika ve Asya ülkelerinden gelen personellerden oluşmaktadır.¹⁶⁸ Gelişmekte olan ülkelerdeki personellerin, BM barış gücüne katılım konusunda daha istekli davranmaları söz konusudur. Fakat bu ülkelerden gelen personellerin, kaynakların yetersiz olmasından dolayı iyi eğitilmemiş olması, donanımlı personel sorununu da yaratmaktadır. Askeri gücün dışında, yeterli sayıda ve tecrübede uzman eksikliği de mevcuttur.

Sorun alanı olarak görülebilecek bir diğer konu ise mali problemlerdir. Tıpkı personel temininde olduğu gibi, BM barış güçlerinin finansmanı konusunda da BM Şartı'na göre, tüm üye devletler ekonomik güçleri ile orantılı bir şekilde BM

¹⁶⁶ Yılmaz, *Toplumlararası Çatışmalarda Barışı İnşa Etmek, Birleşmiş Milletler Barış Güçleri ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*, ss. 95-100.

¹⁶⁷ a.g.e, ss.101-102.

¹⁶⁸ <https://peacekeeping.un.org/en/our-peacekeepers> (e.t. 23/03/2021).

harcamalarını karşılamakla yükümlüdürler. Fakat ülkeler mali yükümlülüklerini yerine getirme konusunda da isteksiz davranmaktadırlar. Borçlarını ödemeyen devletler için yasal bir yaptırım olmaması bu durumu tetikler niteliktedir. Ayrıca BM barış güçlerinin oluşturulabilmesi için BM Güvenlik Konseyi daimi üyelerinin olumlu oyu gerekmektedir. Bu durum barış güçleri adına bir başka sorun alanı oluşturmaktadır. Daimi üyeler arasında uyum sorunu yaşanmasıyla, sistem tıkanabilmektedir.¹⁶⁹

Soğuk Savaş sonrası dönemde oluşturulan barış gücü misyonlarının özellikle BM Şartı'nın 7. bölümü çerçevesinde görevlendirilmesi, zaman içerisinde barış gücü operasyonlarının militarizme dayalı olduğu düşüncesini beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla 7. bölüm çerçevesinde oluşturulan barış gücü operasyonları, barışın tesis edilmesini sağlamaktan ziyade daha çok savaş görünümünde meydana gelmektedir. Güç kullanımına dayalı gerçekleştirilen barış gücü operasyonları, yerel halk için büyük güçlerin çıkarlarına hizmet eden girişimler olarak algılanabilmekte ve yerel halkın desteğinden mahrum kalabilmektedir.

Soğuk Savaş'ın sonrasında, barış gücü görevlilerinin, görevlerini yerine getirmek adına güç kullanmayı da içeren önlemleri alması yönünde artan bir tavır sergilenmiştir. Sonuç olarak bu durum, BM barış gücü tarafından güce maruz kalan taraflar için “tarafsızlık” kavramına gölge düşürmektedir. Genel Sekreter Louise Frechette, 2000 yılında yaptığı açıklamada bu konuya değinmiştir. Frechette, BM barış güçlerinin, Güvenlik Konseyi tarafından kendilerine verilen yetkiyi tarafsız olarak kullanacaklarını fakat bu durumun uluslararası insan haklarına saygı duyanlar ve onu ihlal edenler arasında veya göreve uyanlar ve ona direnenler arasında tarafsız olmakla aynı şey olmadığını belirtmiştir. BM barışı koruma doktrininde de bu durum ele alınmış, BM barış gücü görevlilerinin, taraflarla olan ilişkilerde tarafsız olmalarını fakat uluslararası norm ve ilkeleri ihlal eden tarafların eylemlerinin göz ardı edilmemesi gerektiği üzerinde durulmuştur.¹⁷⁰

2008 yılında yayınlanan, BM barışı koruma operasyonlarının temel prensip ve amaçlarını içeren rehber niteliğindeki Capstone Doktrini, 1948 yılından bu yana

¹⁶⁹ Yılmaz, *Toplumlararası Çatışmalarda Barışı İnşa Etmek, Birleşmiş Milletler Barış Güçleri ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*, ss. 105-111.

¹⁷⁰ Daniel H. Levine, “Peacekeeper Impartiality: Standards, Prosesses and Operations”, *Journal of International Peacekeeping*, 2011, ss. 425-426.

gerçekleştirilen barış gücü operasyonlarından edinilen tecrübelerle oluşturulmuş bir rehber niteliğindedir. Bu doktrin, barışı korumanın temel ilkelerinin yanı sıra, bir barış gücü operasyonunun başarısını etkileyen faktörlere de değinilmiştir. Bu faktörler; meşruiyet, güvenilirlik ve yerel güven ve iş birliğini teşvik etmek şeklinde açıklanabilir. Uluslararası meşruiyet, BM barış gücü operasyonlarının en önemli varlıklarından biridir. BM barış gücü operasyonlarının güvenilirliği ise uluslararası ve yerel toplumların, misyonun kabiliyetine olan inançlarının yansımasıdır. Güvenilirliği düşük bir misyonun faaliyetleri ve etkisi de azalır. Ayrıca barış gücü operasyonlarının faaliyetleri çok boyutlu bir şekilde evrilmiştir. Bu durum, çatışma sonrası yeniden inşa sürecinde BM barış misyonlarının rolüne işaret eder. Barış sürecinin şartları ve Güvenlik Konseyi yetkisi, barış gücü operasyonlarının bu alandaki rolünü de şekillendirmektedir.¹⁷¹

Çalışmada ele alınan üç barış gücü misyonu karşılaştırıldığında ve barış gücü misyonlarının başarısını etkileyen güçlü ve sorunlu alanlar değerlendirildiğinde, barış güçlerinin barışın tesisinde başarı sağlaması adına temel unsurlardan bahsedilebilir. Öncelikle çatışmaların çözümü yolunda uluslararası toplumun ortak desteğinin sağlanması bir ön koşul olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle BM Güvenlik Konseyi beş daimi üyesinin sorunun çözümüne yönelik ortak karara varması, barış gücü misyonunun oluşturulması için belirleyici bir durumdur. Bunun yanı sıra beş daimi üyenin ortak desteği, barış misyonlarının daha etkin bir şekilde oluşturulmasını sağlamakta ve böylece işlevsellikleri artmaktadır.

BM beş daimi üyesinin ortak desteğinin yanı sıra bir başka önemli unsur çatışan tarafların barış gücü misyonu oluşturulması ve bu araçla barışın sağlanması konusundaki tutumlarıdır. UNFICYP örneğinde görüldüğü üzere uluslararası toplumun desteğine rağmen Türk ve Rum taraflar arasındaki düşmanlık hissi kırılmamış, taraflar barış adına ortak bir girişimde bulunmak konusunda isteksiz davranmışlardır. UNIIMOG örneğinde ise hem uluslararası alanda hem de taraflar bazında barışa yönelik ortak bir bilincin geliştiğinden söz edebiliriz. Yerel destekten yoksunluk söz konusu olduğunda barış gücü personelinin çalışmaları da kısıtlanmakta, başarı şansı düşmektedir. Böyle bir rızanın yokluğunda BM barış koruma operasyonu çatışmaya taraf olma riski taşır.

¹⁷¹ United Nations, *United Nations Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines*, ss. 36-40.

Barış gücü operasyonları da dahil olmak üzere, bir çatışmaya yönelik herhangi bir üçüncü parti müdahalesinde önemli görülebilecek bir unsur da müdahalenin zamanlamasıdır. Nitekim çatışmaların başlamasıyla birlikte gerçekleştirilecek herhangi bir müdahale, taraflarca olayın sömürülmesi olarak algılanabilmektedir. Ayrıca taraflar çatışmaların başında, amaçlarına ulaşmak adına mücadeleye devam etmek konusunda istekli davranabilmektedirler.¹⁷²

Bu konuda William Zartman, bir çatışmaya yönelik herhangi bir üçüncü parti müdahalesinin zamanlamasına değinmiştir. Zartman'a göre doğru zamanlama, çatışmanın olgunlaştığı evredir. Zartman, çatışmanın olgunlaştığı evrenin göstergesi olarak, karşılıklı zarar veren çıkmaz durumuna işaret eder. Bu durumda çatışma, tarafların kendi başlarına çözüm yolu bulamayacağı en olumsuz noktaya gelmiştir. Taraflar birbirlerine zarar vermeye devam etmekte ve bir çözümsüzlük söz konusudur. Taraflar arasındaki çatışmanın kitlenmesi tarafları alternatif bir politika bir çıkış yolu arayışına iter. Zartman bu durumu, üçüncü parti müdahalesi için doğru zaman olarak açıklamıştır.¹⁷³

William Zartman'ın bu konudaki görüşünden yola çıkarak UNSMIS'in müdahale zamanlaması değerlendirilebilir. UNSMIS örneğinde müdahale, taraflar arasındaki düşmanlık hissinin en üst düzeyde olduğu ve yoğun silahlı çatışmaların yaşandığı bir dönemde gerçekleştirilmiştir. Böylece hem uluslararası hem de yerel destekten yoksun ve çatışmanın şiddetine kıyasla yetersiz bir şekilde oluşturulan UNSMIS için başarısızlık kaçınılmaz hale gelmiştir.

BM barış gücü misyonlarının yukarıda genel olarak bahsedilen sorunlu alanlarının çoğu, BM Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesinin ve çatışan tarafların ortak desteği ile çözülebilecek niteliktedir. BM nezdinde barış gücü oluşturulmasına yönelik ortak destek, oluşturulacak gücün etkisini arttırmakta ve müdahalenin tarafsızlığını berberinde getirmektedir. Yerel destek ise misyonun çalışmalarını kolaylaştırmaktadır. Buna göre; BM Güvenlik Konseyi'nde barış yönünde ortak tutumla oluşturulmuş bir barış gücü

¹⁷² Yılmaz, *Toplumlararası Çatışmalarda Barışı İnşa Etmek, Birleşmiş Milletler Barış Güçleri ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*, ss. 124-128.

¹⁷³ I. William Zartman, "The Timing of Peace: Hurting Stalemates and Ripe Moments", *The Global Review of Ethnopolitics*, Cilt.1, Sayı.1, 2001, ss.8-9.

misyonu, çatışan tarafların desteğiyle birlikte sorunun çözümüne yönelik doğru bir zamanda müdahale gerçekleştirdiği takdirde başarı şansı artmaktadır.

EKLER

Ek. 1: Tamamlanmış BM Barış Gücü Operasyonları

AFRİKA'DA TAMAMLANMIŞ BARIŞ GÜCÜ OPERASYONLARI		
	BM BARIŞ GÜCÜ MİSYONU ADI	BAŞLANGIÇ-BİTİŞ TARİHLERİ
1.	ONUC United Nations Operation in the Congo	Temmuz 1960-Haziran 1964
2.	UNTAG United Nations Transition Assistance Group	Nisan 1989-Mart 1990
3.	UNAVEM I United Nations Angola Verification Mission I	Aralık 1989-Haziran 1991
4.	UNAVEM II United Nations Angola Verification Mission II	Mayıs 1991-Şubat 1995
5.	UNOSOM I United Nations Operation in Somalia I	Nisan 1992-Mart 1993
6.	ONUMOZ United Nations Operation in Mozambique	Aralık 1992-Aralık 1994
7.	UNOSOM II United Nations Operation in Somalia II	Mart 1993-Mart 1995
8.	UNOMUR United Nations Observer Mission Uganda-Rwanda	Haziran 1993-Eylül 1994
9.	UNOMIL United Nations Observer Mission in Liberia	Eylül 1993-Eylül 1997
10.	UNAMIR United Nations Assistance Mission for Rwanda	Ekim 1993-Mart 1996
11.	UNASOG United Nations Aouzou Strip Observer Group	Mayıs 1994-Haziran 1994
12.	UNAVEM III United Nations Angola Verification Mission III	Şubat 1995-Haziran 1997
13.	MONUA United Nations Observer Mission in Angola	Haziran 1997-Şubat 1999
14.	MINURCA-United Nations Mission in the Central African Republic	Mart 1998-Şubat 2000
15.	UNOMSIL United Nations Observer Mission in Sierra Leone	Temmuz 1998-Ekim 1999
16.	UNAMSIL United Nations Mission in Sierra Leone	Ekim 1999-Aralık 2005
17.	MONUC United Nations Organization Mission in the Democratic Republic of the Congo	Kasım 1999-Haziran 2010
18.	UNMEE United Nations Mission in Ethiopia and Eritrea	Temmuz 2000-Temmuz 2008
19.	MINUCI United Nations Mission in Côte d'Ivoire	Mayıs 2003-Nisan 2004
20.	UNMIL United Nations Mission in Liberia	Eylül 2003-Mart 2018
21.	UNOCI United Nations Operations in Côte d'Ivoire	Nisan 2004-Haziran 2017
22.	ONUB United Nations Operation in Burundi	Mayıs 2004-Aralık 2006
23.	UNMIS United Nations Mission in Sudan	Mart-2005-Temmuz 2011
24.	UNAMID African Union/United Nations Hybrid Operation in Darfur	Temmuz 2007-Aralık 2020

25.	MINURCAT United Nations Mission in the Central African Republic and Chad	Eylül 2007-Aralık 2010
AMERİKA'DA TAMAMLANMIŞ BARIŞ GÜCÜ OPERAYONLARI		
26.	DOMREP Mission of the Representative of the Secretary-General in the Dominican Republic	Mayıs 1965-Ekim 1966
27.	ONUCA United Nations Observer Group in Central America	Kasım 1989-Ocak 1992
28.	ONUSAL United Nations Observer Mission in El Salvador	Mayıs 1991-Nisan 1995
29.	UNMIH United Nations Mission in Haiti	Eylül 1993-Haziran 1996
30.	UNSMIH United Nations Support Mission in Haiti	Haziran 1996-Temmuz 1997
31.	MINUGUA United Nations Verification Mission in Guatemala	Ocak 1997-Mayıs 1997
32.	UNTMIH United Nations Transition Mission in Haiti	Temmuz 1997-Kasım 1997
33.	MIPONUH United Nations Civilian Police Mission in Haiti	Kasım 1997-Mart 2000
34.	MINUSTAH United Nations Stabilization Mission in Haiti	Haziran 2004-Ekim 2017
35.	MINUJUSTH United Nations Mission for Justice Support in Haiti	Ekim 2017-Ekim 2019
AVRUPA'DA TAMAMLANMIŞ BARIŞ GÜCÜ OPERASYONLARI		
36.	UNPROFOR United Nations Protection Force	Şubat 1992-Mart 1995
37.	UNOMIG United Nations Observer Mission in Georgia	Ağustos 1993-Haziran 2009
38.	UNCRO United Nations Confidence Restoration Operation in Croatia	Mart 1995-Ocak 1996
39.	UNPREDEP United Nations Preventive Deployment Force	Mart 1995-Şubat 1999
40.	UNMIBH United Nations Mission in Bosna and Herzegovina	Aralık 1995-Aralık 2002
41.	UNTAES United Nations Transitional Administration for Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium	Ocak 1996-Ocak 1998
42.	UNMOP United Nations Mission of Observers Prevlaka	Şubat 1996-Aralık 2002
43.	UNCPSG United Nations Civilian Police Support Group	Ocak 1998-Ekim 1998
ASYA-PASİFİK'TE TAMAMLANMIŞ BARIŞ GÜCÜ OPERASYONLARI		
44.	UNSF United Nations Security Force in West New Guinea	Ekim 1962-Nisan 1963
45.	UNIPOM United Nations India-Pakistan Observation Mission	Eylül 1965-Mart 1966
46.	UNGOMAP United Nations Good Offices Mission in Afghanistan and Pakistan	Mayıs 1988-Mart 1990
47.	UNAMIC United Nations Advance Mission in Cambodia	Ekim 1991-Mart 1992
48.	UNTAC United Nations Transitional Authority in Cambodia	Şubat 1992-Eylül 1993

49.	UNMOT United Nations Mission of Observers in Tajikistan	Aralık 1994-Mayıs 2000
50.	UNTAET United Nations Transitional Administration in East Timor	Ekim 1999-Mayıs 2002
51.	UNMISET United Nations Mission of Support in East Timor	Mayıs 2002-Mayıs 2005
52.	UNMIT United Nations Integrated Mission in Timor-Leste	Ağustos 2006-Aralık 2012
ORTA DOĞU'DA TAMAMLANMIŞ BARIŞ GÜCÜ OPERAYONLARI		
53.	UNEF I United Nations Emergency Force I	Kasım 1956-Haziran 1967
54.	UNOGIL United Nations Observation Group in Lebanon	Haziran 1958-Aralık 1958
55.	UNYOM United Nations Yemen Observation Mission	Haziran 1963-Eylül 1965
56.	UNEF II United Nations Emergency Force II	Ekim 1973-Temmuz 1979
57.	UNIIMOG United Nations Iran-Iraq Military Observer Group	Ağustos 1988- Şubat 1991
58.	UNIKOM United Nations Iraq-Kuwait Observation Mission	Nisan 1991-Ekim 2003
59.	UNSMIS United Nations Supervision Mission in Syria	Nisan 2012-Ağustos 2012

Ek. 2: Devam Eden BM Barış Gücü Operasyonları

	BM BARIŞ GÜCÜ MİSYONU ADI	BAŞLANGIÇ TARİHİ
1.	UNTSO United Nations Truce Supervision Organization	Mayıs 1948
2.	UNMOGIP United Nations Military Observer Group in India and Pakistan	Ocak 1949
3.	UNFICYP United Nations Peacekeeping Force in Cyprus	Mart 1964
4.	UNDOF United Nations Disengagement Observer Force	Mayıs 1974
5.	UNIFIL United Nations Interim Force in Lebanon	Mart 1978
6.	MINURSO United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara	Nisan 1991
7.	UNMIK United Nations Interim Administration Mission in Kosovo	Haziran 1999
8.	MONUSCO United Nations Organization Stabilization Mission in the Democratic Republic of the Congo	Temmuz 2010
9.	UNISFA United Nations Interim Security Force for Abyei	Haziran 2011
10.	UNMISS United Nations Mission in the Republic of South Sudan	Temmuz 2011
11.	MINUSMA United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali	Nisan 2013
12.	MINUSCA United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in the Central African Republic	Nisan 2014

Ek. 3: Kuvvet Komutanları ve Misyon Şefleri¹⁷⁴

UNFICYP				
	MİSYON ŞEFİ	GÖREV TARİHLERİ	KUVVET KOMUTANI	GÖREV TARİHLERİ
1.	Galo Plaza Lasso	1964-1964	General Gyani	1964-1964
2.	Carlos A. Bernandes	1964-1967	General K.S. Thimayya	1964-1965
3.	PP. Spinelli	1967-1967	Tuğgeneral A.J. Wilson	1965-1966
4.	Bibiano Fernandez Osorio	1967-1974	Korgeneral I.A.E. Martola	1966-1969
5.	Luis Weckmann Muñoz	1974-1975	Korgeneral Dewan Prem Chand	1969-1976
6.	Javier Perez de Cuellar	1975-1977	Tümgeneral J.J. Quinn	1976-1981
7.	Remy Gorge	1977-1978	Tümgeneral Gunther G. Greindl	1981-1988
8.	Reynaldo Galindo Pohl	1978-1980	Tümgeneral Clive Milner	1988-1992
9.	Hugo J. Gobbi	1980-1984	Tümgeneral Michael F. Minehane	1992-1994
10.	James Holger	1984-1988	Tuğgeneral Ahti Toimi Vartiainen	1994-1997
11.	Oscar Camilion	1988-1993	Tümgeneral Zafer Rana	1999-2001
12.	Joe Clark	1993-1996	Korgeneral Jin Ha Hwang	2002-2003
13.	Han Sung - Joo	1996-1997	Tümgeneral Hebert Figoli	2004-2006
14.	Diego Cordovez	1997-1999	Tümgeneral Rafael Jose Barni	2006-2008
15.	Dame Ann Hercus	1999-1999	Tuğamiral Mario Sánchez Debernardi	2008-2010
16.	James Holger	1999-2000	Tümgeneral Chao Liu	2011-2014
17.	Alvaro de Soto	2000-2004	Tümgeneral Kristin Lund	2014-2016
18.	Zbiniew Wlosowicz	2005-2006	Tümgeneral Mohammad Humayun Kabir	2016-2018
19.	Michael Moller	2006-2008	Tümgeneral Cheryl Ann Pearce	2019-2021
20.	Elizabeth Spehar	2008-2008	Tümgeneral Gjerde	2021-Devam
21.	Taye-Brook Zerihoun	2008-2010		
22.	Lisa Buttenheim	2010-2016		
23.	Elizabeth Spehar	2016-Devam		

UNIIMOG				
	MİSYON ŞEFİ	GÖREV TARİHLERİ	KUVVET KOMUTANI	GÖREV TARİHLERİ
1.	Jan K. Eliasson	1988-1991	Tümgeneral Slavko Jovic	1988-1990
2.			Tuğgeneral S. Anam Khan	1990-1991

UNSMIS		
	KUVVET KOMUTANI VE MİSYON ŞEFİ	GÖREV TARİHLERİ
1.	Tümgeneral Robert Mood	27 Nisan-20 Temmuz 2012
2.	Korgeneral Babacar Gaye	21 Temmuz-19 Ağustos 2012

¹⁷⁴ <https://unficyp.unmissions.org/leadership>
<https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/uniimogfacts.html>
<https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/unsmis/leadership.shtml> (e.t. 28.03.2021).

KAYNAKLAR

- AITA Samir, "Syria: Aspirations and Fragmentations", *Arab Spring : Negotiating in the Shadow of the Intifadat*, Ed: I. William Zartman, University of Georgia Press; 2015, ss. 291-331.
- ALBRIGHT Madeleine K., Anthony LAKE, "The Clinton Administration's policy on reforming multilateral peace operations" *US Department of State Dispatch*, Cilt 5, Sayı 20, 19 Mayıs 1994, <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=asn&AN=9406177673&lang=tr&site=ehost-live> (e.t. 21/01/2020).
- ARMAOĞLU Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, 15. Baskı, İstanbul: Alkım Yayınevi, 2005.
- ARİBOĞAN Deniz Ülke, "Uluslararası Barış ve Güvenliğin Sağlanmasında Bir Araç Olarak Birleşmiş Milletler ve Temel Sorunları", *Avrasya Dosyası*, Cilt:8, Sayı:1, 2002, ss. 129-130.
- ARI Tayyar, *Irak, İran ve ABD Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya*, Alfa Yayınları, 1. Baskı, Bursa, Ocak 2004.
- ARI Tayyar, *Geçmişten Günümüze Orta Doğu Siyaset, Savaş, Diplomasi*, 5. Baskı, MKM Yayınları, Bursa, 2012.
- BELLAMY Alex J., Paul WILLIAMS, "Introduction: Thinking Anew About Peace Operations", *International Peacekeeping*, Cilt.11, Sayı.1, Bahar 2004, ss.1-15.
- BELLAMY Alex J., Paul D. WILLIAMS, Stuart GRIFFIN, "Understanding Peacekeeping", Polity Press, 2010, s. 94.
- Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 377 (V) Sayılı ve 3 Kasım 1950 Tarihli "Barış İçin Birleşme" Kararı.
- Britannica, T. Editors of Encyclopaedia (2021, January 1), "Fourteen Points", *Encyclopedia Britannica*, <https://www.britannica.com/event/Fourteen-Points> (e.t. 22/06/2021).
- BM Şartı.
- BROWNLEE Jason, Tarek MASOUD, Andrew REYNOLDS, *The Arab Spring : Pathways of Repression and Reform*, OUP Oxford; 2015, Erişim yeri: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=1200844&lang=tr&site=eds-live> (e.t. 15/02/2021).
- CLEVELAND William L., Martin BUNTON, *A History of the Modern Middle East*, Westview Press, 2009.
- CURRAN David, *More Than Fighting for Peace? Conflict Resolution, UN Peacekeeping, and the Role of Training Military Personnel*, Cilt: 8, Seri Adı: The Anthropocene: Politik, Economics, Society Science, Springer International Publishing, 2017.
- DOYLE Michael W., Nicholas Sambanis, *Making War and Building Peace, United Nations Peace Operations*, Princeton University Press, 2006.

- GAZİOĞLU Ahmet C., “Security Council Resolution 186 and United Nations Force in Cyprus (UNFICYP)”, *Journal of International Affairs*, Mart-Mayıs 2001, Cilt:6, Sayı:1, 0-0, Erişim yeri: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/816854> (e.t. 19/12/2020).
- GÜNGÖR, Uğur, “Günümüzde Barış Operasyonları”, *Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 4 (8), 2008, ss. 7-19.
- GÜRSON Poyraz, *Suriye*, Atılım Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2010.
- HAAS Mark L., *The Arab Spring: The Hope and Reality of the Uprisings*, New York: Routledge, 2018, Erişim yeri: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=1451143&lang=tr&site=eds-live> (15/02/2021).
- HALE William, “Turkey, the U.S., Russia, and the Syrian Civil War”, *Insight Turkey*, Cilt: 21, No: 4, Sonbahar 2019, ss. 25-40.
- HATTO Ronald, “From Peacekeeping to Peacebuilding: The Evolution of the Role of the United Nations in Peace Operations”, *International Review of the Red Cross*, 95 (891/892), 2013, ss: 495-515.
- HINNEBUSCH Raymond, *International Politics of the Middle East*, Manchester, 2003.
- HINNEBUSCH Raymond, “Syria: From 'Authoritarian Upgrading' to Revolution?”, *International Affairs* (Royal Institute of International Affairs 1944-), Cilt: 88, No. 1, Ocak 2012, ss. 95-113.
- HINNEBUSCH Raymond, I. William ZARTMAN, et al., *UN Mediation in the Syrian Crisis: From Kofi Annan to Lakhdar Brahimi*, New York: International Peace Institute, Mart 2016.
- HITTI Philip K., *Syria: A Short History*, The Macmillan Company, New York, 1959.
- İŞYAR Ömer Göksel, *Suriye Krizi ve Türk Dış Politikası: Uluslararası Politikanın Çözümlemeyen Düğümü*, Hipotez Yayınları, Bursa, 2017.
- İŞYAR Ömer Göksel, *Türkiye Dış Politikası: Sorunlar ve Süreçler*, 1. Baskı, Dora Yayınları, Bursa, 2017.
- JAFAROVA Esmira, “Solving the Syrian Knot: Dynamics within the UN Security Council and Challenges to its Effectiveness”, *Connections*, Cilt: 13, No. 2, İlkbahar 2014, ss. 25-50.
- LEVINE Daniel H., “Peacekeeper Impartiality: Standards, Processes and Operations”, *Journal of International Peacekeeping*, Cilt.15, 2011, ss. 422-450.
- LEWIS Bernard, *Ortadoğu*, çev. Mehmet Harmancı, Sabah Kitapları, İstanbul, 1996.
- KARSH Efraim, “Geopolitical Determinism: The Origins of the Iran-Iraq War”, *Middle East Journal*, Cilt: 44, No. 2, İlkbahar 1990, ss: 256-268.
- KER-LINDSAY James, *The Cyprus Problem: What Everyone Needs to Know*, Oxford: Oxford University Press, 2011. ISBN 9780199757169, Erişim yeri:

<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=e000xtr&AN=365850&lang=tr&site=eds-live> (20/11/2020).

KER-LINDSAY James, “The Cyprus Problem”, *Frozen Conflicts in Europe*, ed. Anton Bebler, Barbara Budrich Publishers, 2015.

KESKİN Funda, “Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler”, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, 1998, ss:

KHALAF, Roula, “Russian veto risks bringing Syria to brink of civil war“, *Financial Times; London (UK)*, 06 Şubat 2012: 6, <https://www.ft.com/content/984c27fc-5005-11e1-a3ac-00144feabdc0> (e.t. 23/02/2021).

KIRAN Abdullah, “Milletler Cemiyeti ve Önlenemeyen Savaş”, *GAU J. Soc. & Appl. Sci.*, 3(6), 2008, ss. 19-36.

LEVINE Daniel H., “Peacekeeper Impartiality: Standards, Prosesses and Operations”, *Journal of International Peacekeeping*, Sayı: 15, 2011, ss. 422-450.

MALLINSON William, *Britain and Cyprus: Key Themes and Documents Since World War II*, London: I.B. Tauris, 2011, Erişim yeri: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=e000xtr&AN=364607&lang=tr&site=eds-live> (20/11/2020).

Milletler Cemiyeti Tüzüğü.

ODMAN M. Tevfik, “Barışı Destekleme Operasyonları”, *Journal of Social Sciences*, Cilt: 1, Sayı: 1, Aralık 2004. ss. 68-102.

ORALLI Levent Ersin, “Uluslararası Hukukta ve BM Sisteminde Askeri Müdahale Olgusu”, *Tesam Akademi Dergisi*, ss.102-127.

OSMANÇAVUŞOĞLU Emel, “Challenges To United Nations Peacekeeping Operations In The Post-Cold War Era”, *Journal Of International Affairs*, Cilt. 4, Sayı. 4, 0-0.

ÖZDAL Barış, “1. Dünya Savaşı’nın Diplomasinin Gelişimine Etkileri”, Ed: Barış ÖZDAL, R. Kutay Karaca, *Diplomasi Tarihi II*, 1. Baskı, Bursa: Dora Yayınları, 2019.

PHILLIPS Christopher, *The Battle for Syria: International Rivalry in the New Middle East*, London: Yale University Press, 2016.

PİRİNÇÇİ Ferhat, “Power Struggle in the Gulf: A Re-evaluation of the Iran-Iraq War”, *Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries)*, Cilt: 10, Sayı: 1, 2015, ss. 231-245.

RAZOUX Pierre, *The Iran-Iraq War*, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2015, Erişim yeri: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=e864sww&AN=1133831&lang=tr&site=eds-live>, (15/01/2021).

REÇBER Kamuran, *Uluslararası Hukuk*, Bursa: Dora Yayınları, 2014.

- ROFE J. Simon, Giles SCOTT-SMITH, Tom ZEILER, “The UN and the Postwar Global Order: Dumbarton Oaks in Historical Perspective after 75 Years”, *Journal of Contemporary History*, Cilt: 54, Sayı: 2, 2019, ss. 256-264.
- SANDER Oral, *Siyasi Tarih 1918-1994*, 15. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, Şubat 2007.
- SARICA Murat, Erdoğan TEZİÇ, Özer ESKİYURT, *Kıbrıs Sorunu*, İstanbul Üniversitesi Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1975.
- SCOTT George, *The Rise and Fail of the League of the Nations*, Macmillan Publishing, New York, 1974.
- TAKEYH Ray, “The Iran-Iraq War: A Reassessment”, *Middle East Journal*, Cilt: 64, Sayı: 3, Yaz 2010, ss. 365-383.
- TUCKER-JONES Anthony, *Iran–Iraq War: The Lion of Babylon, 1980–1988*, Barnsley, South Yorkshire: Pen & Sword Military, 2018, Erişim yeri: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=e000xtr&AN=1848771&lang=tr&site=eds-live> (e.t. 15/01/2021).
- UN, “United Nations Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines”, *Department of Peacekeeping Operations*, New York, 2008.
- UN Chronicle, “*The Atlantic Charter: Revitalizing the Spirit of the Founding of the United Nations Over Seventy Years Past*”, <https://www.un.org/en/chronicle/article/atlantic-charter-revitalizing-spirit-founding-united-nations-over-seventy-years-past> (e.t. 22/06/2021).
- UN Security Council Resolution 682 on Cyprus (2020), https://unficyp.unmissions.org/sites/default/files/s_2020_682_e_0.pdf (e.t. 27/12/2020).
- UN Security Council Resolution 186, [https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=%20S/RES/186\(1964\)](https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=%20S/RES/186(1964)) (e.t. 17/12/2020).
- UN Security Council Resolution 831 (1993) [https://undocs.org/S/RES/831\(1993\)](https://undocs.org/S/RES/831(1993)) (e.t. 27/12/2020)
- UN Security Council Resolution 479 (1980), Resolution 514 (1982), Resolution 522 (1982), Resolution 540 (1983) <https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/uniimogres.html> (e.t. 22/01/2021).
- UN Security Council Resolution 619 (1988), <https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/uniimogres.html> (e.t. 24/01/2021).
- UN Security Council Resolution 671 (1990), <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/575/21/PDF/NR057521.pdf?OpenElement> (e.t. 30/01/2021).

- UN Security Council Resolution 676 (1990), <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/575/26/PDF/NR057526.pdf?OpenElement> (e.t. 30/01/2021).
- UN Security Council Resolution 2042 (2012), [https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2042\(2012\)](https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2042(2012)) (e.t. 01/03/2021).
- UN Security Council Resolution 2043 (2012), [https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2043\(2012\)](https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2043(2012)) (e.t. 01/03/2021).
- UN Security Council Resolution 2059 (2012), <http://unscr.com/en/resolutions/doc/2059> (e.t. 02/03/2021).
- UN Documents, Boutros Boutros Ghali, “An Agenda for Peace”, 17 Haziran 1992, <http://www.un-documents.net/a47-277.htm>, (e.t. 23/06/2021).
- UN Documents, Lakhdar Brahimi, “Report of the Panel on United Nations Peace Operations”, 21 Ağustos 2000, <https://undocs.org/A/55/305> (e.t. 23/06/2021).
- WALLENSTEEN Peter, *Understanding Conflict and Conflict Resolution: War, Peace and the Global System*, Sage, London, 2002.
- WILLIAMS John Fischer, “Recent Interpretations of the Briand-Kellogg Pact”, *Royal Institute of International Affairs*, Cilt: 14, Sayı: 3, Haziran 1935, ss. 346-368.
- YILMAZ Muzaffer Ercan, “UN Peacekeeping In The Post-Cold War Era”, *International Journal On World Peace*, Cilt: 22, Sayı: 2, Haziran 2005, ss. 13-28.
- YILMAZ Muzaffer Ercan, “Third-Party Intervention in International Conflicts: Peacekeeping and Peacemaking in the Post-Cold War Era”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt: 3, Sayı: 11, Sonbahar 2006, ss. 25-44.
- YILMAZ Muzaffer Ercan, “Past Hurts and Relational Problems in the Cyprus Conflict”, *International Journal on World Peace*, Cilt: 27, Sayı: 2, Haziran 2010, ss. 35-62.
- YILMAZ Muzaffer Ercan, “Suriye: Süreklilik ve Değişimin Çatışması”, *Ortadoğu Analiz*, Cilt:3, Sayı:30, Haziran 2011, ss. 15-23.
- YILMAZ Muzaffer Ercan, “The Efficacy of UN Peacekeeping in International Conflicts: The Case of UNFICYP”, *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı:30, Mayıs-Haziran 2012, ss.1-17.
- YILMAZ Muzaffer Ercan, *Savaş ve Uluslararası Sistem*, 2. Baskı, Bursa: Dora Yayınları, 2013.
- YILMAZ Muzaffer Ercan, “Suriye’de Barış Nasıl İnşa Edilebilir?”, *YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt. VII, Sayı. 2, Ekim 2014, ss. 177-200.
- YILMAZ Muzaffer Ercan, *Toplumlaraarası Çatışmalarda Barışı İnşa Etmek: Birleşmiş Milletler Barış Güçleri ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*, 1. Baskı, Bursa: Dora Yayınları, Ocak 2015.

ZARTMAN I. William, "The Timing of Peace: Hurting Stalemates and Ripe Moments", *The Global Review of Ethnopolitics*, Cilt:1, Sayı:1, Eylül 2001, ss. 8-18.

"Security Council Calls for Immediate Cease-Fire, Cessation of All Hostilities, Withdrawal of Forces to International Boundaries without Delay", *UN Chronicle*, Cilt. 23, Sayı. 3, Ocak-Mart 1986, ss. 24-28, <https://heinonline.org> (e.t. 22/01/2020).

"Security Council Members Condemn Use of Chemical Weapons in Iran-Iraq conflict", *UN Chronicle*, Cilt. 24, Sayı. 3, Ağustos 1987, ss. 33-34, <https://heinonline.org> (e.t. 22/01/2021).

"Security Council Demands Immediate Cease-Fire as First Step towards Negotiated Settlement of Iran-Iraq War", *UN Chronicle*, Cilt. 24, Sayı. 4, Kasım 1987, ss. 19-22, <https://heinonline.org> (e.t. 22/01/2021).

"UN Conducts Peace Talks in Geneva, New York", *UN Chronicle*, Cilt. 25, Sayı. 4, Aralık 1988, ss. 20-25, <https://heinonline.org> (e.t. 22/01/2021).

"Security Council Fails to Adopt Draft Resolution Condemning Syria's Crackdown on Anti-Government Protestors, Owing to Veto by Russian Federation, China" <https://www.un.org/press/en/2011/sc10403.doc.htm> (e.t. 24/02/2021).

"Security Council fails to adopt resolution on Syria", <https://news.un.org/en/story/2012/07/415932-security-council-fails-adopt-resolution-syria> (e.t. 24/02/2021).

<https://www.un.org/en/sections/history/history-united-nations/index.html> (e.t. 17.01.2020).

<http://www.unicankara.org.tr/today/2.html> (e.t. 20.01.2020).

<https://www.un.org/en/model-united-nations/secretariat> (e.t. 22.01.2020).

<https://peacekeeping.un.org/en/where-we-operate> (e.t. 09.02.2020).

<https://untso.unmissions.org/background> (e.t. 01/11/2020).

<https://unmogip.unmissions.org/background> (e.t. 01/11/2020).

<https://www.un.org/en/sections/nobel-peace-prize/united-nations-peacekeeping-forces/index.html> (e.t. 05/11/2020).

<http://www.mfa.gov.tr> (e.t. 25/11/2020).

<https://unficyp.unmissions.org> (e.t. 05/12/2020).

<https://peacekeeping.un.org/en/mission/unficyp> (e.t. 19/12/2020).

<https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/uniimogbackgr.html> (E.t. 24/01/2021).

<https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/unsmis/index.shtml> (e.t. 01/03/2021).

https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2012/618 (e.t. 02/03/2021).

<https://peacekeeping.un.org/en/our-peacekeepers> (e.t. 23/03/2021).

<https://unficyp.unmissions.org/leadership>

<https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/uniimogfacts.html>

<https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/unsmis/leadership.shtml>

28.03.2021).

(e.t.

